

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OTİZMLİ ÇOCUKLARIN OYUN
BECERİLERİ İLE DAVRANIŞ VE SOSYAL
BECERİ ÖZELLİKLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

ERDAL PAPTĞA

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. YEŞİM FAZLIOĞLU

EDİRNE-2012

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERDAL PAPTĞA tarafından hazırlanan OTİZMLİ ÇOCUKLARIN OYUN BECERİLERİ İLE DAVRANIŞ VE SOSYAL BECERİ ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI konulu TEZLİ YÜKSEK LİSANS Tez Savunma Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 12.-13. maddeleri uyarınca 06/09/2012 günü saat 13.30'da yapılmış olup, tezin * *kabul edilmesine* ..... OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doç. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Danışman	<i>kabul edilmesine</i>	
Yrd. Doç. Dr. Zülfiye Gül ERCAN	<i>kabul edilmesine</i>	
Yrd.Doç.Dr. Oya ONAT KOCABIYIK	<i>kabul edilmesine</i>	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine /Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	442669
Yazar Adı / Soyadı	ERDAL PAPATGA
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 36172741922
Telefon / Cep Telefonu	
e-Posta	erdalpapatga@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Otizmlı Çocukların Oyun Becerileri İle Davranış ve Sosyal Beceri Özelliklerinin Karşılaştırılması
Tezin Tercümesi	The comparison of the game skills of autistic children with their characteristics of social skills and behaviours
Konu Başlıkları	Eğitim ve Öğretim
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	İlköğretim Bölümü
Anabilim Dalı	İlköğretim Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2012
Sayfa	207
Tez Danışmanları	Doç. Dr. YEŞİM FAZLIOĞLU
Dizin Terimleri	Otizm=Autism
Önerilen Dizin Terimleri	Oyun=Play Oyun Becerileri=Game Skills Sosyal Beceriler=Social Skills Davranış Problemleri=Behavioural Problems Zihinsel Engelli Çocuklar =Mentally Retarded Children
Yayımlama İzni	☐ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Ertelemesini istiyorum [6 Ay]

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının 09.03.2013 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.
NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

10.09.2012
Erdal Papatga
İmza:.....

Tezin Adı: Otizmlı Çocukların Oyun Becerileri İle Davranış ve Sosyal Beceri Özelliklerinin Karşılaştırılması

Hazırlayan: Erdal PAPTĞA

ÖZET

Bu araştırma, otizmlı çocukların oyun becerileri ile davranış ve sosyal beceri özelliklerinin karşılaştırılması amacı ile yapılmıştır.

Bu araştırma 2011-2012 yılında Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il merkez ve ilçelerinde bulunan özel eğitim kurumlarında ve anaokullarında öğrenimine devam eden 6 yaşındaki otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren 150 çocuğun anne ya da babasının katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak; “Veli Bilgi Formu”, “Okulöncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği” ve “Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda oyun becerileri değerlendirme ölçeği toplam puan ortalamaları sonucuna göre normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının otizmlı ve zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek çıktığı ve aradaki bu puan farkının istatistiksel açıdan anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır [F(2-147)=70,44, p<0.05]. Zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının ise otizmlı çocukların puanlarına göre daha yüksek çıktığı fakat bu puan farkının istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır [F(2-147)=70,44, p>0.05].

Sosyal beceri ölçeği toplam puan ortalamaları sonucuna göre normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının otizmlı ve zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek çıktığı ve aradaki bu puan farkının istatistiksel açıdan anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır [F(2-147)=50,57,p<0.05]. Zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının ise otizmlı çocukların puanlarına göre daha yüksek çıktığı fakat bu puan farkının istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır [F(2-147)= 50,57,p>0.05].

Davranış problemleri ölçeği toplam puan ortalamaları sonucuna göre ise; otizimli ve zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarından daha yüksek çıktığı ve aradaki bu puan farkının istatistiksel açıdan anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır [$F(2-147)=28,19,p<0.05$] . Zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının ise otizimli çocukların puanlarına göre daha yüksek çıktığı fakat bu puan farkının istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır [$F(2-147)=28,19,p>0.05$] .

Anahtar Kelimeler: Otizm, Oyun, Oyun Becerileri, Sosyal Beceriler, Davranış Problemleri, Zihinsel Engelli Çocuklar

Name of the Thesis: The comparison of the game skills of autistic children with their characteristics of social skills and behaviours

Author: Erdal PAPATĞA

ABSTRACT

The purpose of this study is compare game skills of autistic children with their characteristics of social skills and behaviours

This study has been completed with parents of 150 autistic, mentally retarded and normal developed children of 6 years old in the department of kindergarden of the private schools which are located in the city centers and districts of Edirne, Kirklareli, Tekirdag between 2011 and 2012. `Parent information form`, `Preschool and Kindergarten Behavior Scale` and, `Game Skills Rating Scale` forms were used in this study to gather information.

The results of this study show that there are relationships among game skills, social skills and behaviour problems. Moreover, it occurred that children with normal development are more adequate than children with autism and mentally retarded according to game skills and social skills and also autistic and mentally retarded children have more behavioral problems than normally developed children.

As a result of the study it occurred that normally developed children have higher average scores than autistic and mentally retarded children according to the total average score of the game skills rating scale and the difference between these scores is statistically meaningful [$F(2-147)=70,44, p<0.05$]. It also occurred resulted that the average score of mentally retarded children is higher than the average score of autistic children but the difference between these scores is not statistically meaningful [$F(2-147)=70,44, p>0.05$].

Moreover, according to the result of the total average score of social skills scale it is concluded that the average scores of normally developed children is higher than average scores of autistic and mentally retarded children and the difference between these scores is statistically meaningful [$F(2-147)=50,57, p<0.05$]. Also it was

resulted that the average score of the mentally retarded children is higher than the average score of the autistic children but these difference between these scores is not statistically meaningful [$F(2-147)= 50,57,p>0.05$].

It is also concluded that according to the result of the total average score of the behavioural problems scale the average score of the autistic and mentally retarded children is higher than the average score of the normal developed children and the difference between these scores is statistically meaningful [$F(2-147)=28,19,p<0.05$]. It was also concluded that average scores of t mentally retarded children was higher than average scores of autistic children but the difference between these scores is not statistically meaningful [$F(2-147)=28,19,p>0.05$].

Keywords: Autism, Game, Game Skills, Social Skills, Behavioural Problems, Mentally Retarded Children.

ÖNSÖZ

Otizm spektrum bozukluğu çok küçük yaşlarda belirtilerini gösteren, nedenleri tam olarak bilinmeyen, çocuğun ve ailenin yaşamını olumsuz yönde etkileyen nöro-psikiyatrik bir bozukluktur. Otizmliler çocukların eğitimlerinde farklı yaklaşımlar kullanılmaktadır. Oyunda bunlar arasında bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm çocukların gelişimi için oyunun önemi büyüktür.

Oyun çocukların en büyük meşguliyetidir. Çocuk doğar doğmaz oyun oynamaya başlamaktadır. Çocuk oyun oynayarak tüm gelişim alanlarını tamamlayabilmektedir. Ayrıca oyun, çocuğun sosyal becerilerinin gelişimi için ve davranış problemlerinin nedenlerinin anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir.

Bu araştırmada otizmliler çocukların oyun beceri ile sosyal beceri özellikleri ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın sonucunda ise; oyun becerileri yüksek olan çocukların sosyal beceri özelliklerinin yeterli düzeyde olduğu, göstermiş oldukları davranış problemlerinin de daha az olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ il merkez ve ilçelerinde yapılmıştır. Otizmliler ve zihinsel engelli çocukların tespiti, ailelerin araştırmaya dâhil edilmesi, anket ve ölçeklerin dağıtılması ve sonrasında anket ve ölçeklerin tekrardan toparlanması araştırmada yaşanan sıkıntılar arasındadır.

Tüm bu sıkıntılı süreçte tüm bilgi ve becerilerini benden esirgemeyen, bana büyük destekte bulunan ve beni çok iyi motive ederek bana güven duyan ve beni yönlendiren danışman hocam Doç. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU' na çok teşekkür ederim.

Tüm tez dönemi boyunca yardımlarını ve desteğini esirgemeyen ve istatistik çalışmalarında yardımcı olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Gökhan Ilgaz'a teşekkür ederim.

Veri toplama süresince tüm yoğunluklarına rağmen anket ve ölçekleri dağıtma ve toplama konusunda yardımcı olan Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ il merkez ve ilçelerindeki özel eğitim kurumları ve anaokullarında bulunan yönetici, öğretmen ve ailelerine çok teşekkür ederim.

Teşekkürlerin en değerlisini hak eden, çalışmam boyunca büyük sabır gösteren ve bana destek olan biricik hayat arkadaşım Sümeyra PAPATĞA' ya, canım ailem ve canım kızım Büşra'ya çok çok teşekkür ederim.

Ayrıca tez çalışmamda proje desteği sunan TÜBAP' a teşekkür ederim.

Hepiniz İyi Ki Varsınız....

Erdal PAPATĞA

Eylül, 2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xiv

BÖLÜM I

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	10
1.3. Araştırmanın Önemi	13
1.4. Sayıtlılar	15
1.5. Sınırlılıklar	15
1.6. Tanımlar	15

BÖLÜM II

2. İLGİLİ ALAN YAZIN	17
2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu Nedir	17
2.2. Otizm Tanılanması	18
2.3. Otizm Belirtileri	21
2.4. Otizmin Yaygınlık/ Görülme Sıklığı	22
2.5. Otizimli Çocukların Genel Özellikleri	23
2.6. Otizimli Çocuklarda Görülen Davranış Problemleri	25
2.6.1. Öfke Nöbetleri	26
2.6.2. Kendisine Zarar Verici Davranışlar	27
2.6.3. Çevresine Zarar Verici Davranışlar	27
2.6.4. Stereotip Vücut Hareketleri	27
2.6.5. Özel Korkular	28
2.7. Otizimli Çocukların Sosyal Beceri Özellikleri	29

2.8.	Otizimli Çocuklar ve Oyun	32
2.9.	Oyun Nedir	34
2.10.	Oyunun Sınıflandırılması	36
2.10.1.	Zihinsel Oyun Sınıflandırması	36
2.10.2.	Sosyal Oyun Sınıflandırması	36
2.10.3.	Piaget' in Oyun Sınıflandırması	36
2.11.	Oyunun Çocuğun Gelişim Alanlarına Etkisi.....	39
2.11.1.	Oyunun Çocuğun Fiziksel Gelişimi Üzerine Etkisi	39
2.11.2.	Oyunun Çocuğun Motor Gelişimi Üzerine Etkisi	40
2.11.3.	Oyunun Çocuğun Bilişsel Gelişimi Üzerine Etkisi	41
2.11.4.	Oyunun Çocuğun Zihinsel Gelişimi Üzerine Etkisi	41
2.11.5.	Oyunun Çocuğun Dil Gelişimini Üzerine Etkisi.....	42
2.11.6.	Oyunun Çocuğun Sosyal-Duygusal Gelişimi Üzerine Etkisi	42
2.12.	Yurt İçi Ve Yurt Dışında Yapılan İlgili Çalışmalar	44

BÖLÜM III

3.	YÖNTEM	55
3.1.	Araştırmanın Modeli	55
3.2.	Evren ve Örneklem.....	55
3.3.	Veri Toplama Araçları	56
3.3.1.	Veli Bilgi Formu.....	56
3.3.2.	Okulöncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği	56
3.3.3.	Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği.....	57
3.4.	Verilerin Analizi.....	58

BÖLÜM IV

4.	BULGULAR VE TARTIŞMA.....	59
4.1.	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri ve Davranış Problemleri Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	59
4.2.	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri ve Davranış Problemleri Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyon Analizlerine İlişkin Bulgular.....	73
4.3.	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri ve Davranış Problemlerinin Değişimine İlişkin Bulgular.	82
4.4.	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri ve Davranış Problemlerinin Değişimine İlişkin Bulgular	97
4.5.	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri ve Davranış Problemlerinin Değişimine İlişkin Bulgular	115
4.6.	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp Almamalarına Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri ve Davranış Problemlerinin Değişimine İlişkin Bulgular.....	128
4.7.	Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemleri Düzeyine İlişkin Bulgular.....	177

BÖLÜM V

5.	SONUÇ ve ÖNERİLER	142
5.1.	Sonuç.....	142
5.2.	Öneriler.....	148
KAYNAKÇA.....		154
EKLER		

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>		<u>Sayfa</u>
Tablo 1	Otizimli Bozukluk Gösteren Öğrencilerin Genel Özellikleri Tablosu.....	24
Tablo 2	Çocuk Oyunları İle İlgili Yapılan Sınıflandırmalar Tablosu.....	38
Tablo 4.1	Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri ve Davranış Problemleri Puanlarının Karşılaştırılması Tablosu.....	59
Tablo 4.2.1	Otizimli Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri ve Davranış Problemleri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyon Tablosu.....	73
Tablo 4.2.2	Zihinsel Engelli Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri ve Davranış Problemleri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyon Tablosu.....	75
Tablo 4.2.3	Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri ve Davranış Problemleri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyon Tablosu.....	77
Tablo 4.3.1	Otizimli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre Oyun Becerileri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	82
Tablo 4.3.2	Otizimli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sosyal İşbirliği Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu	84
Tablo 4.3.3	Otizimli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sosyal Etkileşim Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	86
Tablo 4.3.3.1	Otizimli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sosyal Etkileşim Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	87
Tablo 4.3.4	Otizimli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sosyal Bağımsızlık Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu...	89
Tablo 4.3.5	Otizimli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi TSBÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	90

Tablo 4.3.6	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sorunları İfade Etme Problemi (SP) Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	92
Tablo 4.3.7	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Öğrenme Problemi Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu....	93
Tablo 4.3.8	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi TPDÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	95
Tablo 4.4.1	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Oyun Becerileri Puanlarının İki Yönlü Varyans Sonuçları Tablosu.....	97
Tablo 4.4.2	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal İşbirliği Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	99
Tablo 4.4.2.1	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal İşbirliği Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	100
Tablo 4.4.3	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Etkileşim Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	101
Tablo 4.4.3.1	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Etkileşim Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	102
Tablo 4.4.4	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Bağımsızlık Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	104
Tablo 4.4.4.1	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Bağımsızlık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	105
Tablo 4.4.5	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre TSBÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	106
Tablo 4.4.5.1	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre TSBÖ Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	107

Tablo 4.4.6	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Problem Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	109
Tablo 4.4.7	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Öğrenme Problemi Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	110
Tablo 4.4.8	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre TPDÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	112
Tablo 4.5.1	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Oyun Becerileri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	115
Tablo 4.5.2	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Sosyal İşbirlikleri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	116
Tablo 4.5.3	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Sosyal Etkileşim Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	118
Tablo 4.5.4	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Sosyal Bağımsızlık Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	119
Tablo 4.5.5	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre TSBÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	121
Tablo 4.5.6	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre SP Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	123
Tablo 4.5.7	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre ÖP Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	124
Tablo 4.5.8	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre TPDÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	126
Tablo 4.6.1	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre Oyun Becerileri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	128
Tablo 4.6.2	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre Sosyal İşbirlikleri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	129

Tablo 4.6.3	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre Sosyal Etkileşim Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	131
Tablo 4.6.4	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre Sosyal Bağımsızlık Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	133
Tablo 4.6.5	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre TSBÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	135
Tablo 4.6.6	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre SP Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	137
Tablo 4.6.7	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre ÖP Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	138
Tablo 4.6.8	Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre TPDÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları Tablosu.....	140
Tablo 4.7.1.	Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri Düzeyi Tablosu.....	177
Tablo 4.7.2.	Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Sosyal Becerileri Düzeyi Tablosu.....	181
Tablo 4.7.3.	Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Davranış Problemleri Düzeyi Tablosu.....	185

KISALTMALAR

$\bar{X}$	: Aritmetik Ortalama
AFA	: Açımlayıcı Faktör Analizi
Akt.	: Aktaran
ANOVA	: Varyans Analizi
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
Diğ.	: Diğerleri
Ed.	: Editör
f	: Frekans
F	: F değeri (Varyans değeri)
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
N	: Katılımcı Sayısı
OADÖ	: Okulöncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği
OBÖ	: Oyun Beceri Ölçeği
OSB	: Otizm Spektrum Bozukluk
ÖP	: Öğrenme Problemi
p	: Anlamlılık
SB	: Sosyal Bağımsızlık
Sd	: Serbestlik Derecesi
SE	: Sosyal Etkileşim
Sİ	: Sosyal İşbirliği
SP	: Sosyal Bağımsızlık
SS	: Standart Sapma
TSBÖ	: Toplam Sosyal Beceri Ölçeği
TPDÖ	: Toplam Problem Davranış Ölçeği
YGB	: Yaygın Gelişimsel Bozukluk

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıtları, sınırlılıkları ve tanımları yer almaktadır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Otizm, ilk olarak Amerikalı çocuk psikiyatristi Leo Kanner tarafından 1943 yılında “Erken Çocukluk Otizmi” olarak tanımlanmıştır. Kanner’a göre otizmliler çocuklar; kendisine söylenenleri sıklıkla tekrar eden, “ben” yerine “sen” gibi şahıs zamirlerini ters kullanan, ekolalisi (kendisine söylenen sözleri aynen tekrar etmek) olan, konuşması geciken, çok iyi bir hafıza belleğine sahip olan, kendisinin başlattığı davranışları az olan, stereotip (aynı şekilde tekrarlanan hareketler) hareketleri olan, değişikliğe karşı tepkili olan, insanlarla etkileşime zor geçen, cansız nesne ya da resimleri tercih eden çocuklardır (Darıca, Abidoğlu ve Gümüüşcü, 2011).

Aydın’a (2008) göre otizm; bebeklikten itibaren karşısındaki gözüne bakmama, ortak dikkat ve işaret etme davranışlarındaki yetersizlik ve isteksizlikle kendini belli eden, ilerleyen dönemlerde de insanlarla ilişki kurmakta güçlük yaşama, aynılığı koruma isteği, tekrarlayıcı davranışlar ile tekrarlayıcı konuşma ve sembolik oyun davranışlarındaki ciddi yetersizliklerin görüldüğü bir iletişim problemidir (Baykoç, 2010).

Otizmliler çocukların, aileleri tarafından ilk hekime götürülme nedeni genellikle konuşmalarındaki gecikmedir. Oysa daha ilk doğduğu andan itibaren çocuğun dış dünyaya kapalı olduğu ilgili bir anne-baba tarafından fark edilebilir. Kendisi ile dış dünya arasında kalın bir duvar olan otizmliler çocuklar, anne-babalarının göstermiş olduğu sevgi ve ilgiye kayıtsız kalırlar. Bir anne-babanın bu durumu fark etmemesi

mümkün değildir. Ancak çocuğuna karşı duyarsız olan anne-babalar bu durumu fark etmeyebilir ve olumsuz olan bu bozuk gidişi anlamayabilirler (Öztürk, 2007).

Yeni doğmuş çocuğun ilk üç yıllık zaman diliminde belirtilerini gösteren otizm bozukluğunun nedeni tam olarak saptanamamıştır. Otizm tanısının ilk konduğu zamanlarda bu bozukluğa yol açan etken ihmalkâr anne-babalar olarak görülmekteydi. Yapılan araştırmalar sonucu otizmlili bozukluğa beyinsel işlevlerdeki bozukların neden olduğu kanısına varılmıştır. Genel anlamda otizmlili bozukluğa neden olan etkenler; genetik faktörler, beyinsel işlevlerdeki bozukluklar, çevresel faktörler olarak sıralayabiliriz (Özgür, 2011).

Daha önceki yıllarda otizmin görülme sıklığının her 500 çocukta 1 olarak kabul edilirken, son yapılan araştırmalar sonucunda ise; otizm spektrum bozukluğunun yaklaşık her 150 çocuktan 1 inde görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (<http://www.tohumotizm.org.tr>). Bunun yanında otizmin erkeklerde görülme sıklığının kız çocuklara göre 4 kat daha fazla olduğu bulunmuştur. Ayrıca otizm, günümüzde zihinsel engellilikten sonra en sık rastlanan gelişimsel yetersizliktir ve otizmlili çocukların kardeşlerinde bu hastalığın görülme sıklığı olağan çocuklara oranla daha fazla olduğu görülmüştür (Darıca, Abidoğlu ve Gümüşçü, 2011).

Otizmlili çocuklar normal insanlardan daha farklı özelliklere sahiptirler. Örneğin otizmlili çocuklar erken çocukluk döneminde seslere karşı tepki vermezken çocukluk dönemi ve sonrasında seslere karşı farklı tepkiler ya da anlamsız ve fazla tepkiler verebilmektedir. Otizmlili çocuklar insan yüzüne ve çevresindeki nesnelere karşı tepkisiz olurken hareket eden, dönen ya da parlak nesnelere uzun süre bakabilmektedir. Ayrıca bu bireylerin bazıları acıyı, sıcaklığı ve soğukluğu fark edemeyebilir, soğuk suyla ellerini yıkarken ağlayabilir ve eline iğne battığında çığlık atma gibi aşırı duyarlılık gösterebilmektedirler. Otizmlili çocuklar dokunulmaya karşı tepkili olabilir, kucağa alınmaktan hoşlanmazlar. Otizmlili çocuklar ip atlama, dans etme, yüzme, kalem tutma, yazı yazma gibi büyük ve küçük kas becerilerinin gerektirdiği fiziksel aktiviteleri hiç yapamayabilir ya da az yapabilmektedirler. Bu durum otizmlili çocuklarda motor gelişimlerinin tamamlanmasında gecikmeler

yaşandığını göstermektedir. Ayrıca otizmlili çocuklar çevresindeki kişilerle iletişime geçmede sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu çocukların sosyal iletişimde güçlükler yaşadığını görebilmekteyiz (Özgür, 2011).

Oyun çocuğun doğumundan sonra başlayan ve aslında insanın yaşamı süresince devam eden, bazen amaçlı bazen de amaçsız şekilde gerçekleştirilen bir eğlenceli etkinlikler bütünüdür. Çocukluk döneminde ise oyun; çocuğun kendisini ve çevresini anlamasını kolaylaştıracak etkinliktir. Çocuk ile oyun kavramı birbirini tamamlayan iki unsur gibidir (Öncü ve Özbay, 2010).

Oyunun geçmişinin insanlık geçmişi kadar çok eski olduğu yapılan araştırmalar sonucu ortaya konmuştur. Tapınaklarda toplanıp müziğe uyarak dans eden insanların hareketleri bir çeşit oyundur. İlk çağ insanları avlarını daha kolay avlayabilmek için avcılığı taklit etmiş olmaları en basit oyunları oynadığını göstermektedir. Ayrıca her çağda ve her çocuk mutlaka oyun oynamıştır. İran, Girit uygarlığına ait kalıntıların arasından birçok oyun malzemesi çıktığı görülmüştür. Eski Mısır'da tahtadan yapılmış olan bebekler, topaçlar, kepek doldurulmuş toplar en eski oyun malzemeleridir. Tarihçiler uçurtmanın 3000 yıl önce Çin'de bulunduğunu, Romalı çocukların çember, araba ve topla oynadıklarını yazmışlardır (Çoban ve Nacar, 2010).

Anadolu'muzun tarihine bakacak olursak çocuk oyunlarının çok zengin olduğunu görebiliriz. Ayrıca Karagöz-Hacivat gibi oyunların sadece çocuklar tarafından değil aynı anda büyükler tarafından da oynandığını görmekteyiz. Arkeoloji müzelerindeki kalıntılar arasında topraktan yapılmış topaç, çingirak, aşık kemiği, davulun olduğunu ve bu malzemelerin çocukların oyunlarında kullanıldığını bilmekteyiz (Çoban ve Nacar, 2010).

Oyun ile ilgili literatürlere baktığımızda oyunun net bir tanımı olmadığını görürüz. Çocuğun yaşamının her anında olan ve çocuk için vaz geçilmez bir unsur olan oyunun çeşitli tanımları bulunmaktadır. Tanımlara bakıldığında ise oyunun çocuk ile bir bütün olduğunu görebilmekteyiz.

Oyun, yaşamın her anında var olan bir etkinlik olmakla birlikte, özellikle yaşamın ilk yıllarında çocuğun içinde yaşadığı dünyayı tanıması ve mutluluk, kaygı, sevinç gibi duygularını ifade edebilmesi için kendisini çevresindeki kişilere anlatması için en uygun yöntemidir. Çocuk oyun içinde çevresini keşfetmeyi, kendi yaşamında çevresindeki modelleri taklit etmeyi ve var olan becerilerini geliştirmeyi öğrenmektedir (Rae, 1987; Akt: Pişkin, 1993).

Piaget'e göre oyun; çocuğun dünyaya uyum sağlamasını sağlayan önemli bir araçtır. Oyun ile çocuk toplumsal yaşamın sürmesi için gerekli kurallar ve durumları öğrenebilmekte, çocuk kendisini tanımakta, bilişsel, sözel, fiziksel, duygusal olarak gelişebilmekte ve yaşamı için gerekli olan tüm becerileri kazanabilmektedir (Öncü, 2010).

Oyun çocuğun hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü çocuk oyun oynayarak bedensel ve ruhsal gelişimini tamamlamaktadır. Çocuk oyun esnasında fiziksel hareketler yaparak bedensel gelişimini tamamlamakta, oyun içinde yürüme, koşma, atlama, hızlı olma, el-göz koordinasyonunu kullanma, vücut dengesini koruma gibi hareketler ile psiko-motor gelişimini tamamlamakta, oyun içinde sevgi, saygı, dostluk, acıma, iyilik gibi kavramları öğrenerek ve ben merkezcilikten kurtularak, kendine güvenini kazanarak duygusal ve zihinsel gelişimini tamamlamakta, oyun içinde görev alma bilincini kazanarak, arkadaşlarına karşı saygılı olarak, kurallara uyarak, başarılı olduğu durumunda vermiş olduğu tepki gibi başarısızlık durumunda da başarısızlığı kabullenip sakin olmasını bilerek, düzene bağlı olarak, karşılıklı iyi ilişkiler içine girerek sosyal gelişimini tamamlamakta, oyun içinde duygu, düşünce istek ve beklentilerini dile getirerek, çevresi ile etkileşime girip iletişime başlayarak, konuşup kendisini anlatarak dil gelişimini tamamlamaktadır.

Oyun çocuğun birden çok gelişim alanını etkilemektedir. Oyun tüm gelişim alanlarını doğrudan etkilemektedir. Yani oyun çocuğun bedensel gelişim alanını, psiko-motor gelişim alanını, duygusal ve zihinsel gelişim alanını, sosyal gelişim

alanını ve dil gelişim alanını doğrudan etkilemektedir. Tüm gelişim alanlarını etkileyen oyunun çocuğun yaşamında her zaman yeri olmalıdır.

Çocuk, yaşamı için gerekli davranışları, bilgi ve becerileri, yeteneklerini, çevresi ile uyumlu bir birey olmasını, kurallara uymasını oyun içinde kendiliğinden öğrenir. Oyun içinde çocuğun kişiliği belirginleşir ve pekişir. Yeteneklerini de oyun içerisinde ortaya çıkartır ve yeteneklerin gelişmesi sağlanabilir. Oyunun bu tür yararlarından ötürü çocuğu eğitirken, çocuğa kazandırılması gerekenler oyun ile verildiğinde çocuğun kalıcı ve kaliteli bir eğitim alması sağlanmış olur.

Roos (1981) normal çocuklarda, yaşamının ilk yıllarında taklide dayalı oyunlar oynandığını gözlerken, yaşın büyümesi ile oyun davranışlarının birlikte olma, sözel iletişim kurma ve daha karmaşık oyunlar oynama şeklinde arttığını ifade etmektedir (Schopler, 1986; Akt: Pişkin,1993).

Rubin, Fein ve Vandcrberg (1983)'e göre; çocukların sosyal beceri kazanmalarında önemli olan iki beceriden biri oyun diğeri ise yaşlıları ile iletişim kurmadır. Akranlarıyla birlikte oyun oynama, çocuğun sözel becerilerinin ve motor becerilerinin gelişimini desteklemesinin yanında, sosyal yaşamla ilgili bazı beceri ve davranış örneklerinin kolaylıkla öğrenileceği ve çeşitli deneyimlerin kazanılabileceği bir ortamı da oyun sağlamaktadır (Pişkin, 1993).

Thomas (1987)'e göre; oyun oynamanın en önemlisi sembolik oyundur. Sembolik oyun, çoğunlukla çocuğun zihninde gerçekleşmekte ve çok az oyun materyali gerektirmektedir. Çocuklar hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını kullanarak çeşitli nesnelere sembolik oyun materyali olarak kullanabilmektedirler. Sandalyeleri otobüs olarak, ters çevrilmiş masaları gemi olarak kullanabilmektedirler. Oysa otizmlili çocuklarda hayal gücünü kullanma, yaratıcılık ve taklit becerilerindeki yetersizlik nedeniyle bu tür oyunlar gözlenmemektedir (Pişkin, 1993).

Lockshin, Gillis ve Romanczyk (2005)'e göre; iletişimde ya da oyun becerilerini başlatmak veya bunlara karşılık vermede yaşanan güçlükler; aynı

zamanda otizmlilerin çocukların sosyal iletişimdeki sorunlarını da içermektedir. Bir başka deyişle otizmliler çocukların sosyal iletişimdeki güçlükleri; iletişim ya da oyun becerilerini başlatmak veya bunlara karşılık vermede yaşanan güçlükleri ve gelişimsel seviyesine uygun taklide dayalı sosyal oyun oynamadaki yetersizlikleri içerir (Baykoç, 2010).

Hawlin'e (1998) göre; Otizmliler çocuklarda var olan dil bozuklukları hayal gücünü gerektiren oyun oynamalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Otizmliler çocukların sahip oldukları oyun becerileri sınırlıdır, çeşitlilik açısından fakirdir, yaratıcılıktan yoksundur, işlevsel değildir; nesnelere sırayla dizmek, çeşitli paternlerde onları yerleştirmek, arabayı sürmek yerine arabaların tekerleklerini çevirmek sıklıkla gözlenen oynadıkları oyunlardır. Bu tür çocuklar oyununa başka kimseyi katmaz ve engellendiklerinde büyük tepkiler verirler (Görgü, 2005).

Otizmliler çocuklar genellikle oyuncaklarını amacına uygun olmadan anlamsız şekilde kullanabilirler. Otizmliler çocukların büyük kısmı aynı anda birden fazla duyu organına hitap eden oyuncakları kullanırlar. Bu oyuncaklar farklı sesler çıkartan, farklı kokusu olan, farklı tatları olan ve çocuğun rahatlıkla dokunabileceği oyuncaklardır (Aydın, 2010).

Oyun becerilerini doğrudan etkileyen sosyal beceri özellikleri, çocukların oyun oynamaları için gerekli olan bir beceridir. Çocuk sosyal becerilere ne derece sahip ise; oyun oynama becerisi de o derece yüksek olacaktır.

İnsanoğlu sosyal bir varlık olduğu için, bir arada yaşama eğilimi gösterirler. Fakat bu "bir arada yaşama" bazı bireyler için kolayca gerçekleştirilebilir ve bunda başarıya ulaşılabilir. Bazı bireylerde ise, bu kolayca başarılamaz ve bu bireyler toplum içinde yaşayan diğer bireyler tarafından "beceriksiz", "sıkılgan", "utangaç", "çekingen", "ürkek", "sosyal fobik" vb. olarak isimlendirilirler. Tabii ki, bu farklılık, insanı davranışını çözümlenmeye çalışan bir bilim olan psikolojide çözümlenmesi gereken bir problem olarak ortaya çıkar (Bacanlı, 2008).

İnsanlar için, çevresindeki diğer insanların olumlu tepkiler vermesine yol açabilecek ve olumsuz tepkileri önleyebilecek becerilere sahip olması çok önemlidir. İnsan, başka insanlarla etkileşimi mümkün kılacak sosyal açıdan kabul edilebilir olan davranışlara sahip olmak ister. Bu beceriler genel olarak sosyal beceri olarak tanımlanmaktadır. Ancak sosyal becerileri oluşturan bileşenlerin neler olduğu konusunda ortak bir anlayış bulunmamaktadır (Yüksel, 2004).

Sosyal becerilerin tanımlanması üzerinde yıllardan beri çok şeyler söylenmiş ve sosyal becerilerin çeşitli tanımları yapılmıştır. Günümüzde bile sosyal beceriler birçok kişiye ayrı ayrı anlamlar çağrıştırmaktadır. Sosyal becerilerin anlamı hakkındaki anlatımların her birinde, kuşkusuz, bir gerçek payı bulunmaktadır. Ancak bunlardan hiçbirinin henüz tek başına sosyal beceriler kavramını bütünü ile kapsayacak genişlikte ve yeterlikte olduğunu söylemek güçtür (Yüksel, 2004).

Margalit'e (1993) göre sosyal beceri; belli bir hedefe yönelik olarak, önceden belirlenmiş kuralları olan, duruma göre değişebilen, kişinin içinde yer aldığı sosyal ortama göre değişiklik gösteren, olumlu ya da nötr tepkilerin ortaya çıkmasına yardımcı olan ve çevreden gelebilecek olumsuz tepkileri engelleyebilen öğrenilmiş davranışlardır (Çakır,2006).

Erwin (2000)'e göre sosyal beceri; sosyal etkileşim sağlamak için yapılan tüm davranışlardır (Dereli, 2008).

Normal öğrencilerin eğitim aldığı sınıflardaki başarının önemli bir parçası da okul ortamında gerekli davranış becerilerini gösterebilme yeteneğidir. Öğrencinin sınıfındaki diğer öğrenciler ve öğretmenleri ile olumlu ilişkiler kurmasını sağlayan beceriler olan sosyal beceriler, kaynaştırma ortamında başarıyı artırır ve öğrencinin sınıfındaki diğer arkadaşlarından öğrenemedikleri bilgilerin öğrenmesini kolaylaştırır. Bunun yanında, öğrencinin arkadaşları tarafından kabul görmesini sağlar ve öğrencinin kendine olan güveninin artmasına katkı sağlar. Ancak özel gereksinime muhtaç çocukların sosyal becerileri akranlarına göre daha azdır. Okulda ve sınıf ortamında sergilemiş oldukları pek çok problem davranışın sebebinin sosyal

beceri yetersizlikleri ya da sahip oldukları bu becerileri kullanamamaları olduğu kabul edilmektedir (Girli, 2004).

Özel gereksinime muhtaç çocukların, sosyal becerileri kazanamama ya da sahip oldukları sosyal becerilerini yeterince sergileyememe gibi durumları sıklıkla gözlenebilmekte, bu çocukların yaptıkları birçok problem davranışın, sosyal beceri yetersizliğinden dolayı kaynaklandığı, sosyal becerilerinin akademik beceriler için de gerekli olduğu açıklanmaktadır (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

Wulff'e (1985) göre; birçok otizmlili çocukta görülen yetersiz oyun becerisi, genellikle sosyal becerilerin ve yaratıcılığın eksikliğinden dolayı meydana gelmektedir. Strain ve Looke (1976)'un belirttiği gibi, otizmlili çocukların yaşlılarıyla çok nadir etkileşime girmeleri de bu çocukların uygun sosyal becerileri ve tek başına oyun oynamaları ya da yaşlılarıyla birlikte oyun oynama davranışlarını kazanmalarını engellemektedir (Pişkin, 1993).

Çocukların sahip olması gereken oyun becerileri ve sosyal becerilerinde eksiklik olması sonucunda çocukta bir takım problem davranışlar ortaya çıkacaktır. Çocuğun çevresi ile uyumunu engelleyen ve çocuğun çevresi ile etkileşimini aksatan problemler davranış problemleridir.

Çocuklar bulunmuş oldukları gelişim dönemini tamamladıktan sonra geçtikleri bir sonraki gelişim basamağında yeni bilgi ve yeni beceriler kazanırlar. Bu beceriler ile birlikte çözümlenmesi gereken yeni problemlerde beraberinde gelmektedir. Çocuğun aile ortamı, çevresi ve onu etkileyen diğer değişkenler bu problemlerle başa çıkmada önemli bir role sahiptir. Ortaya çıkan bu problemler yaş dönemlerine uygun olarak normal ve geçici olabildiği gibi zaman içerisinde çözüme kavuşturulmadan ileriki yaşlara olumsuz bir şekilde yansıyor da olabilir. Bu dönemde ortaya çıkan bu sorunlar uyum ve davranış bozuklukları olarak adlandırılmaktadır (Sertbaş, 2006).

Davranış problemlerinin net bir şekilde tanımlanması bu tür davranışların değiştirilmesi açısından belirleyici öneme sahiptir. Gerçekte davranış problemlerinin sınırlarının çizilmesi zordur. Çünkü davranışın istenmeyen nitelikte olmasını belirleyen faktörler davranışın görüldüğü duruma, davranışın görüldüğü koşullara, davranışın görüldüğü mekana vb. etkenlere bağlıdır (Karaoğlu,2002; Akt: Yaşarsoy, 2006).

Davranış problemleri; yaşa uygun başlıca toplumsal değerlerin ya da kuralların hiçe sayıldığı tekrarlayıcı bir biçimde ve sürekli olarak görülen davranış örüntüsüdür (Dursun, 2010).

Çocuklarda ortaya çıkan problemlili davranışlar, çocuğun kendisinin sahip olduğu becerileri kullanmasını engellemesinin yanında yeni becerileri kazanmasını da engellemektedir. Ayrıca problemlili davranışlar çocuğun çevresinden kabul görmesini engeller ve çocuğun çevresi ile ve yaşlıları ile iletişimini engellemektedir. Bunun yanında problemlili davranışlar çocuğun kendisine ve çevresine zarar vermiş olduğu için sorun olarak görülmekte ve çocuğun arkadaşları tarafından dışlanmasına sebep olmaktadır (Sucuoğlu, Gümüşçü ve Pişkin, 1990).

Sosyal beceri yetersizliği, çoğunlukla içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problemlerin bir parçası olarak görülmektedir. Bu görüş, kaçınılmaz bir soruya neden olmaktadır. Sosyal beceri yetersizliği davranış problemlerinin nedeni mi yoksa sonucu mudur? Lewinsohn (1974) sosyal beceri yetersizliğinden dolayı kişinin başkaları tarafından sosyal olarak kabul görmediğini, bu durumunda içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problemlerin ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Okul ortamında, sosyal becerileri düşük olan ve çevresindeki arkadaşlarıyla sosyal etkileşime giremeyen bir çocuk, arkadaşları tarafından kabul görülmemekte ve reddedilmektedir. Onu reddeden arkadaşlarının dikkatini çekebilmek için çocuk saldırgan ve sosyal olmayan davranışlara yönelmektedir. Bu olumsuz davranışlar onu akranlarından ayırmaktadır. Akranları, ona karşı olumsuz tutum ve sosyal davranış içinde olmaktadır. Bunun da, çocuğun daha sonraki zamanlarda sosyal becerileri kazanmasına engel olacağı ileri sürülmektedir. Akranları tarafından reddedilen,

popüler olmayan, sosyal olarak içe kapanık olan çocukların depresyon ve yalnızlık yaşamalarının olası olduğu belirtilmektedir (Poyraz, 1999).

Otizimli çocuklarda çoğunlukla görülen davranış problemleri; çocukların geçirdikleri öfke nöbetleri, takıntılı olma durumundaki davranışlar, kendisine ve çevresine zarar veren davranışlar ve kendilerinin sahip oldukları özel korkularıdır.

Bu kapsamda araştırmanın problem cümlesi “*Okul Öncesi Dönemde Eğitim Görmekte Olan 6 Yaşındaki Otizimli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri İle Sosyal Beceri Özellikleri ve Davranış Problemlerinin Karşılaştırılması*” olarak belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı; okul öncesi dönemde eğitim görmekte olan 6 yaşındaki otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri ile sosyal beceri özellikleri ve davranış problemlerinin karşılaştırılmasıdır.

Bu genel amacın kapsadığı ve bu araştırmada cevabı aranacak olan alt problemler aşağıda verilmiştir.

1. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri arasında fark var mıdır?
2. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal işbirlikleri arasında fark var mıdır?
3. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal etkileşimleri arasında fark var mıdır?
4. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal bağımsızlıkları arasında fark var mıdır?
5. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri arasında fark var mıdır?
6. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sorunları ifade etme problemi arasında fark var mıdır?
7. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların öğrenme problemi arasında fark var mıdır?

8. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri arasında fark var mıdır?
9. Otizimli çocukların oyun becerileri, sosyal becerileri ve davranış problemleri arasındaki ilişki anlamlı mıdır?
10. Zihinsel engelli çocukların oyun becerileri, sosyal becerileri ve davranış problemleri arasındaki ilişki anlamlı mıdır?
11. Normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri, sosyal becerileri ve davranış problemleri arasındaki ilişki anlamlı mıdır?
12. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri ebeveynlerinin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
13. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal işbirlikleri ebeveynlerinin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
14. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal etkileşimleri ebeveynlerinin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
15. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal bağımsızlıkları ebeveynlerinin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
16. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri ebeveynlerinin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
17. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sorunları ifade etme problemleri ebeveynlerinin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
18. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların öğrenme problemleri ebeveynlerinin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
19. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri ebeveynlerinin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
20. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri ebeveynlerinin meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
21. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal işbirlikleri ebeveynlerinin meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
22. Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal etkileşimleri ebeveynlerinin meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

23. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal bağımsızlıkları ebeveynlerinin meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
24. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri ebeveynlerinin meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
25. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sorunları ifade etme problemleri ebeveynlerinin meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
26. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların öğrenme problemleri ebeveynlerinin meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
27. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri ebeveynlerinin meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
28. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
29. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal işbirlikleri ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
30. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal etkileşimleri ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
31. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal bağımsızlıkları ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
32. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
33. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sorunları ifade etme problemleri ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
34. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların öğrenme problemleri ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
35. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

36. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri okul öncesi eğitim alıp almamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
37. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal işbirlikleri okul öncesi eğitim alıp almamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
38. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal etkileşimleri okul öncesi eğitim alıp almamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
39. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal bağımsızlıkları okul öncesi eğitim alıp almamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
40. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri okul öncesi eğitim alıp almamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
41. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sorunları ifade etme problemleri okul öncesi eğitim alıp almamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
42. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların öğrenme problemleri okul öncesi eğitim alıp almamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
43. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri okul öncesi eğitim alıp almamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
44. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri ne düzeydedir?
45. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri ne düzeydedir?
46. Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri ne düzeydedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada otizmli çocuklar ile zihinsel engelli çocuklar ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri, sosyal beceri özellikleri ve davranış problemlerinin karşılaştırılmasının yapılması çalışmanın önemli olduğunu gösterir niteliktedir.

Okul öncesi dönemde eğitim görmekte olan 6 yaşındaki otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri ile sosyal beceri özellikleri ve davranış problemlerinin karşılaştırılması yapılarak otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri ve sosyal beceri ve davranış problemleri düzeyleri belirlenmeye çalışılması araştırmanın önemli olduğunu göstermektedir.

Bunun yanında otizmliler çocuklar normal gelişim gösteren çocuklara göre gelişimleri geç olmaktadır. Gelişim açısından var olan bu farkın kapatılması, normal gelişim gösteren çocukların düzeylerine en yakın seviyeye gelmelerini sağlamak amacıyla otizmliler çocukların oyun oynamasının teşvik edilmesi büyük önem taşımaktadır. Çocuk oyun esnasında arkadaşlarıyla ve çevresiyle etkileşime girerek sosyal becerilerinin gelişmesi kolaylaşmaktadır. Ayrıca oyun esnasında çocuk hem oyun becerilerini artırmakta hem de sosyal becerilerini geliştirebilmektedir. Bunun yanında oyun becerileri artan çocuğun sosyal becerileri de gelişecek ve göstereceği davranış problemleri de en az düzeyde olacaktır. Tüm bunlar göz önüne alındığında yapılan çalışmanın literatüre büyük yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca otizmliler çocukların oyun becerileri, sosyal becerileri ve davranış problemleri ile ilgili az sayıda çalışmanın yapılmış olması araştırmaya ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Ayrıca bu çalışma özel eğitim alanında otizmliler çocukların oyun becerileri, sosyal becerileri ve davranış problemlerini azaltılması ve bu problemin ortadan kaldırılması için hazırlanacak programlara yol gösterici olacaktır. Aynı zamanda bu çalışma, otizmliler çocuklar, zihinsel engelli çocuklar ve normal çocukların oyun becerileri ile sosyal becerileri geliştirilmesinde, davranış problemlerinin azaltılması ve ortadan kaldırılmasında yaşanan sorunların belirlenmesi, bu sorunların özellikle hangi durumlarda yaşandığını belirlemek, var olan bu sorunlarla baş etmede ve bu sorunları önleyici eğitsel programlara hazırlamada programcılara yön vereceği düşünülmektedir. Bu amaçla çalışma hem yurt içi hem de yurt dışı alan yazına katkı getirmeyi hedeflemektedir. Bu alanda 6 yaşındaki otizmliler çocukların oyun becerileri,

sosyal becerileri ve davranış problemlerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması konusunda yapılan çalışmaların az sayıda olması bu çalışmanın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

1.4. Sayıtlar

- 1) Anket ve ölçeklere katılan ailelerin verdikleri cevaplar, çocukları için gerçek görüş ve düşüncelerini yansıtmaktadır.
- 2) Özel eğitime devam eden ve özel gereksinime muhtaç olan otizmlili bireylerin kendi arasında ve zihinsel engelli bireylerin kendi aralarında, normal gelişim gösteren çocukların ise kendi arasında benzer özellikler taşıdıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 1) 2011-2012 öğretim yılı ile
- 2) Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il merkez ve ilçeleri ile
- 3) Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il merkez ve ilçelerinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde öğrenim görmekte olan okul öncesi dönemdeki 6 yaşındaki yüksek fonksiyonlu otizmlili çocuklar ve aileleri ile
- 4) Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il merkez ve ilçelerinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde öğrenim görmekte olan okul öncesi dönemdeki 6 yaşındaki hafif düzeydeki eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar ve aileleri ile
- 5) Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il merkez ve ilçelerinde bulunan Milli Eğitime bağlı resmi okul öncesi eğitim kurumlarında öğrenim görmekte olan 6 yaşındaki normal gelişim gösteren çocuklar ve aileleri ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Otizm; bebeklikten itibaren karşısındakinin gözüne bakmama, ortak dikkat ve işaret etme davranışlarındaki yetersizlik ve isteksizlikle kendini belli eden, ilerleyen dönemlerde de insanlarla ilişki kurmakta güçlük yaşama, aynılığı koruma

isteği, tekrarlayıcı davranışlar ile tekrarlayıcı konuşma ve sembolik oyun davranışlarındaki ciddi yetersizliklerin görüldüğü nöro-psikiyatrik bir bozukluktur (Aydın, 2008; Akt: Baykoç, 2010).

Oyun; yaşamın her anında var olan bir etkinlik olmakla birlikte, özellikle yaşamın ilk yıllarında çocuğun içinde yaşadığı dünyayı tanıması ve mutluluk, kaygı, sevinç gibi duygularını ifade edebilmesi için kendisini çevresindeki kişilere anlatması için en uygun yöntemidir. Çocuk oyun içinde çevresini keşfetmeyi, kendi yaşamında çevresindeki modelleri taklit etmeyi ve var olan becerilerini geliştirmeyi öğrenmektedir (Rae, 1987; Akt: Pişkin, 1993).

Sosyal beceri; sosyal etkileşim sağlamak için yapılan tüm davranışlardır (Erwin, 2000; Akt:Dereli, 2008).

Davranış Problemleri; yaşa uygun başlıca toplumsal değerlerin ya da kuralların hiçe sayıldığı tekrarlayıcı bir biçimde ve sürekli olarak görülen davranış örüntüsüdür (Dursun, 2010).

BÖLÜM II

2. İLGİLİ ALAN YAZIN

2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu Nedir

“Otizm sözcüğü ilk olarak, İsveçli Psikiyatrist Eugene Bleuler tarafından, 1912 yılında ‘The American Journal of Insanity’ (Amerikan Ruhsal Hastalıklar Dergisi) adlı yayında kullanılmıştır. Türkçe’ de "kendi" anlamına gelen, Yunanca αυτοσ (autos) kelimesinden türemiştir (Alpaytaç, 2007).

Otizmlı bozukluk, Yaygın Gelişimsel Bozukluk (YGB) yelpaze terimi altında yer alan gelişimsel bozukluklardan bir tanesidir. Otizm Spektrum Bozukluk (OSB) terimi YGB terimi yerine alan yazında kullanılabilir. YGB terimi, Amerikan Psikiyatri Birliği’nin yayınlamış olduğu ve tanı koymada oldukça önemli bir yeri olan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabında (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) ilk olarak 1980 yılında kullanılırken, OSB terimi 1988 yılında ilk defa kullanılmıştır (Smith, Followay, Patton ve Dowdy, 2008, Akt: Diken,2010). YGB ya da OSB; Otizmlı Bozukluk, Rett Bozukluğu, Çocukluğun Dezintegratif bozukluğu, Asperger bozukluğu ve başka türlü adlandırılmayan yaygın gelişimsel bozukluk (Atipik otizmi de kapsar) gibi beş gelişimsel bozukluğu içine almaktadır (Diken, 2010).

Otizm, ilk kez Amerikalı çocuk psikiyatristi Leo Kanner tarafından 1943 yılında “Erken Çocukluk Otizmi” olarak tanımlanmıştır. Ve Kanner’a göre otizmlı çocuklar; kendisine söylenenleri sıklıkla tekrar eden, “ben” yerine “sen” gibi şahıs zamirlerini ters kullanan, ekolalisi (kendisine söylenen sözleri aynen tekrar etmek) olan, konuşması geciken, çok iyi bir hafıza belleğine sahip olan, kendisinin başlattığı davranışları az olan, stereotip (aynı şekilde tekrarlanan hareketler) hareketleri olan, değişikliğe karşı tepkili olan, insanlarla etkileşime zor geçen, cansız nesne ya da resimleri tercih eden çocuklardır (Darıca, Abidoğlu ve Gümüüşçü, 2011).

Aydın (2008)'e göre otizm; bebeklikten itibaren karşısındaki gözüne bakmama, ortak dikkat ve işaret etme davranışlarındaki yetersizlik ve isteksizlikle kendini belli eden, ilerleyen dönemlerde de insanlarla ilişki kurmakta güçlük yaşama, aynılığı koruma isteği, tekrarlayıcı davranışlar ile tekrarlayıcı konuşma ve sembolik oyun davranışlarındaki ciddi yetersizliklerin görüldüğü bir iletişim problemidir (Akt: Baykoç, 2010).

Siegel (2003) ise otizmi; kişinin kendisine ait gerçek dünyasından uzaklaşarak kendisine ait bir iç dünya kurup bu iç dünyasına çekilmesi olarak tanımlamaktadır (Yavuz, 2008).

Otizmlili bozukluk YGB yelpazesi altında yer alan

- ✓ Toplumdaki diğer bireyler ile etkileşimde ve iletişimdeki yetersizlikleri nedeni ile davranış, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlı, basmakalıp ve yineleyici örüntülerle
- ✓ Toplumdaki diğer bireyler ile etkileşimde ve iletişimin de kullanılan dil ya da sembolik/imgesel oyun becerilerinin en az birinde 3 yaşından önce gecikmelerin ya da normal olmayan bir işlevselliğin olması ile karakterize edilen gelişimsel bir bozukluk türüdür (Diken, 2010).

Ülkemizde Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2012) “*Otizmlili birey; sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılığı erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve bu özellikleri nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey*” olarak tanımlanmaktadır.

2.2. Otizm Tanılanması

Genelde çocuğun 30 ayını doldurmasından sonra çocuğa otizm tanısı konabilmektedir. Bunun yanında otizmlili birçok çocuğun tanısı, tanı kriterlerinin zor olmasından dolayı beş-altı yaşına konamamaktadır. Otizm ömür boyu süren bir gelişim bozukluğudur. Tanıdaki en önemli öge erken tanı teşhisini koymaktır.

Çocuğun otizmlili olduğu ne kadar erken öğrenilirse tedavisi de o kadar erken başlayacaktır (Fazlıoğlu ve Yurdakul, 2007).

Otizmlili bir bireyin otizmlili olup-olmadığını belirleyen ilk tanı ölçütleri Kanner tarafından 1940'lı yıllarda belirlenmiştir. Kanner, otizmlili bireylerde gördüğü dokuz temel kritere dikkat çekerek, otizmlili çocukların tanısının konmasında bu 9 temel kriterlerin ölçüt olarak kullanılmasını istemiştir. Günümüzde de bu ölçütlerin çoğu geçerliliğini korumaktadır. Kanner'in tanı ölçütleri şunlardır:

- 1- Etrafındaki başka bireylerle etkileşime geçmez,
- 2- Konuşmadaki gecikmeler ya da anormallikler vardır,
- 3- Konuşmayı iletişim için kullanmaz,
- 4- Ekolalisi (tekrarlayıcı konuşması) vardır,
- 5- "Ben", "Sen" gibi şahıs zamirlerini yerinde kullanmaz veya karıştırır,
- 6- Değişikliklere karşı ani tepkilerde bulunur,
- 7- Stereotipi hareketleri vardır,
- 8- İyi bir hafızaya sahiptir,
- 9- Dış görünüşleri normal bireyler gibidir (Özbey, 2005; Akt: Alpaytaç, 2007).

DSM-IV'te otizmlili bozukluğun tanı ölçütleri ise şunlardan oluşmaktadır.

A- Aşağıda yer alan maddelerden en az ikisi 1. maddeden ve bir tanesi 2. ve 3. maddelerden olmak üzere 1., 2., 3. maddelerden toplam 6 (ya da daha fazla) maddenin bulunması gerekmektedir.

1. Aşağıdakilerden maddelerden en az iki maddenin varlığı ile kendini gösteren toplumsal (sosyal) etkileşimde niteliksel bozulma;
  - a) Toplumsal etkileşim sağlamak için yapılan el kol hareketleri, alınan vücut konumu, takınılan yüz ifadesi, göz göze gelme gibi sözel olmayan birçok davranışta belirgin bir bozulmanın olması,

- b) Yaşıtlarıyla gelişimsel düzeyine uygun ilişkiler geliştirememe,
  - c) Diğer insanlarla eğlenme, ilgilerini ya da başarılarını kendiliğinden paylaşma arayışı içinde olmama (örneğin, ilgilendiği nesnelere göstermeme, getirmeme ya da belirtmeme),
  - d) Toplumsal ya da duygusal karşılıklar vermeme.
2. Aşağıdakilerden en az birinin varlığı ile kendini gösteren iletişimde niteliksel bozulma:
- a) Konuşulan dilin gelişiminde gecikme olması ya da hiç gelişmemiş olması (el, kol ya da yüz hareketleri gibi diğer iletişim yollarıyla bunun yerini tutma girişimi eşlik etmemektedir),
  - b) Konuşması yeterli olan kişilerde, başkalarıyla söyleşiyi başlatma ya da sürdürmede belirgin bir bozukluğun olması,
  - c) Basmakalıp ya da yineleyici ya da özel bir dil kullanma,
  - d) Gelişim düzeyine uygun çeşitli, imgesel ya da toplumsal taklitlere dayalı oyunları kendiliğinden oynamamadır.
3. Aşağıdakilerden en az birinin varlığı ile kendini gösteren davranış, ilgi ve etkinliklerde sınırlı, basmakalıp ve yineleyici örüntülerin olması:
- a) İlgilenme düzeyi ya da üzerinde odaklanma açısından olağandışı, bir ya da birden fazla basmakalıp ve sınırlı bir örüntüsü çerçevesinde kapanıp kalma,
  - b) Özgül, işlevsel olmayan, alışageldiği üzere yapılan gündelik işlere ya da törensel davranış biçimlerine hiç esneklik göstermeksizin sıkı sıkıya uyma,
  - c) Basmakalıp ve yineleyici motor mannerizmler (örneğin Parmak şıklatma, el çırpma ya da burma ya da karmaşık tüm vücut hareketleri),
  - d) Eşyaların parçalarıyla sürekli uğraşıp durmalardır.
- B- Aşağıdaki alanlardan en az birinde, üç yaşından önce gecikmelerin ya da olağandışı bir işlevselliğin olması:

1. Toplumsal etkileşim,
2. Toplumsal iletişimde kullanılan dil,
3. Sembolik ya da imgesel oyunlardır.

C- Bu bozukluk Rett Bozukluğu ya da Çocukluk Dezintegratif Bozukluğu ile daha iyi açıklanamaz.

2.3. Otizm Belirtileri

Son zamanlarda, otizme neden olan sebepler ve belirtileri ile ilgili en son kabul gören görüşün; psikiyatri kliniklerinde otizm tanısı koymak amacıyla kullanılan DSM-3-R ölçeğindeki kriterler olduğu söylenmektedir. Ölçeğin içerisinde yer alan kriterlerde de belirtildiği gibi; otizmin en belirgin özellikleri sosyal, iletişim ve yaratıcı etkinlik alanlarındaki görülen yetersizliklerdir (Darıca, Abidoğlu ve Gümüştü, 2011).

Öztürk (2007)'e göre genel anlamda otizm belirtilerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Çocuğun kendisini çevresinden soyutlama ve kendi iç dünyasında yaşama
- Eşyalara diğer insanlardan daha fazla ilgi gösterme
- Sebebi olmadan gülümseme, gülme ve ağlama
- Kendisine söylenen sözleri anlamsızca tekrar etme (ekolali)
- Dil gelişiminde akranlarına göre geç gelişim
- Kelimeleri cümle içinde yanlış yerde kullanma
- Anlam ifade etmeyen yeni kelimeler uydurma
- Göz temasından kaçınma
- Kucağa alınma beklentisi içinde olmama
- Değişiklerden kaçınma
- Tekrarlayıcı hareketler (stereotipi hareketler)

- Farklı alanlarda garip becerilerinin olması
- Kendisine zarar veren hareketlerde bulunması
- Çevresinden gelen dış uyarılara karşı (ışık, ses gibi) beklenmeyen tepkilerde bulunma
- Belli eşyalara aşırı bağlanma (ip parçası, gazoz kapağı gibi)
- Çevresindeki diğer çocuklarla sosyal etkileşime girememe
- Sürekli olarak aşırı korkulu ve tedirgin bir hal içinde olma durumları otizm belirtileri arasında yer almaktadır.

2.4. Otizmin Yaygınlık/ Görülme Sıklığı

Otizm bozukluğu her grup sosyo -ekonomik düzey ve etnik kökenlerden gelen çocuklarda görülmektedir. Yapılan araştırmalar sonucu otizmin göz ardı edilmeyecek bir oranda yaygınlık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Önceleri her 2.500 çocuğun 1'inde otizm görülürken bugün bu oran 1.000 çocuktan 1'inde görüldüğü araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Hatta kimilerine göre otizm tanısı koyma kriterlerinin en geniş kapsamda tutulmasında bu oranın 500 çocuktan 1'inde görüleceği düşünülmektedir (Aydın, 2003; Akt: Ünal, 2006).

21. yüzyılda otizm belirtileri taşıyan çocuklarla sıklıkla karşılaşabilmekteyiz. Zaman geçtikçe otizmliler çocukların sayısının artmasıyla ilgili farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre otizme neden olan faktörler olan çevre kirliliğinin, radyasyonun, beslenme alışkanlıklarının değişmesi gibi nedenlerden ötürü hasta sayısının giderek arttığı savunulmaktadır. Bir başka görüşe göre; hastalığın teşhis edilmesinin kolaylaşması ve hafif formlarının da bu sayıya eklenmesiyle otizmliler hasta sayısında artış gözlenmektedir. Genetik bilimleri açısından bir değerlendirme yapılacak olursa, bir ailede otizmliler bir birey varsa bu ailenin başka bir otizmliler çocuğa sahip olma riskinin %5-8 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Otizm görülme sıklığının cinsiyete göre dağılımına bakıldığında ise otizm hastalığının görülme oranının, erkek çocukların kız çocuklara oranla 3-5 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak, kızlarda genellikle otizmin daha hafif düzeyde seyrettiği gözlenmektedir. Kız

çocukları otizmden daha fazla etkilenmektedir. Ülkemizde yapılan bilimsel çalışmalarda da erkek kız oranı yaklaşık 5/1 olarak bulunduğu söylenmektedir (Aydın, 2003; Akt: Ünal, 2006).

2.5. Otizmlı Çocukların Genel Özellikleri

Friend (2006), Heward (2003), Smith (2007), Turnbull, Turnbull ve Wehmeyer (2007)'e göre; erken çocukluktan başlayıp yaşam boyu süren bir gelişimsel bozukluk olan otizmlı bozukluğun en genel özellikleri arasında sosyal etkileşim alanında, dil ve iletişim becerilerindeki yetersizlikler, tekrar eden, kendini uyarıcı uygun olmayan davranışların sergilenmesi, rutinlere ve aynılığa olan aşırı bağımlı olmak gibi özellikler yer almakta iken, bu bozukluğun (Down Sendromu'nda olduğu gibi) belirgin fiziksel özellikleri bulunmamaktadır. Otizmlı özellikler genel anlamda otizmlı bozukluk gösteren çocuklarda gözlemlenirken, her otizmlı bozukluğa sahip öğrenciler her tür belirtileri göstermek zorunda olmadığı gibi her çocuk farklı farklı özellikler de gösterebilmektedir. Tablo 1'de otizmlı çocukların genel özellikleri şöyle özetlenmiştir (Akt: Diken, 2010).

Tablo 1: Otizmlilerde bozukluk gösteren öğrencilerin genel özellikleri (Smith, 2007; Akt: Diken, 2010).

Sosyal Etkileşimdeki Yetersizlikler	Dil ve İletişim Becerilerindeki Yetersizlikler	Sıradışı Davranış Örüntüleri
<i>Aşağıdaki genel özellikler, sosyal etkileşimdeki yetersizlikler ya da sınırlılıklar olarak otizmlilerde bozukluk gösteren öğrencilerde gözlemlenmektedir:</i>	<i>Aşağıdaki genel özellikler, dil ve iletişim becerilerinde yetersizlikler ya da sınırlılıklar olarak otizmlilerde bozukluk gösteren öğrencilerde gözlemlenmektedir:</i>	<i>Aşağıdaki genel özellikler, sıra dışı davranış örüntüleri olarak otizmlilerde bozukluk gösteren öğrencilerde gözlemlenmektedir:</i>
<i>Anne babaya, diğer aile üyelerine ya da birincil bakıcılara normal bağlanma sürecinde sınırlılıklar....</i>	<i>İşlevsel dil becerilerini tam olarak edinmede yetersizlikler...</i>	<i>Çevredeki önemsiz ya da küçük değişikliklerde bile ters yaşama...</i>
<i>Akranlarla ilişki kurmada yetersizlikler ....</i>	<i>Ekolali (Stereotipik ve tekrarlayıcı sözel ifadelerin kullanımı)....</i>	<i>Günlük rutinlerin alışkanlıklara dönüşmesi...</i>
<i>Akranlarla birlikte oyun ya da işbirliğine dayalı oyun becerilerinde sınırlılıklar...</i>	<i>Jest ve mimikler gibi sözel olmayan ipuçlarını anlamada sınırlılıklar....</i>	<i>Saplantılı ve zorlayıcı davranış örüntüleri...</i>
<i>Duyusal ifade edicilik ve empati kurmada yetersizlikler ....</i>	<i>Sohbet becerilerinde yetersizlikler..</i>	<i>El-çarpma, öne ve arkaya sallanma, nesnelere çevirme ve sallama gibi sıra dışı, stereotipik, kendini uyarıcı davranışlar...</i>
<i>Fiziksel dokunma, mimik ve jestler, gülümseme gibi sözel olmayan iletişim çabalarını kullanmada sınırlılıklar...</i>	<i>Kendiliğinden sohbet başlatmada sınırlılıklar...</i>	<i>Görsel, dokunsal ya da işitsel uyaranlara ilişkin aşırı hassasiyet ve/veya tutarsız davranışlar...</i>
<i>Göz kontağı kurmayı başlatmada ya da sürdürmede yetersizlikler...</i>	<i>Zamirlerin doğru ve yerinde kullanımına ilişkin sınırlılıklar(özellikle "Ben" in kullanımında.)</i>	<i>Özellikle itaat edilmesi istendiğinde, saldırgan davranışlar...</i>
<i>Hayali oyunlar oynamada sınırlılıklar....</i>		<i>İtme, vurma, ısırma, başını vurma gibi kendi kendine ya da başkalarına zarar verici davranışlar...</i>
<i>Başkalarının duygularını, görüşlerini ve inanışlarını ya da motivasyonlarını anlamada sınırlılıklar...</i>		<i>Yabancılarla, kalabalığa, sıra dışı ve yeni durumlara ya da ortamlara karşı sosyal korkular...</i>
<i>Aynı etkinlik ya da oyun sırasında diğerleri ile işbirliği yapmada ortak ilgi ya da dikkat kurmada yetersizlikler...</i>		<i>Ciddi derecede uyku problemleri...</i>

2.6. Otizmlilerde Görülen Davranış Problemleri

Özel eğitime gereksinimi olan bireylerde yetersizliklerinin yanı sıra, bazı istenmeyen, toplum tarafından kabul görmeyen davranışlar da görülebilmektedir. Bu davranışlara problem davranışlar denmektedir. Bu problem davranışlar özel eğitime gereksinimi olan bireyin sahip olduğu becerilerini kullanmasının yanında yeni becerileri kazanmasını da engellemektedir. Ayrıca, problemliler, etrafındaki kişilerle sosyal etkileşimini olumsuz etkilemekte, topluma uyum sağlamasını da güçleştirmektedir (Öztürk, 1988, Eripek, 1996; Akt: Koyuncu, 2009). Çocukların sosyal gelişimini olumsuz etkileyen problem davranışların sebeplerinin sosyal ve iletişim becerilerinde yaşadıkları yetersizlikler olduğu söylenmektedir. Bu problem davranışların genelde, çevresindeki kişilerin dikkatini çekmek istemeleri, istemedikleri ortamdaki ya da karşılaştıkları durumlardan kaçmak istemeleri ya da istedikleri bir şeyi elde etme amacı ile çıktığı belirtilmektedir (Koyuncu, 2009).

Akranlarına göre gelişiminde gerilik olan otizmliler çocuklar da, etrafındaki kişilerle yaşadıkları iletişim yetersizliği sebebiyle bazı problem davranışlar gösterebilmektedir. Otizmliler; bulunduğu yerden aniden uzaklaşmak ya da kaçmak istemesi, bağırması, çevresindekileri ısırması istemesi, çevresindekileri tekmelemek istemesi ve bulunduğu mekânı dağıtmak istemesi gibi zarar veren davranışlar gösterebilirler. Bazı otizmliler ise toplum tarafından istenmeyen ve çevresindekilere zarar veren davranışlar sergileyebilirler. Bu çocukların bu tür davranış problemi göstermelerinin sebebi şunlar olabilmektedir:

- Kendi isteklerini, arzularını, ihtiyaçlarını karşılarındaki kişiye aktaramaması
- Bulduğu ortamda kendisini rahatsız edici bir uyarıcı olması (örneğin; korktuğu biri gibi)
- Her zaman yaptıklarında değişiklik olması (rutinlerdeki değişiklik)
- Beklemediği bir olayın gerçekleşmesi (örneğin; eve misafir gelmesi gibi)
- Evdeki, özellikle odasındaki eşyaların yerlerinin değiştirilmesi

- Yapmak istediği bir şeyin başkası tarafından engellenmesi gibi sebepler

çocuğun problem davranış göstermesine neden olabilmektedir. Bu sorunlara sebep olan nedenin de ortadan kaldırılması ile problem davranış kolayca ortadan kaldırılabilir. Ama bazen davranışın nedenini anlamak mümkün olmayabilir. Böyle durumlarda çocuğu sakinleşmesini sağlayacak çözümler önemli olmaktadır (Girli, 2004).

Otizimli çocuklarda görülen problem davranışlar; *öfke nöbetleri, kendisine zarar verici davranışlar, çevresine zarar verici davranışlar, stereotip vücut hareketleri ve özel korkulardır.*

2.6.1. Öfke Nöbetleri: Otizimli çocuklarda görülen problem davranışlardan olan öfke nöbetleri, otizimli çocukların birçoğunda 2 ile 5 yaş arasındaki dönemde ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla bu dönemde; çocukların yaşı itibari ile konuşma çok kısıtlı veya hiç olmadığından ötürü çocuk kendi isteklerini sözel olarak karşısındaki kişiye aktaramamaktadır. Bu sebepten dolayı çocukta öfke nöbeti olarak kabul edilen tekme atma, ağlama, yüksek seste bağırma ve kendini yere atma gibi istenmeyen davranışlar çıkabilmektedir. Bu problem davranışlar kısa süreli olabilirken, uzun süreli de olabilmektedir (Darıca, Abidoğlu ve Gümüşçü, 2011).

Otizimli çocuk ve çevresi için zararlı olan öfke nöbeti sırasında dikkat edilecek hususlar:

- Öncelikli olarak çocuğun ve çevresindeki kişilerin güvenliğini sağlamak
- Etrafındaki (seyircileri) en aza indirmek veya azaltmak
- Sakin ama kararlı durmak
- Öfke nöbeti başladığı sırada çocuğu ödüllendirmekten kaçınmak
- Uyarıları azaltmak gerekmektedir (Fouse ve Wheeler, 1997; Akt: Aydın, 2010).

2.6.2. Kendisine Zarar Verici Davranışlar: Otizmlı çocuklarda görülen problem davranışlardan olan Kendisine zarar verici davranış, “Otomütilyasyon” adıyla tanınmaktadır. Ve bu davranışlar daha çok zekâ düzeyi düşük otizmlı çocuklarda ve çok ağır otizmlı çocuklarda görülmektedir (Bıçak, 2009).

Otizmlı çocuklarda görülen kendisine zarar verici davranışlar çocuğun öfkeli ya da üzgün oldukları durumlarda çıkmaktadırlar. Ayrıca kendisine zarar verici davranışlar öfke nöbeti ile yakından ilişkilidir. Bu tür davranışlar; elinin arkasını ısırma, kafasını vurma, tırmalama, kendini kusturma, bedenindeki deliklere parmağını sokma, aşırı miktarda sıvı alma gibi davranışlar, kendisine zarar verici davranışlardandır. Kendisine zarar verici davranışların şiddeti çocuğun özür seviyesine göre de değişebilmektedir. Yani ağır otizmlı çocuklarda bu davranışların da şiddeti fazla olabilmektedir (Wing, 2010).

2.6.3. Çevresine Zarar Verici Davranışlar: Otizmlı çocukların çevresiyle yaşadığı iletişim bozukluğu sebebiyle çevresindekilere isteklerini anlatamama yüzünden, çevresindeki kişilere karşı saldırgan tavırlar alabilmektedir. Bu tür davranışlar çevresindeki kişilere yönelik olabildiği gibi kendisine de yönelik olabilmektedir. Çocuğun üzgün olduğu ya da öfkeli olduğu durumlarda bu tür davranışlar ortaya çıkmaktadır. Çevresine zarar verici davranışlar; karşısındaki kişiyi tırmalama, tekme atma, vurma, saçını çekmek ya da yolmak istemesi, eline aldığı nesnelere fırlatmak istemesi, karşısındaki kişinin elini ısırması gibi davranışlardır (Berrakçay, 2008).

2.6.4. Takıntılı (stereotip) Vücut Hareketleri: Otizmlı çocuklarda çok sık görülen takıntılı (stereotip) vücut hareketleri, başka insanları rahatsız edici hareketler değildir, fakat yaşı büyük bir otizmlı çocukta ya da yetişkinde bu hareketler toplumdaki diğer bireyler tarafından garip karşılanabilir. Bu durumda toplum içinde dikkatleri çocuk üzerine çekebilir ve bu durum da hem çocuğu hem de çocuğun ailesini rahatsız edebilir. Hatta bu durumdan ötürü çocuk ve ailesi eleştiri bile alabilir (Wing, 2010).

Otizmlı çocukların çoğunda görülen takıntılı (stereotipik) davranışlar; çocuğun vücudunu döndürmesi, ellerini sürekli aynı şekilde sallaması, elini çırpması, nesnelere vurması ya da nesnelere çevirmesi, ışığa bakması, devamlı sözel olarak aynı cümleleri, kelimeleri tekrar etmesi, amaçsız bir şekilde dolanması gibi hareketlerdir. Bu davranışlar daha çok zekâ seviyesi düşük otizmlilerde görülmektedir. Bu durum daha çok nörolojik sebeplerden ötürü kaynaklanmaktadır. Sinir sisteminde görülen aksaklıklardan dolayı bu hareketler görülmektedir. Sinir sisteminin besin kaynağını oluşturan uyarıların yeterli sayıda gelmemesi ile bu sistemde aksaklıklar olur. Sinir sistemi uygun uyarıların olmadığı zaman ise bu ihtiyacı, sallanma, el çırpma gibi davranışlarla karşılamaktadır. Bu davranışların azaltılması için farklı becerilerin öğretilmesi ve bu hareketlere alternatif hareketler sunulması gerekmektedir. Bu davranışlar çocuğun hem öğrenme becerilerini hem de sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Bu hareketler çocuğun yaşının ilerlemesi ile ve verilecek değişik becerilerle azaltılabilir. Yalnız tamamen bu hareketler engellenememektedir ([http:// www.otizm.org](http://www.otizm.org)).

2.6.5. Özel Korkular: *Korku;* özel bir kişiye, nesneye ya da duruma karşı heyecansal bir tepkidir. Çocuk ilk başta kendisine fiziksel olarak zararı dokunan durumlardan kaçınır. Belli bir süre geçtikten sonra ise, bu davranış çocuğun zihninde yerleşir. Sonrasında ise bir kötü durum olmadığı halde uyarılardan uzaklaşmaya çalışır. Bu şekilde çocukta korku duygusu oluşur. Dış dünyayı tanımayan, çevresinde olup bitenlerden haberdar olmayan küçük bir bebeğin bilmediği şeylerden korkması oldukça olağandır. Örneğin, bebeklik döneminde gürültü ya da yabancı bir kişinin yüzü çocuğun korkmasına sebep olabilir. Normal gelişim gösteren çocuklarda çocukların yaşı büyüdükçe korkularının azalması beklenir. Çocuğun zihinsel gelişimine bağlı olarak çevreyi tanıma oranının artması korkuya sebep olacak nesne ve durum sayısını azaltır. İki-üç yaşında olan çocuklar yüksek seslerden, üç-dört yaşında olan çocuklar ise karanlıktan, dilenciden ve hırsızlardan korkmaktadırlar. Dört yaşından sonra korkularda azalma görülür. Altı yaşına gelindiğinde ise, korkularda artış görülmektedir (Bulut 2000; Akt: Koyuncu, 2009).

Dış dünyasında var olan yaşamın farkında olmayan ve kendisini sözel olarak anlatamayan otizmlı çocuklarda da bazı özel korkular olabilmektedir. Buna örnek olarak; otizmlı çocukların stadyum gibi insan sayısının çok fazla olduğu ortamlarda bulunmayı istememeleri verilebilir. Kimi seslerden, kimi nesnelere de korkabilirler. Bazı durumlarda otizmlı çocuklar, korkularını her şeye genelledebilirler. Bu da onların sinirli ve kaygılı olmalarına sebep olabilir. Otizmlı çocukların bu özel korkularının yok olması da zaman alabilmektedir (Fazlıoğlu ve Yurdakul, 2007).

2.7. Otizmlı Çocukların Sosyal Beceri Özellikleri

Kişilerin yaşadıkları toplum içerisinde başkalarına muhtaç olmadan hayatlarını sürdürebilmeleri, yaşam standartlarını arttırabilmeleri, genellikle çevresi ile kurdukları iyi iletişime bağlıdır. Engelli olan ya da engelli olmayan bütün fertlerin, toplumdaki diğer fertler ile sağlıklı bir uyum içerisinde hayatlarını sürdürebilmeleri, sahip oldukları sosyal becerileri ile doğrudan ilgilidir (Sucuoğlu ve Çifci, 2010).

Başka kişilere yardım etme, başka kişilerden yardım ya da bilgi isteme, birinden bir fayda gördüğünde o kişiye teşekkür etme, hata yaptığında karşısındaki kişiden özür dileme, bir konu hakkında konuşma başlatabilme, kendisine sorulan sorulara cevap verme, toplumsal kurallara uyma, sırasını bekleme, başkalarıyla işbirliği yapma, kendisi hakkında yapılan eleştiriyi kabul etme, yaptığı işe ilişkin karşısındaki kişinin fikirlerini sorma, yeni tanıştığı birine kendisi hakkında bilgi verme gibi birçok sosyal beceriler; bireyin toplum ile yaşamasını, toplumla bir bütün hale gelmesini, akranları ve toplumdaki diğer fertler ile etkileşimini sağlar. Aynı zamanda kişinin sahip olduğu bu sosyal beceriler; akademik becerilerin gelişimini de sağlar ve bu becerilerdeki başarının artmasını kolaylaştırır. Sosyal becerileri yeterli olan fertler, iş hayatlarındaki yaşamında daha uyumlu olmakta, iş performansları daha çok artmakta ve iş arkadaşlarıyla daha sağlıklı etkileşim içerisine girebilmektedirler (Sucuoğlu ve Çifci, 2010).

Sosyal Beceriler sosyal işbirliği, sosyal etkileşim, sosyal bağımsızlık gibi alt becerileri de kapsamaktadır. Merrill'e (2003) göre; sosyal işbirliği becerileri çocuğun yaşlarıyla uyumlu olabilmesini sağlayan becerileridir. Bu beceriler; oyun oynarken veya sıra beklemesi durumunda kendi sırasının gelmesini bekleme, toplumsal kurallara uyma, paylaşma, bir grup içerisinde olumlu şekilde çalışma gibi becerilerdir. Sosyal etkileşim becerileri; arkadaşlarının haklarına saygı gösterme, çevresindeki büyüklerin sorunlarına duyarlı olma, diğer çocuklara karşı şefkat gösterme, arkadaşları tarafından oyuna davet edilme, aile ve okul yaşamında tartışmalara katılabilme, hata yaptığında özür dileme gibi becerilerdir. Sosyal bağımsızlık becerileri ise; çocuğun tek başına oyun oynaması ve karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilmesi, farklı oyun gruplarında yer alabilmesi ve çevresinden kabul görmesi, çevresindekilerle iletişimi başlatabilmesi ve bu iletişimi sürdürebilmesi, yakın çevresinden ayrılırken zorluk çıkarmadan ayrılabilmesi (örneğin; okula giderken anne ya da babasından kolaylıkla ayrılabilmesi), her türlü grup ortamında kendisine güven duyması ve bağımsız olabilmesi becerileridir (Özbey, 2009).

Yukarıda bahsi edilen sosyal becerilerin kazanılmasına etki eden bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler; çocukların yaşı, cinsiyeti ve engelli olup olmamalarıdır (Merrel, 1994).Bahsedilen bu faktörlere bir göz atacak olursak; çocuğun yaşı sosyal beceriyi doğrudan etkileyebilmektedir. Zira çocuğun yaşı ilerledikçe bilişsel becerileri artmakta ve bununla birlikte ahlaki gelişimleri ve dil gelişimleri artmakta bu durumda, çocuğun sosyal becerisinin gelişmesini sağlamaktadır. Çünkü; çocukların yaşları ilerledikçe daha çok insanlar ile iç içe girmekte ve bunun sonucunda kendiliğinden gerçekleşen bir sosyal davranış gelişimi olabilmektedir (Morgan, 1988; Akt: Avcıoğlu, 2005).

Yine aynı şekilde cinsiyet, sosyal beceri gelişimini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Cinsiyetin sosyal beceri gelişimi üzerine biyolojik olarak mı etki ettiği ya da toplumun cinsiyet üzerine farklı görev yüklediğinden dolayı mı etki ettiği tam olarak bilinmemektedir. Yalnız yapılan son araştırmalar sonucunda

cinsiyetin her iki sebepten dolayı sosyal beceri gelişimi üzerine etki ettiğini ortaya koymuşlardır (Gresham ve Reschly, 1981).

Son olarak sosyal beceri gelişimini etkileyen faktörlerden bir tanesi de çocuğun engelli olup olmamasıdır. Normal gelişim gösteren çocuklar doğumundan sonra yaşının ilerlemesiyle çevresinde bulunan yakın kişilerden (bu kişiler çocuğun annesi, babası veya diğer aile fertleri ya da aileye yakın olan kişilerdir) model alarak sosyal becerilerini rahatlıkla kazanabilmekte ve bu becerileri geliştirebilmekte iken, normal gelişim gösteren çocuklara nazaran daha az sosyal ilişki içerisinde olan engelli çocuklarda bu becerilerin gelişimi geç olabilmekte ya da hiçbir şekilde bu çocuklar akranlarının kazanması gereken sosyal becerileri kazanamamaktadır (Avcıoğlu, 2005).

Bir kişinin kendi içine kapanması anlamına gelen otizm kelimesi ilk olarak Kanner (1943) tarafından ortaya atılmıştır. Kanner otizmi; belirtileri 3 yaşından önce ortaya çıkan ve çocuğun sosyal gelişimini önemli ölçüde etkileyen bir bozukluk olarak tanımlamıştır. Ayrıca otizm belirtisi olarak kabul edilen bu belirtilerin çocuktan çocuğa farklılık gösterdiğini, ama genel olarak her çocuğun ortak olarak göstermiş olduğu belirti olan sosyal alanda görülen problemler otizm spektrum bozukluğunun en büyük problemi olduğunu belirtmiştir. Nitekim Kanner, otizmin en yaygın özelliğinin çocuğun diğer bireylerle etkileşime geçememesi olarak kabul etmiştir. Ayrıca Wing (1988), otizmlili bireylerde sosyal etkileşim alanında görülen problemleri üç ana başlık altında toplamıştır. Bu başlıklar ise; a) otizmlili çocuğun başkalarına yönelik ilgi eksikliği ile ortaya çıkan sosyal tanıma problemleri, b) otizmlili çocuğun kendisini anlatamaması yani iletişimde çektiği problemler, c) otizmlili çocuğun başkalarını anlayamaması ve hayali oyun kuramamasından kaynaklanan sosyal taklit ve anlamada yaşadığı problemlerdir (Özdemir, 2007).

Cohen, Paul ve Volkmar (1987) otizmlili çocukların sosyal davranışlarını üç başlığa bölerek sınıflandırma yoluna gitmiştir. Bu başlıklar, “girişkenlik”, “bağlanma ve sosyal ilişkiler”, “duyguları anlamak ve ifade etmektir”. Ayrıca buna ek olarak Lord (1993), bu başlıklara bir yeni başlık daha eklemiştir. Eklenen bu

başlık ise; “sosyal etkileşimle ilgili davranış ve becerileridir”. Gresham ve Reschly (1981) ise sosyal davranışları sınıflandırmak için “çocuğun kendisiyle ilgili davranışları” içeren bir sınıflama geliştirmiştir (Ökcün, 2008).

Ayrıca Volkmar, Chawarska ve Klin’e (2005) göre, otizmlili çocukların yaşamış oldukları sosyal güçlükler, otizmin tanılanmasında tek başına yeterli bir kriter olduğunu vurgulamışlar ve otizmlili çocukların yaşamış oldukları sosyal alandaki problemlerin nedenini de; otizmlili çocukların hayali oyun oynayamamaları, hayal gücünü kullanamıyor olmaları, sembolik düşünmenin ve taklit becerilerinin olmamasına bağlamışlardır (Akt: Yavuz, 2008).

2.8. Otizmlili Çocuklar ve Oyun

Her çocuk doğumundan sonra çevresindeki gerçek dünyayı anlama çabası içerisine girer. Çocuğun göstermiş olduğu bu çaba ise oyundur. Çocuk oyun oynayarak çevresini anlamaya çalışır, düşüncelerini oyun aracılığıyla aktarmaya çalışmaktadır. Oyun aracılığıyla gösterilen bu çaba, çocukların dış dünyada olup biten her şeyin ve her nesnenin farkında olduğunun göstergesidir. Fakat çocuğun dış dünya ile farkındalığının ve çevresi ile etkileşiminin sınırlı olduğu otizmlili çocuklarda bu durum tamamen farklı olmaktadır. Çünkü otizmlili çocuklar çevresi ile etkileşim içinde olmazlar ve çevresindeki her şeye karşı ilgisizdirler. Otizmlili çocukların kendilerine has bir iletişim şekli vardır ve bu iletişimin amacı, diğer insanların iletişim kurma amacı olan karşısındakini anlama niyeti değildir. Zira bu çocuklar bu niyetten yoksundurlar. Taşımış oldukları bu özelliklerinden ötürü de, toplumla etkileşime girme ve toplum içerisinde yer almanın ilk deneyimleri olan oyun oynama davranışından büyük oranda yoksundurlar ve oyun oynamada, oyunu başlatmada büyük oranda güçlük çekmektedirler (Aydın, 2008).

Amerikan Psikiyatri Derneğinin (2000) yapmış olduğu açıklamaya göre; otizmlili çocuklar, sosyal-iletişim yetersizliklerinin yanında gelişim seviyesine uygun sosyal taklit oyunları oyun oynamada ve ayrıca arkadaş ilişkileri kurmada yetersizlik göstermektedirler. Otizmlili çocuklar genellikle akranlarına ve ebeveynlerine karşı

duyarsız olduklarından, onlara ve oyunlarına karşı ilgi göstermezler. Akranlarının oyunlarına karşı ilgi göstermiş olsalar bile onlarla birlikte oyun oynamaz, sadece onların oyunlarını dışarıdan müdahale etmeden izlemekle yetinirler (Schreibman, 2005; Akt: Ökcün, 2008).

Lockshin, Gillis ve Romanczyk'e (2005) göre; otizmlili çocukların oyunu başlatma becerisi veya bir oyuna katılabilme becerisi, onların sosyal iletişim alanında ciddi anlamda yetersizlik yaşadığının kanıtıdır. Bir başka deyişle otizmlili çocukların yaşamış oldukları sosyal beceri eksiklikleri aynı anda onların akranları ile iletişime geçme becerilerinin ve akranları ile oyun oynama becerilerinde de yetersizlik yaşamalarına neden olmaktadır. Ayrıca; Jordan (2003), Lucket, Bundy ve Roberts' e (2007) göre de; otizmlili çocuklarda oyunlara yönelik dikkat, doğallık ve isteklilik olmuş olsa bile bu durum onların oyun oluşturmalarına ve oynadıkları oyunları tamamlamaya yönelik olmadığı, sadece tekrarlayıcı hareketlerden oluştuğu görülmektedir (Akt: Aydın, 2010).

Ayrıca otizmlili çocukların oyuncaklar ile sembolik olarak oynamak yerine oyuncakları tekrarlayıcı olarak sallama, döndürme gibi hareketleri yapması, belli rutinelere bağlı kalarak pasif özellikte oyunlar oynaması, değişikliğe ve rutinlerin değişmesine karşı tepki göstermesi, otizmlili çocukların bu hareketleri yaparken kendilerini güvende hissetmeleri, değişiklik durumunda ise kendilerini güvende hissetmemeleridir (Sicile, Kira, 2004; Akt: Aydın, 2008).

Otizmlili çocukların bir diğeri oyun özellikleri ise nesne ve oyuncaklar ile sembolik olarak oynayamamalarıdır. Otizmlili çocuklar, arabaları sürmek, arabayı garaja park etmek, arabayı tamir etmek gibi sembolik oyunları oynayamazlar. Onlar sadece arabayı elinde tutmayı tercih etmektedirler. Bunun yanında kız çocukları da benzer şekilde bebek ile evcilik oyunu oynamak yerine, bebeğe karşı bağımlılık geliştirerek, bebeği sadece elinde gezdirebilir ve bebeği sallama, döndürme gibi tekrarlayıcı hareketler için kullanabilmektedirler (Girli, 2004). Bu tür çocukların oyuncakları amacına uygun olmadan kullanmaları ve sembolik oyun oynayamamalarının sebebi ise; hayal gücü bozukluğu yani hayal etmede yaşadıkları

sıkıntılıdır. Bundan ötürü otizmlı çocuklar hayal gücünü kullanabilecekleri oyuncaklar yerine renk açısından, şekil açısından uyumlu olan yapboz ve yapısal malzemelerden oluşan göze hitap eden oyuncakları oynamayı tercih ederler (Wing, 2010).

Bunların yanı sıra otizmlı çocukların bir diğeri oyun özellikleri; yaratıcı etkinliklerde eksiklik yaşamalarından ötürü, kendileri oyun başlatmazlar. Bu çocuklar başkalarını taklit eder ya da bir başkasını hiç usanmadan, sıkılmadan izlemekle yetinirler. Örnek verecek olursak; bir yapbozu peş peşe ve aynı şekilde yaparlar. Yapbozu yapmaktan sıkılmazlar. Yapı inşa oyuncakları dizme veya üst üste yerleştirme gibi yineleyici bir şekilde yaratıcılıktan yoksun olarak dizebilirler. Ayrıca otizmlı çocuklar az da olsa oyun oynayacak olurlarsa sadece bizim gösterdiğimiz şekilde oyunlarını oynayabilirler. Kendileri yeni bir oyun oluşturamazlar. Hoşuna giden bir filmi sıkılmadan defalarca izleyebilir, sevdiği bir şarkı, türkü gibi müzikleri defalarca sıkılmadan dinleyebilmektedirler (Girli, 2004).

2.9. Oyun Nedir

Oyun için ilk kuram 19. yüzyılın sonlarına doğru söylenmiştir. Oyunun tanımı konusunda; Lazarus (1883) oyunun kendiliğinden ortaya çıkan, belirli bir amacı olmayan, insanı mutlu eden, serbest bir etkinlik olduğunu söylemiştir. Hall'e (1906) göre çocuk, oynadığı oyunların içinde insanlığın kültürel anlamda gelişimlerini yaşamaktadır. Groos (1899) oyunu, çocukluğun sonunda ulaşılan olgunluk için ön denemeler olarak görmektedir. Ellis (1973) ise oyunu, kompleks bir insan davranışı olarak tanımlamaktadır (Akt: Özdoğan, 2009).

Çocuğun en büyük uğraşı, vazgeçilmez bir etkinliği ve en büyük ruhsal gıdası olan oyunun tanımı konusunda net bir tanım yapılamamaktadır. Genel anlamda bakıldığında ise oyunun şu tanımlarına rastlamaktayız:

Piaget'e (1999) göre oyun, çocuğun duygularını konuşma diline gerek duymadan bireysel bir beden dili kullanarak yansıtmasıdır (Öncü ve Özbay, 2010).

Kandır ve Şahin'e (2011) göre oyun; özellikle yaşamın ilk yılları olan okul öncesi dönemde, çocuğun çevresini bilmesini, duygularını, düşüncelerini, hayallerini ve çocuğun kendisini ifade edebilmesi için en etkili ve uygun dil olarak tanımlamaktadırlar.

Jones'e (2007) göre oyun; çocuğun yaşamının doğal bir parçası olduğu gibi fiziksel gelişiminde de almış olduğu gıdalar kadar önemli olan, çocuğa öğrenme zemini hazırlayan, bu etkinlikleri yaparken çocuğun nesnelere tutmasını ve kullanmasını, kendi vücudunu kontrol etmesini, nesnelere işleyiş tarzlarını kavrama yeteneği kazanmasını sağlayan ve iletişim becerilerinin gelişimine yardımcı olan bir etkinlik olarak tanımlamaktadır.

Oyun, çocuğun gelişmesine ve eğitilmesine çok önemli katkı sağlayan, bedensel, ruhsal ve fiziksel açıdan gelişmesine yardımcı olan, çocukların toplum kurallarına uymasını, çevresindeki diğer insanlarla yardımlaşabilmesini, çevresindeki diğer insanlara karşı saygılı olabilmesini, hem kendi haklarını hem de arkadaşlarının haklarını koruyabilmesini, düzenli ve temiz olabilmesini öğreten ve arkadaşlarını incitmeme yollarının öğrenmesine yardımcı olan, farklı yapıdaki insanlarla kaynaşabilmesini sağlayan, boşa geçirilmeyen, değişik bir yolla hayatı öğrenmesini sağlayan etkinlikler bütünüdür (Güneş, 2011).

Atalay Yörükoğlu (2002); çocuğun ruhsal açıdan gelişmesine yardımcı olan en önemli iki faktörün oyun ve sevgi olduğunu söylemiştir. Ona göre çocuk, oyun aracılığı ile gerçek ve hayal dünyası arasında bir ilişki kurmaktadır. Çevresindeki yaşamın bilinmez yanlarını anlayamadığı veya anlamakta yetersiz kaldığı durumlarda oyun aracılığıyla kendince anlaşılabilir hale getirebilmektedir. Oyun içinde gelecek yaşamına hazırlık yaparken, oyun aracılığıyla çevresindeki dış dünyasını zenginleştirmeyi sağlar; dış dünyayı yaratıkları ya da karşısındakileri, oynarken kazandığı yargılar vasıtasıyla sorgulayarak kendince yeni yargılar geliştirir. Boş zamanlarını etkili bir biçimde değerlendirdiği bu doğal uğraşısı aynı zamanda kendisinin psikolojik bir güç kaynağı olmaktadır (Karakaya, 2008).

2.10. Oyunun Sınıflandırılması

Oyunun net bir tanımı yapılmamakla birlikte oyunun sınıflandırılması konusunda da net bir sınıflandırma yapılamamakta, bu yüzden oyunun sınıflandırılması ile ilgili çeşitli sınıflandırmalar söz konusu olabilmektedir. Birçok araştırmacı yapmış olduğu araştırmalar sonunda oyunu bir sistem içerisinde toplamak ve birbirine yakın oyunları sınıflandırmak istemişlerdir. Genel anlamda oyunlar oynandıkları yere (iç mekân, bahçe, sokak, park vb.), oyunda kullanılan oyuncaklara (evcilik oyuncakları, arabalar, top, çember, doğal malzemeler vb.) ve/veya oyunların oynama amaçlarına (dil gelişimine yönelik, kavram öğretilmesine yönelik, geleneksel ya da kültürel öğeler içeren, sosyal beceriler kazandırmayı hedefleyen vb.) göre sınıflara ayrılabilir. Oyun ile ilgili çalışma yapan araştırmacılar (örneğin; Parten, 1932, Piaget, 1932, Smilansky, 1968) oyun ile ilgili çeşitli görüşler ortaya çıkartmışlar ve bu görüşlere dayanarak da oyun gelişimini çeşitli dönemlere ayırmışlardır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar ve literatür incelendiğinde oyunun “ Zihinsel Oyun” ve “ Sosyal Oyun” olarak iki çeşit sınıflandırmaya tabi tutulduğu görülmektedir:

2.10.1. Zihinsel Oyun Basamakları

- 1) İşlevsel Oyun
- 2) Yapı-İnşa Oyunu
- 3) Dramatik Oyun
- 4) Kurallı Oyun

2.10.2. Sosyal Oyun Basamakları

- 1) Amaçsız Oyun
- 2) Tek Başına Oynanan Oyun
- 3) Gözlemci olarak bir oyunu izleme
- 4) Paralel Oyun
- 5) Birlikte oynanan oyun
- 6) İşbirliğine dayalı oyun (Öncü ve Özbay, 2010).

2.10.3. Piaget, oyunun çocuğun bilişsel gelişimine olumlu katkı sağladığı görüşünü ileri sürmüş, oyunu 3 aşamada incelemiş ve oyunu;

2.10.3.1. Alıştırmalı Oyun(İşlevsel Oyun) (Duyu Motor Dönem)

2.10.3.2. Sembolik Oyun (Simgesel-Taklidi Oyun)

2.10.3.3. Kurallı Oyun olarak sınıflandırmıştır (Öztürk, 2010).

2.10.3.1. Alıştırmalı Oyun(İşlevsel Oyun) (Duyu Motor Dönem)

Çocuğun ilk iki yaşında oynamış olduğu oyunlar alıştırmalı oyunlardır. Çocuk, 4 aylıkken çevresindeki dokunabildiği bütün objeleri alır, yakalar, sallar, ileri-geri hareket ettirir ve sonunda atmayı ve tekrardan almayı öğrenir. Çocuk bu davranışları yeni bir nesne ya da oyuncuğa eline aldığı anda aynı davranışı tekrardan gösterir. Çocuk bu oyunlar ile hareket performansını kanıtlar, bundan zevk alır ve bu davranışları aynen tekrar eder. Bu durum ise çocuğun yaşamının ilerisindeki yıllarında görülen başarı güdüsünün temellerini oluşturur (Özdoğan, 2009).

2.10.3.2. Sembolik Oyun (Simgesel-Taklidi Oyun)

Sembolik oyun dönemi çocuğun iki yaşına girmesiyle başlamakta bu oyunun özellikleri bu yaştan sonra gözlemlenebilmektedir. Ayrıca bu dönem 7 ya da 11 yaşına kadar sürmektedir. Sembolik oyun döneminde çocuk, gerçek dünyada yaşamış olduğu önemli olayları oyunlarında zaman zaman değiştirerek ve düş dünyasında farklılaştırarak kullanır ve bu yaşamış olduğu olayları simgeler. Bu oyunda nesne çocuğun yanında olmamış olsa da çocuk o nesne yerine başka bir nesneyi kullanabilir ve sanki elinde o nesne varmış gibi kullanabilir. Taklit oyunlarında çocuk, günlük yaşam ve içinde yaşanan çevrenin düşünce ve yaşayış biçimlerini oyununa yansıtabilmektedir. Bu oyunlarda çocuklar çevresinde bulunan kişilerin taklidini yaparak sosyalleşme sürecine girmektedir. Anne ve babalarının davranış biçimlerini oyunlarına yansıtarak onlarla özdeşim kurduklarını da gösterebilirler (Öncü ve Özbay, 2010).

2.10.3.3. Kurallı Oyun

Kurallı oyun evresi çocuğun 4 yaşına girmesiyle başlamaktadır. Çocuklar oynadıkları oyunlarda kurallara uyması gerektiği bilincindedirler. Bu bilince 6 yaş grubu çocukların tamamen ulaşmış olması gerekmektedir. Kurallı oyun evresinde oynanan oyunlarda cinsiyete göre farklılaşma görülmektedir. Serbest oyun

aktivitelerinde çocuklar kendi başlarına ya da kümeler içinde ve serbest oyunlar oynarken kurallı oyunlar oynayarak oyunun kurallarına göre birlikte oynamayı öğrenirler. Ayrıca kurallı oyun evresinde birlikte oynanan oyunlar artmaya başlar. Oyunların süresi genelde uzun sürer. Çocuklar genelde daha mantıklı düşünmeye başlar. Oyunlar tekrar tekrar oynanabilir. Hayali oynanan oyunların sayısı azalır. Bedensel hareketliliği gerektirecek etkinlikler artar. Dışarıda oyun oynama istekleri artar. Oynanan oyunların hepsinde kazanma arzusu vardır. bu şekilde çocuk kurallara uymayı öğrendikçe bencillikten uzaklaşır ve kendini kontrol etmesini öğrenir. Kısacası çocuk kurallı oyunlar oynayarak sosyalleşir (Poyraz, 2011).

Groos (1899) ise oyunlarda çocuk yaşam için gerekli olan işlevleri oynar demektedir. Bu nedenle oyunları Genel İşlev Oyunları (duyusal ve motor faaliyetler) ve Özel İşlev Oyunları (özel sosyal faaliyetle, aile içi ilişkiler denenir) olarak iki gruba ayırmıştır (Özdoğan, 2009).

Aşağıdaki tabloda ise diğer yazarların çocuk oyunları ile ilgili yapmış oldukları birçok sınıflandırma şekli gösterilmiştir (Özdoğan, 2009) :

Tablo 2: Çocuk Oyunları İle İlgili Yapılan Sınıflandırmalar

Yazarlar	Bireysel Oyunlar	Sosyal Oyunlar
Groos (1899)	Genel işlevsel oyunlar Deneysel Oyunlar	Özel işlevsel oyunlar
Stern (1914)	Bireysel oyunlar	Sosyal oyunlar
Chateau (1954)	Kuralsız Oyunlar Somut Zihinsel Oyunlar	Kendini ispatlama Kural ve işbirlikçi oyunlar
Erikson (1957)	Dar çevreli oyunlar	Geniş çevreli oyunlar
Rüssel (1935-1959)	Yapısal Oyunlar Kendi kendine oyun Materyallerle oyun	Rol oyunları Kurallı oyunlar Arkadaşlarla oyun
El' Konin (1960)	Objelerle Faaliyet	İnsanlar arası ilişki üzerine oyunlar Sosyal kurallar üzerine oyunlar
Hetzer (1927)	Bir iş oyunları	Rol oyunları Sonuçta başarıya ulaşma oyunları
Ch. Bühler (1928)	İşlevsel oyunlar Yapısal oyunlar	Fantezi oyunları Rol ve kurallı oyunlar
Piaget (1945)	Alıştırma oyunları	Kurallı oyunlar Sembolik oyunlar
Diğerleri	İşlevsel faaliyetler Araştırmacı davranışlar	Sosyal rol oyunları Taklit etme, dramatize etme oyunları

2.11. Oyunun Çocuğun Gelişim Alanlarına Etkisi

Çocuklar oyun oynayarak gerçek nesne ve yaşamış oldukları olayları kavrar ve bu yaşananlar hakkında bir yargıda bulunur, seçim yapar, yaratır, hayal gücünü kullanarak hayal kurar ve farklı farklı dünyalara dalarlar. Russ'e (2003), Trevas, Matsouka ve Zachopoulou, Güven'e (2003), Hurwitz'e (2002), Boyer'e (1997) ve Smith'e (1995) göre; 21. yüzyılda çocukların, özellikle okul öncesi dönemde, çocukların çevresinde olup biteni oyun oynayarak öğrendikleri ve fiziksel ve ruhsal olarak gelişimlerini tamamladıklarını söylemişlerdir. Oyun oynama çocukların fiziksel gelişimini, zihinsel gelişimini, psikomotor gelişimini, sosyal gelişimini, duygusal gelişimini ve öz bakım becerilerinin gelişimlerini çoğu zaman aynı anda gerçekleştiren nadir bulunan etkinliklerdendir. Çocuklar oynayarak tüm bu bahsedilen gelişim alanlarındaki tamamlaması gereken gelişim aşamalarını tamamlar ve bir üst aşamaya geçişi oyun oynayarak sağlamaktadır (Öncü ve Özbay, 2010).

2.11.1. Oyunun Çocuğun Fiziksel Gelişimi Üzerine Etkisi

Çocuklar oyun oynayarak fiziksel olarak hareket etmiş ve bu şekilde farkında olmadan vücutlarını çalıştırmış olurlar. Çocuğun oyun oynama esnasında hareket etmesi, diyafram kaslarının, solunum kaslarının, kalp kaslarının gelişmesini (Oyun sırasında kalbin hızlı çalışması solunum sayısının artmasına sebep olacaktır. Solunum sayısı arttıkça da havadan bol miktarda oksijen alınacak ve kana bol miktarda oksijenin karışması sağlanacaktır. Bu şekilde kan dolaşımının hızlanması sağlanmış olacak dokuların daha çok besin alması sağlanacaktır) sağlayacaktır. Bu durum çocuğun daha iyi beslenmesine sebep olacak ve büyük küçük kasların daha iyi gelişmesini sağlayacaktır (Poyraz, 1999).

Okul öncesi dönemde büyük ve küçük kasların gelişimine yararlı olan tırmanma, merdivenleri çıkma, kayma olukları, ip atlama, bisiklete binme gibi oyun etkinlikleri büyük kasların gelişmesine; denge tahtası, bloklar, el işleri ve benzeri araç gereçlerle yapılan çeşitli oyunlarda küçük kasların gelişmesine yardımcı olurlar (Poyraz, 1999).

2.11.2. Oyunun Çocuğun Psiko-Motor Gelişimi Üzerine Etkisi

Psiko-motor davranışlar; kişinin, ruhsal yaşantısıyla bütünleşik olan devinimlerine denilmektedir. Öğrenme, büyüme ve gelişmenin tümü ile yakından ilgili olan psiko-motor gelişim, çocuğun gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir. Psiko-motor öğrenme ise psiko-motor yeteneklerin ve becerilerin gelişmesine bağlıdır (Çoban ve Nacar, 2010).

Kimi çocuklar kendisine yabancı olan bir etkinlik veya oyunla karşı karşıya geldiğinde yapamayacağım, korkuyorum diyerek ürker, çekinir ve sahip olduğu yetenekleri ortaya çıkartamayabilir. Yani kendi iradesini gerektiği gibi kullanamayabilir. Hâlbuki çocuğun kas gelişimi ve becerileri gayet normaldir. Kaslarında bir gelişim geriliği de yoktur ve o hareketleri yapabilecek becerilere de sahiptir. Çocuk, sadece ilk defa etkinlikle karşı karşıya kalmanın vermiş olduğu heyecandan ötürü bazı tereddütleri taşımaktadır. Bu tür çocuklara hareketleri veya oyunları yapabilirsin düşüncesini vermek ve onları cesaretlendirmek, oyun ile çok kolay sağlanabilmektedir (Poyraz, 2011).

Çocuğun tüm gelişimini doğrudan etkileyen oyunun psiko-motor gelişimine etkilerini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Oyun, çocuğun;

- 1) Gücünü arttırır
- 2) Tepki yeteneğini geliştirir
- 3) Büyük ve küçük kaslarını denetim altına almayı ve gerekli hızda kullanmayı öğretir
- 4) Durgun dikkate ve dinamik dikkate sahip olmasını sağlar ve bunları geliştirmesine olanak tanır
- 5) Organlar arasında eşgüdüm ve denge sağlar
- 6) Devinimlerinde çeviklik kazandırır
- 7) Bedensel esneklik kazandırır (Çoban ve Nacar, 2010).

2.11.3. Oyunun, Çocuğun Bilişsel Gelişimi Üzerine Etkisi

Kandır'a (2003) göre; bilişsel gelişimi, çocuğun dış dünyası ile etkileşimini sağlayan, bilginin kazanılıp kullanılmasına yardımcı olarak çocuğun dış dünyayı anlamasına olanak sağlayan, bilginin akılda tutulmasını, yorumlanmasını, yeniden düzenlenmesini ve bu bilgilerin değerlendirilmesini ve kullanılmasını sağlayan bir süreç olarak tanımlamıştır (Gül, 2006).

Bazı araştırmacılara göre; çocuk oyun oynaması sırasında dış dünyasını ve çevresini tanımakta, yeni yeni bilgiler öğrenmekte, merak duygusunu tatmin etmektedir. Hafızada tutma, öğrendiklerini sonradan hatırlama, kavramları isimlendirme, birbiriyle eşleştirme, kavramaları sınıflandırma, analiz, sentez, problem çözme gibi zihinsel süreçlerin işleyişi oyunla kolaylaşmakta, bu becerilerin kazanılması hızlanmaktadır. Akıl yürütmeyi, neden-sonuç ilişkileri kurmayı, dikkatini toplayabilmeyi, kendini bir hedefe yönlendirmeyi, oyunda ortaya çıkan sorunları fark edebilmeyi ve ortaya çıkan bu sorunlara çözümler bulmayı öğrenmektedir. Oyun aracılığı ile çocuk düşünme, algılama, zihinsel planlama gibi zihin gücü gerektiren soyut yeteneklerin edinilmesini kolay şekilde sağlamaktadır. Bu şekilde oyun aracılığı ile çocuğun bilişsel gelişimi tamamlanmaktadır (Seyrek ve Sun (2003); Poyraz (2003); Akandere (2003); Akt: Erşan, 2006).

2.11.4. Oyunun Çocuğun Zihinsel Gelişimi Üzerine Etkisi

Oyun, çocuğun zihinsel gelişimine doğrudan etki eden bir faktördür. Oyun ile çocuk öğrenmeyi gerçekleştirmektedir. Çocuk oyun oynama sırasında çevresindeki nesnelere ve kavramları tanıyarak, bu nesnelere nasıl kullanılacağını ve bu nesnelere görevlerini öğrenmektedir. Bu öğrenmenin gerçekleşmesi ile çocuğun zihninde bir bilgi birikimi olmaktadır. Ve bu çocuğun, zihinsel gelişimi açısından önemli olmaktadır (Hazar, 2005; Akt: Kuru, 2009).

Ayrıca oyun, çocuğun zihninde gerçekleştirdiği bir faaliyettir. Çocuk bu süreçte bir takım düşünce faaliyetlerini yerine getirir, imajlama yapar, bellekler arasında bağlantı kurar, bilgiyi değerlendirir. Oyun oynama sırasında önemli olan

çocuğun eşleştirme, sınıflandırma, sıralama, analiz, sentez ve problem çözme gibi zihinsel becerileri gerçekleştirebilmesidir. Çocuklar oyun esnasında yaratıcı düşüncelerini de geliştirme fırsatları bulabilmektedir. Örneğin; sembolik oyun oynayarak çocuk hayal dünyasını zenginleştirmekte ve geliştirmektedir (Karakaya, 2008).

2.11.5. Oyunun Çocuğun Dil Gelişimini Üzerine Etkisi

İletişimin sembollerle ifade edilme şekline dil denir. Çocuk doğduktan sonra büyüdükçe önce alıcı dil becerileri gelişirken sonra da ifade edici dil becerileri gelişmektedir. İyi düzenlenmiş bir oyun ortamında çocuğun kelime dağarcığı gelişir, daha düzgün ve uzun cümleler ile konuşmayı öğrenir, rahat bir şekilde konuşma ve düşüncelerini açıklama becerisi kazanır. Sözlü olarak karşısındaki kişi ile anlaşabilmeyi, problemlerine çözüm üretebilmeyi öğrenir (Öztürk, 2010).

Çoban ve Nacar'a (2010) göre oyun çocuğun dil gelişimine şu katkıları sağlamaktadır. Oyun aracılığıyla çocuğun; kelime dağarcığı gelişir, düzgün cümleler kurma alışkanlığı edinir, rahat konuşma alışkanlığı ve düşüncelerini rahat bir şekilde açıklama alışkanlığı edinir, karşısındaki kişiye soru sormayı, yeni yeni bilgiler edinmeyi, bilgilerini başkaları ile paylaşmasını öğrenir, çevresindeki eşyaların adlarını bilir ve onları tanır, yeni deneyimler edinir, çevresindeki nesnelere arasındaki benzerlik ve farklılıkları öğrenir, düşünme becerisi, kavrama becerisini geliştirir.

2.11.6. Oyunun Çocuğun Sosyal- Duygusal Gelişimi Üzerine Etkisi

Çocukların en önemli ihtiyaçlarından biri olan sosyal yaşantısı da oyun oynarken şekillenmektedir. Oyun ile çocuk gelecekteki rollerini öğrenmeye başlar, oyun arkadaşlarına uyum sağlar, onları daha iyi tanır, ilişkileri güçlenir. Bununla birlikte oyun oynama esnasında çocukların bazı özel sorunlarının ortaya çıktığı görülebilir. Bu şekilde çocukların oyunları gözlemlenerek bu sorunlar tespit edilebilir ve bu sorunlara erken müdahalede bulunulabilir. Bu durumda olası çıkabilecek sorunların engellenmesini sağlayacaktır (Poyraz, 2011).

Çocuklar oyun içinde birbirleri ile etkileşim sonucunda, kendilerinin bilmediği değişik kavram ve yeni yeni bilgileri öğrenirler. Bu etkileşim sonucunda ortaya çıkan bilgi aktarımı, oyun içerisinde sosyal bir yapı olduğunun en güzel ispatıdır. Çocuklar özellikle akranlarıyla grup halinde oyun oynarken, problem çözme, oyun kurallarına riayet etme, gruptaki diğer oyunculara ve onların fikirlerine saygı duymayı öğrenir, başka kişilere sevgi duymasını, saygı göstermesini, kendini, arkadaşlarını oluşabilecek olumsuzluklara karşı korumasını, kişi haklarına saygılı olmasını, oyundaki fertleri yönetmesini, yönetilmesini, oyunda verilen görevi almasını, kendine ve başka kişilere güvenmesini, karar vermesini ve bu vermiş olduğu kararı uygulayabilmesini, diğer oyuncular ile işbirliği yapabilmesi gibi toplumsal ilişkilerin gerektirdiği kuralları da öğrenmiş olur ve bu becerileri de oyun aracılığı ile kazanmış olurlar (Baykoç Dönmez, 1992; Akt: Öncü ve Özbay, 2010).

Patrick'e (1996) göre ise oyun, çocuğun sosyal becerilerini geliştirebilmesine yardımcı olmaktadır. Çocuğun sosyal becerilerindeki yetersizlik çocukta problemleri davranışlara neden olur. Oyun çocuğun içinde bastırılmış olduğu bu olumsuz duyguların üzerinde durur. Çocuk içindeki korkularını, kızgınlıklarını, kaybettiklerini, onu derinden etkileyen olayları oyunda aktivite haline getirebilir. Oyun çocuğu stresten uzaklaştıracak önemli bir etkinliktir. Oyun sayesinde çocuk kişilik özelliklerini öğrenir ve empati kurabilmesini öğrenir. Çocuklar oyun aracılığı ile adaletli olmasını, kurallara uymasını, işbirliği yaparak çalışmasını, arkadaşlığı ve toplumsal kuralların var olduğu bilincine varırlar. Sahip oldukları bu sosyal yetenekler de onların özsaygılarının gelişmesini, özgüven duygusunu kazanmalarını sağlar (Kuru, 2009).

Ayrıca, çocuk oyunu bir sonuca ulaşma amacı gütmeyen oynar. Yani çocuk oynadığı oyunda bir sonuç beklemez. Oyun ile çocuk bir şey yaptığında karşılık beklememeyi, sevinç duymayı öğretir. Bu durumda çocuğun ileriki yaşlarında yani büyüdüğünde fedakârlık yapma duygusunu kazanmasına olanak tanır. Çocuk oyun ile zaman zaman ön planda, zaman zaman da geri planda kalmayı öğrenir (Poyraz, 2011).

Son olarak, oyunun sosyal gelişim üzerine etkisi ile ilgili şunu söyleyebiliriz: Oyun etkinliği çocuklara, sosyal becerilerini geliştirmesinin yanında onların bilişsel becerilerini geliştirmesi fırsatını da vermektedir. Bu yüzden oyun oynama işi, bencillikten uzak, cömertliğin, başkalarıyla paylaşmanın ve arkadaşlığın önemli olduğu bir yerdir. Oyun ile çocuklar diğer çocuklar ile onların duyguları, düşünceleri konusunda iletişime geçerler. Bunun yanı sıra bu arkadaşlık bağı hem okulda akademik başarı için, hem de çocuğun günlük yaşamı için çok önemli bir yere sahiptir (Geiger, 1996; Akt: Kuru, 2009).

2.12. Yurt İçi Ve Yurt Dışında Yapılan İlgili Çalışmalar

Rubin, Maioni ve Hornung'un 1976 yılındaki araştırmasında, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve orta seviyedeki okulöncesi dönemdeki çocukların oyun davranışlarını karşılaştırma yapmış ve araştırma sonucunda ise; sosyo-ekonomik düzeyi orta seviyedeki çocukların anlamlı derecede daha az paralel oyun oynadıkları ve anlamlı derecede daha fazla işbirlikçi ve yapı inşa oyunu oynadıklarını görmüşlerdir.

Ungerer ve Sigman'ın 1981 yılında yapmış olduğu araştırmasında, otizmlili çocuklarda sembolik oyun gelişimini ele almışlardır. Araştırma sonuçlarında ise; otizmlili çocukların sembolik oyun oynamalarında ciddi anlamda yetersizlik yaşadıkları görülmüştür. Bununla birlikte, otizmlili çocukların oyuncakları amacına uygun olmadan kullandıkları, oyuncağı sadece ağzına alma, yere vurma ya da oyuncakları bir yere yığma gibi davranışlarda buldukları yapılan araştırmanın ayrı bir sonucudur.

Kwon'un 1990 yılında yapmış olduğu araştırmasında, otizmlili, zihin engelli ve normal gelişim gösteren çocukların, çevresindeki büyüklerin sosyal ortamlarındaki duygusal tepkilerine verdikleri karşılıklarını incelemiştir. Araştırma örneğine 30 otizmlili çocuk, zihin engelli ve normal gelişim gösteren çocuklar dâhil edilmiştir. Çocukların yetişkinlerin sosyal ortamlarındaki tepkileri ve empati göstermeleri gereken yerlerdeki davranışları gözlemlenmiş, bu davranışlar video ile kayıt altına

alınmış ve incelenmiştir. Yapılan bu araştırma sonucunda, otizmlı çocukların, zihin engelli ve normal gelişim gösteren çocuklara göre oyunlarında daha az empatik davranışlar gösterdikleri bulunmuştur. Ayrıca yetişkinlere en az tepki veren grup otizmlı çocuklar olmuştur. Bununla birlikte, otizmlı çocukların oyunlarında araştırmacı ve yetişkinlere daha az baktıkları ve herhangi bir oyuncak ile oynamadan önce yetişkinlere dikkat etmedikleri, yani onlara tepki vermedikleri gözlemlenmiştir.

Stone ve diğerleri 1994 yılındaki araştırmalarında, 26 otizmlı çocuk davranışını araştırmışlardır. Bu çocukların yaşları 24 ile 44 ay arasında değişmektedir. Ayrıca bu 26 çocuğun 23'ü erkek ve 3'ü kız çocuktur. Yapılan gözlem ve araştırmalar sonucunda otizmlı çocukların % 75'inin sosyal oyun becerilerinde, taklit etme becerilerinde ve sözel olmayan iletişim becerilerinde yetersizlikleri olduğunu bulunmuştur. Ayrıca araştırmaya annelerin ve uzmanlarında çocuk davranışları konusunda görüşlerine başvurulmuş, onlardan bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. Sonrasında ise bu değerlendirmeler karşılaştırılmış, otizmlı çocukların annelerinin çocuklarının sembolik (hayali) oyun ve kurdukları arkadaşlık ilişkilerini değerlendirmede uzmanlara göre daha iyi bir değerlendirme yaptıkları saptanmıştır. Buna karşılık olarak da uzmanların çocukların karşılıklı oyun oynamaları, sözel olmayan iletişim kurmalarında, taklit etme becerileri ve sosyal farkındalık konusundaki değerlendirmelerinde annelerin değerlendirmelerine göre uzmanların daha iyi bir değerlendirme yaptığı saptanmıştır. Bu farklılık ise çocukların klinik ortamlarda oyun oynamaları için uygun koşul ve ortam bulamayışları ve uygun oyuncak bulamayışlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Einfeld ve Tonge'nin 1996 yılında yaptıkları araştırmada, zihinsel engelli çocukların engellilik şiddetlerine göre gösterdikleri davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. 454 zihinsel engelli çocuğun katılmış olduğu araştırmada çocukların engel şiddetleri, hafif ve ağır düzey olarak ikiye ayrılmıştır. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip çocukların çevresine ve kendisine zarar veren ve sosyal olmayan davranışları daha çok gösterirken, ağır düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip çocukların ise; bencillik duyguları ve otizm belirtilerini daha fazla gösterdiği araştırma sonuçlarında görülmüştür.

Demirtel 1997 yılında Eskişehir ilinde, 1995-1996 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören ilkokul düzeyindeki tam zamanlı kaynaştırma eğitimi gören eğitilebilir düzeydeki zihinsel engelli öğrenciler ile özel sınıfa devam eden eğitilebilir zihinsel engelli öğrenciler arasındaki uyumsal davranışları ve kelime dağarcığı düzeyleri arasında herhangi bir farklılığın olup-olmadığını araştırmıştır. Araştırma iki farklı yönden ele alınmış, eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin uyumsal davranışları öncelikli olarak ele alınmıştır. Sonrasında ise kelime dağarcığı seviyeleri açısından farklılık olup-olmadığına bakılmıştır. Yapılan bu araştırma sonucunda ise; tam zamanlı kaynaştırma eğitimi gören eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin uyumsal davranışları ve kelime dağarcıkları seviyelerinin alt özel sınıfta eğitim gören eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin uyumsal davranışları ve kelime dağarcıkları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu bulmuşlardır, ayrıca tam zamanlı kaynaştırma eğitimi gören eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin uyumsal davranışları ve kelime dağarcıkları seviyelerinin alt özel sınıfta eğitim gören eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin uyumsal davranışları ve kelime dağarcıklarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Charman ve arkadaşlarının 1997 yılında yapmış oldukları araştırmalarında, gelişim geriliği gösteren çocuklar, normal gelişim gösteren çocuklar ve 20 aylık otizmlili çocukların özelliklerini karşılaştırmak istemişlerdir. Yapılan araştırma sonucunda ise; otizmlili çocukların empati kurma, dikkat verme, karşısındaki kişi ile göz kontağı kurabilme ve taklit yeteneklerinin, gelişim geriliği gösteren çocuklar ve normal gelişim gösteren çocuklara göre daha az başarılı olduklarını bulmuşlardır.

Stone ve arkadaşlarının 1997 yılında yapmış oldukları araştırmada 2 yaşındaki otizmlili bebekler üzerinde yapmış olduğu araştırmada, otizmlili çocukların motor taklit yeteneklerinde gelişim geriliği olan çocuklar ile hemen hemen aynı düzeyde gelişim gösterdiklerini bulmuşlardır. Fakat otizmlili çocuklar motor taklit becerilerinin çoğunda daha az başarılı oldukları görmüşlerdir. Bununla birlikte 2 yaşındaki otizmlili çocukların, nesnelere hareketlerini taklit etmeleri, bu çocukların oyun becerilerinin gelişmesini, vücut hareketlerini taklit edebilmelerinin ise dil gelişimlerini sağladıklarını bulmuşlardır.

Dawson ve arkadaşlarının 1998 yılında yapmış oldukları araştırmada; down sendromlu, otizmliler ve normal gelişim gösteren çocukların, isimle çağırmak ve el çırpma gibi iki sosyal etkiye ve bebek çingırağı, ses çıkaran oyuncaklar gibi iki sosyal olmayan etkiye vermiş oldukları tepkilerini ve dikkat becerilerini ölçmek istemişlerdir. Bu çalışma için; 14.4 aylık ile 65.3 ay arasındaki çocuklardan üç grup seçmişlerdir. Bu üç grup içinde otizmliler 20 çocuk, down sendromlu 19 çocuk ve 20 normal gelişim gösteren çocuk karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda ise; otizmliler çocukların, down sendromlu ve normal gelişim gösteren çocuklara göre sosyal olan ve sosyal olmayan etkilere verdikleri tepkilerde daha az başarılı olduklarını bulmuşlardır. Ayrıca otizmliler çocukların vermiş oldukları tepkiler, diğer çocuklara göre daha uzun sürede gerçekleşmiştir. Bunun yanında otizmliler çocukların dikkat becerilerinin daha zayıf olduğu da görülmüştür. Bunun yanında otizmliler çocuklar ile down sendromlu çocukların dikkat performansları ve sosyal etkilere verdikleri tepkiler arasındaki korelasyon analizleri sonucunda tepkiler arasında ilişki olduğu bulunmuş, dikkat performansları ve sosyal olmayan etkilere verdikleri etkiler arasında bir ilişki bulunamamıştır. Sonuç itibarıyla, otizmliler çocukların sosyal yönlendirmedeki eksikliğin dikkatlerini toplamalarına neden olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Arnold'un 2000 yılında yapmış olduğu araştırmada; otizmliler çocukların, sosyal etkileşimlerinde göstermiş oldukları göz kontağı kurabilme davranışlarını araştırmıştır. Araştırmada gelişim açısından problemi olmayan 5 ile 10 yaş arasındaki çocuklar gözlemlenmiştir. Araştırma verileri, çocukların grup içinde oyun oynarken sosyal etkileşimleri esnasında toplanmıştır. Araştırma sonucunda, göz kontağı kurma, çocuklar arası etkileşimlerinin, çocukların yetişkinlerle etkileşimlerinden daha az olduğu görülmüştür. Bunun yanında, göz kontağı kurma, dikkatlerini verebilmenin iletişim ve sosyal etkileşimleri açısından önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çiçekçi'ye (2000) göre; çocukların sahip oldukları engel türlerine göre göstermiş oldukları davranış problemleri açısından karşılaştırma yapıldığında, en çok davranış problemi gösteren engel türünün zihinsel engelliler olduğu yapılan araştırma

sonucunda görülmüştür. Ayrıca araştırma sonucunda, zihinsel engelli, işitme engelli ve görme engelli çocukların gösterdikleri davranış problemleri karşılaştırıldığında, en çok zihinsel engelli çocukların davranış problemi gösterdikleri saptanmıştır.

Chadvick ve arkadaşları 2000 yılında yapmış oldukları bir araştırmalarında, çeşitli gruplardaki zihin engelli çocukların davranış problemleri göstermelerine sebep olan nedenleri araştırmışlardır. Bu araştırma sonucunda, down sendromlu çocukların en az davranış problemi gösteren çocuklar oldukları tespit edilmiştir. Gruplar arasında down sendromlu çocukların en az davranış problemi gösteren çocuklar olmasına karşın, benzer durumda olan sadece gelişimsel geriliği olan çocuklara göre; daha fazla dikkat eksikliği oldukları, hiperaktivite bozukluğuna sahip oldukları, karşı tepkide bulunma ve kaygıları gibi psikiyatrik rahatsızlıklarının daha fazla olduğu görülmüştür.

Leffert, Siperstein ve Millikan, 2000 yılında yapmış oldukları araştırmasında zihinsel engelli çocukların adaptasyonları araştırılmıştır. Araştırma örneğine 1 ile 5 yaşları arasında olan zihin engelli ve normal gelişim gösteren 117 çocuk dâhil edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda ise; zihin engelli çocukların kendilerini olumsuz etkileyen bir durum karşısında zararsız bir tepki vermeleri konusunda güçlük yaşadıkları, sosyal problemler konusunda üretebileceği alternatif çözümlerin bulunmasında zorluk yaşadıkları görülmüştür.

Molteno ve arkadaşları'nın 2001 yılında yaptıkları araştırmada, Güney Afrika'da özel eğitim okulunda öğrenim görmekte olan 6 ile 18 yaş arasındaki zihin engelli 355 çocuğun, davranış ve duygusal sorunların cinsiyet, özür derecesi ve özürlerine eşlik eden başka bir özrünün olup-olmamasına göre değişiklik gösterip-göstermemesini incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlarda ise; erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla yıkıcı, sosyal olmayan ve bencil davranışlar gösterdiği görülmüştür. Çok ağır düzeydeki zihinsel engelli ve ağır düzeydeki zihinsel engelli çocukların, orta düzeydeki ve hafif düzeydeki zihin engelli çocuklardan daha fazla davranış problemleri olduğu görülmüştür. Ayrıca çok ağır düzeydeki zihin engelli çocukların daha fazla kaygılı oldukları ve iletişimde problem yaşadıkları, ağır

düzeydeki zihin engelli çocukların otizmlili ve bencil davranışlar sergiledikleri, orta düzeydeki zihin engelli çocukların sosyal olmayan davranışlar gösterdikleri, araştırmaya dâhil edilen yürüyemeyen zihin engelli çocukların daha çok kaygı gösterdikleri, yürüyebilen zihin engelli çocukların ise; çevresine ve kendisine daha fazla zarar verici davranışlarda buldukları görülmüştür.

Stone ve Yoder'in 2001 yılında yapmış oldukları araştırmada, 24 otizmlili, 11'i yaygın gelişimsel bozukluk tanısı konmuş 55 çocuk örneklem olarak seçilmiştir. Bu çocukların sembolik oyun davranışları ve dil becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma ilk yapıldıktan sonra iki yıl sonra tekrardan tekrarlanmıştır. İlk yapılan araştırma sonuçlarında, çocukların sembolik oyun davranışları ile dil becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, araştırma iki yıl sonra tekrardan yapıldığında bu ilişkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Scattone ve arkadaşlarının 2002 yılındaki çalışmalarında, sosyal içerikli hikâyeler kullanılarak çocukların problemlili davranışlarının azaltılmasını araştırmışlardır. Araştırma örneklemleri olarak ikisi 7 yaşındaki, biri 15 yaşındaki toplam üç çocuk seçilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda, sosyal içerikli hikâyenin otizmlili çocukların problem davranışlarını en aza indirdiği bulunmuştur. Bununla birlikte, çocukların çevresine zarar verici davranışlarında azalma olduğu görülmüştür.

Akçakın'ın 2002 yılındaki araştırmasında, otizmlili çocukların topluma uyum sağlama ve toplum içinde bağımsız olarak yaşayabilmeleri ile diğer bireylere bağılı olarak ve engelli olarak yaşamak arasında geniş bir çerçeve arasında kaldıkları çıkarımına ulaşmışlardır. Bu farklılıkların neden kaynaklı olduğuna ve bağımsız olarak yaşamaları veya bağımlı olarak yaşayabilmelerine sebep olan nedenleri bulabilmek için, otizmlili çocuklar ile yapılmış olan 1956 yılı ile 2000 yılları arasında yapılmış olan çalışmaları gözden geçirmiştir. Gözden geçirilen çalışmalar sonucunda, otizmlili çocukların zekâ düzeylerinin normal olması veya normale yakın olması ve 5-6 yaştan önce dil gelişimlerini tamamlayabilmeleri, gelecekteki yaşamlarını olumlu yönde etkileyeceği sonucuna ulaşmışlardır.

Yang ve diğ.' ne (2003) göre; Tayvan' da 2003 yılında 6 ve 7 yaşındaki iki otizmlili çocuklar ile aynı yaşlarda olan üç tane normal gelişim gösteren çocukların örneklem olarak seçilmiş olduğu bir çalışmada 6 aylık bir oyun grubu programı uygulanmıştır. Bu program sonucunda otizmlili ve normal gelişim gösteren çocukların, sembolik oyun ve sosyal oyun davranışları incelenmiştir. Araştırma sonucunda ise; otizmlili çocukların sembolik oyun ve sosyal oyun davranışlarında olumlu yönde bir artışın olduğu bulunmuştur.

Christos ve Kenan'nın 2003 yılında yaptıkları çalışmada video ile model olma yönteminin, otizmlili çocukların sosyal etkileşim becerileri üzerine etkisini incelemiştir. Araştırma örneklemini 9 ile 15 yaşları arasındaki altı erkek ve bir kız çocuktan seçilmiştir. Ayrıca araştırma sırasında 6 otizmlili çocuğa çoklu uygulama modeli uygulanırken, sadece bir çocuğa ise AB modeli uygulanmıştır. Bu çalışmada video ile model olma yönteminin, hazırlanmış oyun ortamında birbirleriyle sosyal etkileşimi başlatabilme becerileri üzerine etkisini incelemiş, çocukların sosyal etkileşim başlatma davranışı kazandıklarında oyun oynama davranışlarında artış olup-olmadığını ve çocukları inceleme sürecinden sonra kazandıkları bu becerilerin kalıcı olup olmadığını çalışmıştır. Araştırma sırasında çocukların oyunlarında kullandıkları oyuncaklar, çocukların bildiği oyuncaklardan seçilmiştir. Çalışmada çocuklar üç çift ve bir tek çocuk olarak gruplara ayrılmıştır. 35 sn'lik video çocuklara bir kez izletildikten sonra çocuklar uygulama odalarına alınmıştır. Çocuklar odada iken oyunları konusunda kesinlikle yönlendirilmemiş, çocukların hareketlerine müdahale edilmemiştir. Odadaki uygulama 5 dakika sürmüş ve bu süre kayıt altına alınmıştır. Araştırmacı ile çocukların oyuncaklarını kullanarak oyun oynama süreleri ve araştırmacı ile sosyal etkinlik başlatması için beklenen süre incelenmiştir. Tüm bu uygulama süresinde yapılan oturumların verileri, başlama düzeyleri, uygulama ve genelleme yoklamaları olarak kayıt altına alınmıştır. Bu uygulama her gün tekrar edilmiş, seans olarak yapılmış ve bu seanslar 5 dakika olarak belirlenmiş ve çocukların araştırmacı ile oyun oynamaları sözel olarak ya da maddi olarak pekiştirilerek, çocuk ödüllendirilmiştir.

Eisenhower, Baker ve Blacher'in 2005 yılında yapmış oldukları araştırmalarında, otizimli, down sendromlu, gelişimsel geriliği olan ve serabral palsi gibi sendrom gruplarındaki çocukların annelerinin yaşamış oldukları stres düzeyleri ile bu çocukların göstermiş oldukları davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Bu grup çocukların yaşları 3, 4 ve 5 yaş olarak belirlenmiştir. 3 yaşında olan otizimli ve serabral palsili çocukların en fazla davranış problemi gösterdikleri, buna karşın down sendromlu ve gelişimsel geriliği olan çocukların ise en az davranış problemi gösterdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca annelerinin yaşadıkları stres düzeyleri açısından, en fazla stres yaşayan annenin otizimli çocukların anneleri olduğu bulunmuştur.

Evans ve arkadaşlarının 2005 yılında yapmış oldukları araştırmada, örneklem kitlesi olarak otizimli, down sendromlu ve normal gelişim gösteren çocuklar seçilmiştir. Araştırmanın amacı; bu tür çocukların korkuları, kaygıları ve davranış problemlerinin karşılaştırılmak istenmesi olmuştur. Yapılan araştırma sonucunda ise; çocuk grupları arasında çeşitli korkular açısından belirgin farklılıklar ortaya çıktığı saptanmıştır. Otizimli çocukların, down sendromlu ve normal gelişim gösteren çocuklara nazaran çeşitli korkulara daha çok sahip oldukları, zarar görme, yaralanma gibi duygulara ise daha az sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca gruplar arasında çocukların sahip oldukları korkular, kaygılar ve davranış problemlerine sahip olmaları açısından gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Blanc ve diğerleri 2005 yılında otizimli çocukların sembolik oyun becerilerini, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sembolik oyun becerileri ile karşılaştırmışlardır. Araştırma evrenine 44-140 aylık arası 21 otizimli çocuk, 40-104 aylık arası 14 zihinsel engelli çocuk ve 15 tane normal gelişim gösteren çocuklar dâhil edilmiştir. Araştırma sonucunda sembolik oyun oynamada en fazla yetersizlik yaşayan grubun otizimli çocukların grubu olduğu, en az yetersizlik yaşayan grubun da normal gelişim gösteren çocukların grubu olduğu görülmüştür.

Helen'in 2006 yılında üç ve dört yaşında bulunan 58 otizimli çocuk üzerinde ortak dikkat ve sembolik oyun eğitiminin etkisini araştırmıştır. Bu çocuklara altı

hafta süresince her gün yarım saatlik bir eğitim vermiştir. Araştırma sonucunda eğitim alan çocuklar ile eğitim almayan kontrol grubundaki çocuklar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Eğitim alan grubun, eğitim almayan gruptan daha fazla oranda sembolik oyun oynadıklarını bulmuştur.

Güven ve diğerlerinin 2006 yılında yaptıkları araştırmasında, okul öncesi eğitimi alan ve okul öncesi eğitim almayan ilköğretim 1. Sınıf öğrencilerinin sosyal duygusal uyum düzeylerini karşılaştırmışlardır. Araştırma evrenine toplam 490 çocuk dâhil edilmiştir. Araştırma sonucunda okul öncesi eğitim alan öğrencilerin okul öncesi eğitim almayan öğrencilere göre daha fazla uyum becerisine sahip olduklarına ulaşılmıştır.

Bray ve Cooper'ın 2007 yılında okul öncesi döneminde bulunan 48- 84 aylık arasındaki 12 özel gereksinimli çocuğun özel eğitim ortamı ile normal gelişim gösteren çocukların bulunduğu ortamlarda oyun oynamalarını karşılaştırmıştır. Yaptıkları araştırma sonucunda, özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren çocukların ortamında daha çok sembolik oyun oynadıklarını bulmuşlardır. Bu durumun nedeni olarak normal gelişim gösteren çocukların ortamlarında özel gereksinimli çocukların daha çok oyun oynama fırsatı bulabildiklerini ve daha çok teşvik edilmeleri ile açıklanmıştır.

Brodeski ve Hembrough'un 2007 yılında yapmış oldukları araştırmasında, okul öncesi dönemi çocuklarının karşılaştıkları problemler karşısında buldukları çözümler incelenmiştir. Araştırma evrenine 347 anaokulu öğrencisi alınmıştır. Çocuklara sınıf içinde karşılaştıkları olumsuz bir durumda nasıl tepki vereceği sorulmuştur. Araştırma sonucunda ise çocukların % 35 inin karşılaştığı olumsuz durum karşısında saldırgan tutum sergileyeceği bulunmuştur.

Öztürk'ün 2008 yılında yaptığı Okulöncesi Eğitimin İlköğretim 1. ve 3. Sınıf öğrencilerinin Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi çalışmasında ilköğretim 1. ve 3. sınıf öğrencilerinin okul öncesi eğitim alıp almamalarının, çocukların kardeş sayılarının ve okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin sosyal becerileri üzerine

etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi eğitimin sosyal beceri üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca aynı araştırmasında çocukların kardeş sayılarının sosyal becerileri üzerine etkisini araştırmış, 3. Sınıf öğrencilerde kardeş sayısının sosyal beceri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığını bulurken, 1. Sınıf öğrencilerin ise; kardeş sayılarının sosyal becerileri üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin sosyal becerileri üzerine etkisinin olup olmadığını araştırmış ve okul öncesi eğitime devam etme süresinin sosyal becerileri etkilediği sonucuna ulaşmıştır ve okul öncesi eğitime 2 yıl devam edenlerin daha az süre devam edenlere göre sosyal becerilerinin daha iyi çıktığını bulmuştur.

Çimen'in 2009 yılında yapmış olduğu Okul Öncesi Programında Altı Yaş Grubu Çocukların Sosyal Becerilerinin Gerçekleşme Düzeyi çalışmasında 36-72 ay arasındaki çocukların eğitimi için kullanılan Okul Öncesi Eğitimi Program'ında yer alan sosyal becerilerin öğretime ilişkin amaç ve kazanımlarının, 6 yaş grubundaki çocukların temel olan sosyal becerileri kazanmalarında bu amaç ve kazanımların etkili olup olmadığını araştırmıştır. Çocukların eğitimi sırasında bu programın etkililiği incelenmiş, öntest-sontest uygulanmıştır. Araştırma sonucunda ise; bu programın amaç ve kazanımlarının çocukların sosyal becerileri kazanmalarında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Aykır'ın 2010 yılında yapmış olduğu Okul Öncesi Dönemdeki Zihinsel Yetersizliği Olan ve Olmayan Çocukların Sosyal Becerileri ve Problem Davranışlarının Karşılaştırılması çalışmasında zihin engelli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri ve problem davranışları arasında bir ilişkinin olup-olmamasını araştırmıştır. Bu araştırmaya 4-6 yaş arası normal gelişim gösteren 90 öğrenciye ve aynı yaş grubundaki 60 zihin engelli öğrenci dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda ise; normal gelişim gösteren çocukların zihin engelli çocuklara göre sosyal becerilerinin daha iyi olduğunu bulmuştur. Ayrıca zihin engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklardan daha fazla problemlili davranış gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Bilek' in 2011 yılında yapmış olduğu Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Ev ile Okul Ortamındaki Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması çalışmasında okul öncesi eğitim alan anaokulu öğrencilerinin ev ile okul ortamlarında sosyal becerilerinin karşılaştırılması ve sosyal beceri düzeylerine etki eden faktörleri araştırmıştır. Araştırma evrenine toplam 4 anaokulunda eğitim alan 136 çocuk, bu çocukların öğretmenleri (9 öğretmen) ve tüm çocukların anneleri dâhil edilmiştir. Araştırma sonucunda ise; okul öncesi dönem çocuklarının ev ile okul ortamındaki sosyal becerileri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ayrıca çocuğun ev ve okul ortamındaki sosyal becerilerinde çocuğun cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, anne ve babanın birlikte ya da ayrı olmaları, annenin ve babanın yaşı, annenin ve babanın öğrenim durumu, annenin ve babanın mesleği gibi değişkenler farklılık göstermezken çocuğun yaşadığı yer ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi açısından anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma okul öncesi dönemde eğitim görmekte olan 6 yaşındaki otizmlili, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri ile sosyal beceri özellikleri ve davranış problemlerini karşılaştırmak ve arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla ilişkisel tarama modeline uygun olarak hazırlanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il merkez ve ilçelerinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde ve okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaşındaki yüksek fonksiyonlu otizmlili çocuklar, hafif düzeydeki eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar ve normal gelişim gösteren çocukların aileleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise; Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il merkez ve ilçelerinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde ve okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaşındaki yüksek fonksiyonlu 51 (40 erkek ve 11 kız çocuk) otizmlili çocuğun ailesi, 49 (40 erkek ve 9 kız çocuk) hafif düzeydeki eğitilebilir zihinsel engelli çocuğun ailesi ve 50 (40 erkek ve 10 kız çocuk) normal gelişim gösteren çocuğun ailesinden oluşmaktadır.

Bu araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli resmi kurumlardan ve Trakya Üniversitesi etik kurulundan izin alınmıştır. Milli Eğitime Müdürlüğü' ne bağlı okullarda görev yapan öğretmenler aracılığıyla çocukların velilerine ulaşılmıştır. Otizmlili ve zihinsel engelli çocukların tespiti için resmi izin alındıktan sonra özel eğitim kurumlarına gidilmiş, çocukların raporlarına bakılarak engel türleri, engellilik şiddetlerine ve cinsiyetlerine bakılarak araştırmaya dâhil edilmiş çocuklar tespit

edilmiştir. Araştırmaya katılmış olan otizmli, zihinsel engelli ve normal çocukların ailelerine araştırmanın konusu hakkında ve araştırmanın nasıl yapılacağı konusunda bilgi verilmiş, Veli Bilgi Formu anketini, “Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği”, “Sosyal Beceri Ölçeği” ve “Davranış Problemleri Ölçeği” ölçeklerini gönüllü olarak doldurmak isteyen ailelere anket ve ölçekler verilmiş ve sorulan soruların içtenlikle ve samimiyetle cevaplanması istenmiş, bir hafta sonra tekrardan anket ve ölçekler geri alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak; “Veli Bilgi Formu”, “Okulöncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği” ve “Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır.

3.3.1.Veli Bilgi Formu

Araştırmada, araştırmacılar tarafından geliştirilen araştırmaya katılan velilerin demografik bilgilerini toplayabilmek için “Veli Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bu kapsamda normal gelişim gösteren öğrencilerin anne-babalarına 16 maddelik sorular sorulmuş ve cevap vermeleri istenmiştir. Otizmli ve zihinsel engelli öğrencilerin anne-babalarına ise 20 maddelik sorular sorulmuş ve cevap vermeleri istenmiştir.

3.3.2.Okulöncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği

Araştırmada, Okulöncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği birinci ölçek olarak kullanılmıştır. Okulöncesi ve Anaokulu davranış Ölçeği, 6 yaşındaki normal gelişim gösteren okul öncesi okullarında öğrenim görmekte olan öğrencilerin problem davranışları ve sosyal yeteneklerini değerlendirmede kullanılmak üzere tasarlanmış davranış değerlendirme ölçeğidir. 1994 yılında Kenneth W. Merrell tarafından geliştirilmiş 2003 yılında ölçek tekrar gözden geçirilerek norm çalışması yapılmıştır (Merrell, 1994, Merrell 2003). Bu ölçeğin geçerlik ve güvenirlik Fazlıoğlu ve diğ.

(2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanarak yapılmıştır. Ölçek sosyal beceri ve problem davranış ölçekleri olmak üzere iki ölçekten oluşmaktadır. Problem davranış ölçeği (42 madde), *sorunları ifade etme* ve *öğrenme problemi* olmak üzere iki faktörden oluşmaktadır. Sosyal beceri ölçeği (34 madde) ise Sosyal İşbirliği, Sosyal Etkileşim, ve Sosyal Bağımsızlık olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin odak noktası küçük çocukların genellikle ev veya okul ortamında görülebilen tipik, genel ve alışılmış sosyal yeterlik ve problem davranışlarıdır. Ölçek çocukların yansıttığı davranışsal, sosyal, duygusal ve gelişimsel problemleri değerlendirdiği için faydalıdır ve bu test alışılmış yetenek ve problemleri vurgulamak için tasarlanmıştır. Cevaplayıcılar tarafından ölçeklerdeki 76 maddede belirtilen problem davranışların ve sosyal becerilerin her biri son üç ay içindeki görülme sıklık derecesine göre 0 = asla (çocuk açıkça bu davranışı sergilemiyorsa), 1 = nadiren (çocuk davranışını nadiren sergiliyor, çok tekrarlamıyorsa), 2 = bazen (çocuk davranışını bazen sergiliyorsa), 3 = sık sık (çocuk davranışını çok sık sergiliyorsa) doğru olarak derecelendirilir. Problem davranış ölçeğinden elde edilen puanların artışı sorun davranış şiddetinin arttığına bir göstergesi olarak bulunmuştur.

3.3.3.Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği

Araştırmada, Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği, ikinci ölçek olarak kullanılmıştır. Bu ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması Papatga ve diğ. (2012) tarafından yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Edirne ilinde yer alan anaokullarında öğrenim görmekte olan 6 yaşındaki (60-72 ay arasındaki) 243 öğrencinin anne ve babaları oluşturmuştur. "Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği", 6 yaşındaki otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerilerini değerlendirmede kullanılmak üzere tasarlanmıştır. "Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği" geliştirme çalışması yapılırken öncelikli olarak araştırmacılar tarafından oyun becerileri ile ilgili ölçek taraması ve alan yazın taraması yapılmış 72 maddelik ölçek havuzu oluşturulmuştur. Geçerlik çalışması sırasında ilk olarak kapsam ve görünüş geçerliği için ölçek, okul öncesi eğitimi, çocuk gelişimi, eğitim bilimleri ve ölçme ve değerlendirme alanı uzmanlarına sunulmuştur. Uzmanlardan alınan bu görüş ve eleştiriler sonunda ölçek

maddelerinde gerekli düzeltme ve çıkarma işlemleri yapılarak, 56 maddelik ölçek, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları için hazırlanmıştır. Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nde yer alan maddeler için 5'li Likert tipi dereceleme kullanılmıştır. Kullanılan bu dereceleme, Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Tarafsızım (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle Katılıyorum (5) olacak şekilde puanlandırılmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması için AFA ve DFA analizleri yapılmıştır. Bu analizler sonucunda tek boyutlu 27 maddelik oyun becerileri değerlendirme ölçeği ortaya çıkmıştır. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda alan yazın ışığında model kabul edilebilir olarak değerlendirilmiş, istatistiksel açıdan uygun olduğu düşünülmüştür. Ayrıca bu sonuçlar ölçeğin yapı geçerliğinin olduğunu da göstermektedir. Aynı zamanda ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik kat sayısı .93 olup, bu değerin yüksek çıkması ölçeğin güvenilir olduğunu kanıtlar niteliktedir. Araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan bu ölçeğin 6 yaş grubu okulöncesi eğitim grubunda yer alan çocukların velileri, öğretmenleri ve çocuğu yakından tanıyan kişilere uygulanabileceği ve çocukların oyun becerileri hakkında bilgi almak için kullanılabileceği düşünülmüştür (Papatğa ve diğ., 2012).

3.4.Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeklerden elde edilen verilerin çözümlenmesi 0.05 manidarlık düzeyinde sınıanmıştır. Ve ayrıca elde edilen bu veriler SPSS 17.0 programı ile çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesi amacıyla istatistiksel aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız (ilişkisiz) örneklem t testi, tek yönlü varyans analizi (One-way ANOVA), iki yönlü varyans analizi, Scheffè testi analizi kullanılmış, her birinin kullanıldığı yerler ilgili bulgular ele alınırken açıklanmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde, veri toplama araçları ile ailelerden toplanan verilerin, her bir alt problemle ilgili olarak istatistiksel analizler sonucu elde edilen araştırma bulguları ve bulgular ile ilgili literatür tartışmalarına yer verilmiştir.

4.1. Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemleri Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 4.1 Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemleri Puanlarının Karşılaştırılması

		N	$\bar{X}$	SS	sd	F	p	Farkın Kaynağı
OBÖ	Normal	50	118,52	11,80	2-147	70,44	,00	Normal - Otizmlı
	Otizmlı	51	79,98	19,30				
	Zihinsel Engelli	49	81,16	22,68				
	Toplam	150	93,21	25,67				
Sİ	Normal	50	29,60	4,61	2-147	49,86	,00	Normal - Otizmlı
	Otizmlı	51	16,43	8,51				
	Zihinsel Engelli	49	16,55	8,87				
	Toplam	150	20,86	9,75				
SE	Normal	50	28,30	4,16	2-147	45,68	,00	Normal - Otizmlı
	Otizmlı	51	15,68	8,37				
	Zihinsel Engelli	49	16,53	8,72				
	Toplam	150	20,16	9,33				
SB	Normal	50	27,50	4,17	2-147	40,15	,00	Normal - Otizmlı

	Otizmli	51	17,03	6,95				Normal - Zihinsel Engelli
	Zihinsel Engelli	49	17,89	7,78				
	Toplam	150	20,80	8,01				
TSBÖ	Normal	50	85,40	11,58	2-147	50,57	,00	Normal - Otizmli
	Otizmli	51	49,15	22,66				Normal - Zihinsel Engelli
	Zihinsel Engelli	49	50,97	24,32				
	Toplam	150	61,83	26,21				
SP	Normal	50	22,74	11,78	2-147	22,71	,00	Otizmli- Normal
	Otizmli	51	40,00	13,24				Zihinsel Engelli-Normal
	Zihinsel Engelli	49	35,28	14,67				
	Toplam	150	32,70	15,08				
ÖP	Normal	50	12,46	6,52	2-147	30,83	,00	Otizmli- Normal
	Otizmli	51	22,13	6,99				Zihinsel Engelli-Normal
	Zihinsel Engelli	49	21,83	7,48				
	Toplam	150	18,81	8,29				
TPDÖ	Normal	50	35,20	17,17	2-147	28,19	,00	Otizmli- Normal
	Otizmli	51	62,13	18,76				Zihinsel Engelli-Normal
	Zihinsel Engelli	49	57,12	21,24				
	Toplam	150	51,52	22,33				

Tablo 4.1 incelendiğinde tüm ölçeklerin alt boyutlarına bakıldığında Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların oyun becerileri, sosyal becerileri ve davranış problemleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmış ve farkın kaynağı Scheffè testi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.1 'de verilmiştir.

Tablo 4.1 incelendiğinde otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri değerlendirme ölçeği toplam puan ortalamaları incelendiğinde, otizmli çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=79,98$ olduğu, zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=81,16$ olduğu ve normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının ise $\bar{X}=118,52$ olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.1 incelendiğinde otizmliler çocukların oyun becerileri puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında, normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri puan ortalamalarının otizmliler çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu iki grubun puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=70,44, p<0.05$] bulunmuştur.

Tablo 4.1’ de görüldüğü gibi zihinsel engelli çocukların oyun becerileri puan ortalamaları ile otizmliler çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında, zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının otizmliler çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Puanlar arasındaki bu farklılık incelendiğinde farkın istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=70,44, p>0.05$] olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca zihinsel engelli çocukların oyun becerileri puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. İki grubun puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=70,44, p<0.05$] bulunmuştur.

Tablo 4.1’ de görüldüğü gibi normal gelişim gösteren çocukların oyun becerilerinin, otizmliler ve zihinsel engelli çocukların oyun becerilerinden daha yeterli oldukları anlaşılmaktadır.

Bu araştırmanın bulgularına benzer olarak Tilton ve Ottinger ‘ın 1964 yılında yapmış olduğu çalışmalarında 5 yaş civarındaki otizmliler, zihinsel engelli ve normal çocukların oyun becerilerini karşılaştırmışlardır. Araştırma sonucunda ise normal çocukların % 100’ünün, zihinsel engelli çocukların % 83’ünün, otizmliler çocukların ise; %38 den azının oyun oynayabildikleri sonucuna ulaşmışlardır (Akt: Pişkin,1993).

Wulff e (1985) göre; 5 ile 14 yaş arasındaki otizmliler ve zihinsel engelli çocukların oyun davranışlarını araştıran bir çalışmada, oyun davranışlarını sembolik,

stereotipik, yalama, döndürme gibi amaçsız kullanılan oyuncakları sembolik olmayan oyunları üç grup altında toplamışlardır. Çalışma sonucunda, otizmliler çocukların % 33'ünün stereotipik oyunlar oynadığı, % 67'sinin ise sembolik olmayan oyunlar oynadığı görülmüştür. Ayrıca, zihinsel engelli çocukların ise; % 2'si stereotipik oyunlar oynadığı, % 87'sinin sembolik oyunlar oynadığı, %11'i ise sembolik olmayan oyunlar oynadığı görülmüştür. Burada dikkat edilecek husus; otizmliler çocukların hiçbirinin sembolik oyun oynamadığıdır.

Ayrıca Bray ve Cooper'ın 2007 yılında okul öncesi döneminde bulunan 48-84 aylık arasındaki 12 özel gereksinimli çocuğun özel eğitim ortamı ile normal gelişim gösteren çocukların bulunduğu ortamlarda oyun oynamalarını karşılaştırmıştır. Yaptıkları araştırma sonucunda, özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren çocukların ortamında daha çok sembolik oyun oynadıklarını bulmuşlardır. Bu durumun nedeni olarak normal gelişim gösteren çocukların ortamlarında özel gereksinimli çocukların daha çok oyun oynama fırsatı bulabildiklerini ve daha çok teşvik edilmeleri ile açıklanmıştır.

Tablo 4.1 incelendiğinde Sosyal beceri ölçeği alt boyutu olan sosyal işbirliği alt boyutundan çocukların aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde otizmliler çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=16,43$ olduğu, zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=16,55$ olduğu ve normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının ise $\bar{X}=29,60$ olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.1 incelendiğinde otizmliler çocukların sosyal işbirliği puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında normal gelişim gösteren çocukların sosyal işbirliği puan ortalamalarının otizmliler çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu iki grubun puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)= 49,86, p<0.05$] bulunmuştur.

Tablo 4.1' de görüldüğü gibi zihinsel engelli çocukların sosyal işbirliği puan ortalamaları ile otizmliler çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının otizmliler çocukların puan ortalamalarından

daha yüksek olduğu bulunmuştur. Puanlar arasındaki bu farklılık incelendiğinde farkın istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)= 49,86, p>0.05$] olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca zihinsel engelli çocukların sosyal işbirliği puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal işbirliği puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir fark [$F(2-147)= 49,86, p<0.05$] olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1' de görüldüğü gibi normal gelişim gösteren çocukların sosyal işbirliğinin, otizmlili ve zihinsel engelli çocukların sosyal işbirliğinden daha yeterli oldukları anlaşılmaktadır.

Bu araştırmanın bulgularına benzer olarak Ostrosky ve Kaiser' in 1995 yılındaki ilköğretim çağındaki altı normal gelişim gösteren çocuklar ile üç engelli öğrencinin akran aracılığıyla eğitimle sosyal iletişimlerini geliştirmek için program hazırlama çalışmalarında, normal gelişim gösteren çocukların; engelli çocuklar ile etkileşime geçmeleri sağlanmış ve engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklar ile iletişim kurabildikleri gözlemlenmiştir. Bu da normal gelişim gösteren çocukların sosyal iletişimlerinin, engelli çocukların sosyal iletişimlerinden daha iyi olduğunu ispat eder niteliktedir.

Sucuoğlu ve Özokçu' nun 2005 yılında Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi adlı çalışmasında kaynaştırma öğrencileri ile akranlarının sosyal becerilerini karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda kaynaştırma öğrencilerinin akademik başarılarının az, sınıf içinde uyumsuz davranmalarının ve problem davranış göstermelerinin çok olduğuna ulaşılmıştır.

Aykır'ın 2011 yılındaki Okul Öncesi Dönemdeki Zihinsel Yetersizliği Olan Ve Olmayan Çocukların Sosyal Becerileri Ve Problem Davranışlarının Karşılaştırılması makalesinde zihinsel engelli olan ve olmayan öğrencilerin sosyal işbirlik becerileri arasında karşılaştırma yapmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda

zihinsel engelli olmayan çocukların sosyal işbirlik becerilerinin zihinsel engelli olan çocukların sosyal işbirliklerinden daha iyi durumda olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.1 incelendiğinde Sosyal beceri ölçeği alt boyutu olan sosyal etkileşim alt boyutundan çocukların aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde otizmliler çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=15,68$ olduğu, zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=16,53$ olduğu ve normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının ise $\bar{X}=28,30$ olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.1 incelendiğinde otizmliler çocukların sosyal etkileşim puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında normal gelişim gösteren çocukların sosyal etkileşim puan ortalamalarının otizmliler çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu iki grubun puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=45,68, p<0.05$] bulunmuştur.

Tablo 4.1' de görüldüğü gibi zihinsel engelli çocukların sosyal etkileşim puan ortalamaları ile otizmliler çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının otizmliler çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Puanlar arasındaki bu farklılık incelendiğinde farkın istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=45,68, p>0.05$] olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca zihinsel engelli çocukların sosyal etkileşim puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal etkileşim puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir fark [$F(2-147)=45,68, p<0.05$] olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1' de görüldüğü gibi normal gelişim gösteren çocukların sosyal etkileşimlerinin, otizmliler ve zihinsel engelli çocukların sosyal etkileşimlerinden daha yeterli oldukları anlaşılmaktadır.

Normal gelişim gösteren çocukların akranları ile sürekli iç içe olmaları sayesinde sosyal etkileşimleri daha iyi olduğu, bununla birlikte aynı fırsatı otizmlili ve zihinsel engelli çocukların bulamamalarından ötürü bu çocukları sosyal etkileşimlerinin daha düşük olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmanın bulgularına benzer olarak Hauck, Fein, Waterhouse, ve Feinstein'in 1995 yılında yaptıkları araştırma sonucunda otizmlili çocukların sosyal etkileşimi başlatmalarında ciddi anlamda yetersizlik yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Yapılan araştırmada bulunan sonuçlara bakıldığında elde edilen sonuçların, bu görüşlerle paralellik gösterdiği, olumlu bir sonuç elde edildiği görülmektedir.

Aykır'ın 2011 yılındaki Okul Öncesi Dönemdeki Zihinsel Yetersizliği Olan Ve Olmayan Çocukların Sosyal Becerileri ve Problem Davranışlarının Karşılaştırılması makalesinde zihinsel engelli olan ve olmayan öğrencilerin kendini ifade etme becerileri arasında karşılaştırma yapmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda zihinsel engelli olmayan çocukların kendini ifade etme becerilerinin zihinsel engelli olan çocukların kendini ifade etme becerilerinin daha iyi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.1 incelendiğinde Sosyal beceri ölçeği alt boyutu olan sosyal bağımsızlık alt boyutundan çocukların aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde otizmlili çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=17,03$ olduğu, zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=17,89$ olduğu ve normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının ise $\bar{X}=27,50$ olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.1 incelendiğinde otizmlili çocukların sosyal bağımsızlık puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında normal gelişim gösteren çocukların sosyal bağımsızlık puan ortalamalarının otizmlili çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu iki grubun puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=40,15, p<0.05$] bulunmuştur.

Tablo 4.1' de görüldüğü gibi zihinsel engelli çocukların sosyal bağımsızlık puan ortalamaları ile otizmlili çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında zihinsel

engelli çocukların puan ortalamalarının otizmlı çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Puanlar arasındaki bu farklılık incelendiğinde farkın istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=40,15, p>0.05$] olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca zihinsel engelli çocukların sosyal bağımsızlık puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal bağımsızlık puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir fark [$F(2-147)=40,15, p<0.05$] olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1’ de görüldüğü gibi normal gelişim gösteren çocukların sosyal bağımsızlıklarının, otizmlı ve zihinsel engelli çocukların sosyal bağımsızlıklarından daha yeterli oldukları anlaşılmaktadır.

Aykır’ ın 2011 yılındaki Okul Öncesi Dönemdeki Zihinsel Yetersizliği Olan Ve Olmayan Çocukların Sosyal Becerileri Ve Problem Davranışlarının Karşılaştırılması makalesinde zihinsel engelli olan ve olmayan öğrencilerin özdenetimleri arasında karşılaştırma yapmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda zihinsel engelli olmayan çocukların özdenetimlerinin zihinsel engelli olan çocukların özdenetimlerinden daha iyi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.1 incelendiğinde otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların aldıkları sosyal beceri ölçeği toplam puan ortalamaları incelendiğinde otizmlı çocukların toplam puan ortalamalarının $\bar{X}=49,15$ olduğu, zihinsel engelli çocukların toplam puan ortalamalarının $\bar{X}=50,97$ olduğu ve normal gelişim gösteren çocukların toplam puan ortalamalarının ise $\bar{X}=85,40$ olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.1 incelendiğinde otizmlı çocukların sosyal beceri ölçeği toplam puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların toplam puan ortalamaları karşılaştırıldığında normal gelişim gösteren çocukların sosyal beceri ölçeği toplam puan ortalamalarının otizmlı çocukların toplam puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu

görülmektedir. Bu iki grubun puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)= 50,57, p<0.05$] bulunmuştur.

Tablo 4.1' de görüldüğü gibi zihinsel engelli çocukların sosyal beceri ölçeği toplam puan ortalamaları ile otizmliler çocukların toplam puan ortalamaları karşılaştırıldığında, zihinsel engelli çocukların toplam puan ortalamalarının otizmliler çocukların toplam puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Puanlar arasındaki bu farklılık incelendiğinde farkın istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)= 50,57, p>0.05$] olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca zihinsel engelli çocukların sosyal beceri ölçeği toplam puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal beceri ölçeği toplam puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise normal gelişim gösteren çocukların toplam puan ortalamalarının zihinsel engelli çocukların toplam puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. İki grubun toplam puan ortalamaları arasındaki farkın, istatistiksel olarak anlamlı bir fark [$F(2-147)= 50,57, p<0.05$] olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1' de görüldüğü gibi normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerinin, otizmliler ve zihinsel engelli çocukların sosyal becerilerinden daha yeterli oldukları anlaşılmaktadır.

Normal gelişim gösteren çocukların, tüm gelişim alanlarının normal seyrinde tamamlamaları çocukların yeterli düzeyde sosyal beceriye sahip olmalarını sağlamıştır. Otizmliler ve zihinsel engelli çocukların gelişimlerini tam anlamıyla tamamlayamadıkları için, sosyal becerilerinde yetersizlikler olduğu tahmin edilmektedir.

Baysal' ın 1989 yılında down sendromlular ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerini, Uysal ise 1999 yılındaki araştırmasında zihin engelli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerini ve Aydın'ın 2008 yılında normal gelişim gösteren, otizmliler ve zihinsel engelli çocukların sosyal becerilerini karşılaştırmışlardır. Araştırmalarının sonucunda ise normal gelişim

gösteren çocukların sosyal becerileri engelli çocukların sosyal becerilerinden daha iyi olduğunu bulmuşlardır (Sucuoğlu, Özokçu,2005).

Ayrıca Dışlıklı' nın 2007 yılında yapmış olduğu araştırmasında; normal gelişim gösteren çocukların sosyal gelişimlerinin, otizmlili çocukların sosyal gelişimlerinden daha iyi durumda olduğunu bulmuştur. Yapılmış olan araştırma sonucuna bakacak olursak, bu görüşlere göre olumlu bir sonuç olduğu görülecektir.

Cessna'nın 2000 yılında okul öncesi dönemi özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerini karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmayı çocukların hem anne-babaları ve hem de öğretmenlerinin değerlendirmeleri ile yapmıştır. Araştırma sonucunda hem anne-babalar hem de öğretmenlerinin değerlendirmesine göre normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerinin özel gereksinimli sosyal becerilerinden daha iyi olduğunu bulmuştur.

Aykır'ın 2010 yılında yapmış olduğu Okul Öncesi Dönemdeki Zihinsel Yetersizliği Olan ve Olmayan Çocukların Sosyal Becerileri ve Problem Davranışlarının Karşılaştırılması çalışmasında zihin engelli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri ve problem davranışları arasında bir ilişkinin olup-olmamasını araştırmıştır. Bu araştırmaya 4-6 yaş arası normal gelişim gösteren 90 öğrenciye ve aynı yaş grubundaki 60 zihin engelli öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırma sonucunda ise; normal gelişim gösteren çocukların zihin engelli çocuklara göre sosyal becerilerinin daha iyi olduğunu bulmuştur. Ayrıca zihin engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklardan daha fazla problemlili davranış gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.1 incelendiğinde Davranış Problemlili ölçeceği alt boyutu olan sosyal problem alt boyutundan otizmlili, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde otizmlili çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=40,00$ olduğu, zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=35,28$ olduğu ve normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının ise $\bar{X}$

=22,74 olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.1 incelendiğinde otizmliler çocukların sosyal problem puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında otizmliler çocukların sosyal problem puan ortalamalarının normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu iki grubun puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=22,71, p<0.05$] bulunmuştur.

Tablo 4.1’ de görüldüğü gibi zihinsel engelli çocukların sosyal problem puan ortalamaları ile otizmliler çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında otizmliler çocukların puan ortalamalarının zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Puanlar arasındaki bu farklılık incelendiğinde farkın istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=22,71, p>0.05$] olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca zihinsel engelli çocukların sosyal problem puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal problem puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir fark [$F(2-147)=22,71, p<0.05$] olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1’ de görüldüğü gibi otizmliler ve zihinsel engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklardan daha fazla oranda sosyal problem yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bunun nedeni olarak normal gelişim gösteren çocukların toplum ile daha fazla iç içe olmalarından kaynaklanmaktadır.

Hobson, 1996; Koegel, Koegel, Hurley, ve Frea, 1992 yıllarında yapmış oldukları araştırmalarında otizmliler ve zihinsel engelli çocukların sadece başkalarını gözlem yoluyla onları model alarak veya taklit ederek herhangi bir beceri veya sosyal davranışı öğrenmekte zorluk yaşadıkları ve bu yüzden bu çocukların daha fazla sosyal problemleri oldukları sonucuna ulaşmışlardır (Özdemir, 2007). Araştırmada çıkan sonuç, bu görüşe göre ele alındığında olumlu olarak değerlendirilebilir nitelikte olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1 incelendiğinde Davranış Problemleri ölçeği alt boyutu olan öğrenme problemi alt boyutundan otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde otizmliler çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=22,13$ olduğu, zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının $\bar{X}=21,83$ olduğu ve normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarının ise $\bar{X}=12,46$ olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.1 incelendiğinde otizmliler çocukların öğrenme problemi puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında otizmliler çocukların öğrenme problemi puan ortalamalarının normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu iki grubun puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=30,83, p<0.05$] bulunmuştur.

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi zihinsel engelli çocukların öğrenme problemi puan ortalamaları ile otizmliler çocukların puan ortalamaları karşılaştırıldığında otizmliler çocukların puan ortalamalarının zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Puanlar arasındaki bu farklılık incelendiğinde farkın istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=30,83, p>0.05$] olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca zihinsel engelli çocukların öğrenme problemi puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların öğrenme problemi puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise zihinsel engelli çocukların puan ortalamalarının normal gelişim gösteren çocukların puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir fark [$F(2-147)=30,83, p<0.05$] olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi otizmliler ve zihinsel engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklardan daha fazla oranda öğrenme problemi yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bunun nedeni olarak da otizmliler ve zihinsel engelli öğrencilerin göstermiş oldukları davranış problemlerinin yeni becerileri öğrenmesini engellemesidir.

Baykoç Dönmez' e (1992) göre oyun ile öğrenme arasında dolaylı bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Çocuk oyun oynama esnasında fazladan pratik yapma imkanı bulabilmektedir. Bu durumda öğrenmede daha üst düzeye ulaşmayı sağlayacak yeni beceriler kazanmasını sağlamaktadır (Metin ve diğ., 1999). Otizmliler ve zihinsel engelli çocukların oyun oynamada yetersizlik yaşamaları sebebiyle öğrenme problemi de yaşamaktadırlar.

Tablo 4.1 incelendiğinde Çocukların aldıkları davranış problemleri ölçeği toplam puan ortalamaları incelendiğinde otizmliler çocukların toplam puan ortalamalarının $\bar{X}=62,13$ olduğu, zihinsel engelli çocukların toplam puan ortalamalarının $\bar{X}=57,12$ olduğu ve normal gelişim gösteren çocukların toplam puan ortalamalarının ise $\bar{X}=35,20$ olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.1 incelendiğinde otizmliler çocukların davranış problemleri ölçeği toplam puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların toplam puan ortalamaları karşılaştırıldığında otizmliler çocukların davranış problemleri ölçeği toplam puan ortalamalarının normal gelişim gösteren çocukların toplam puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu iki grubun toplam puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=28,19,p<0.05$] bulunmuştur.

Tablo 4.1' de görüldüğü gibi zihinsel engelli çocukların davranış problemleri ölçeği toplam puan ortalamaları ile otizmliler çocukların toplam puan ortalamaları karşılaştırıldığında otizmliler çocukların toplam puan ortalamalarının zihinsel engelli çocukların toplam puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Puanlar arasındaki bu farklılık incelendiğinde farkın istatistiksel olarak anlamlı [$F(2-147)=28,19,p>0.05$] olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca zihinsel engelli çocukların davranış problemleri ölçeği toplam puan ortalamaları ile normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri ölçeği toplam puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise zihinsel engelli çocukların toplam puan ortalamalarının normal gelişim gösteren çocukların toplam puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. İki grubun toplam puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir fark [$F(2-147)=28,19,p<0.05$] olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1’ de görüldüğü gibi otizmlili ve zihinsel engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklardan daha fazla oranda davranış problemi yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Otizmlili ve zihin engelli çocukların; toplumsal uyum becerilerinin düşük olması, karşısındaki kişi ile iletişim kuramadığından dolayı isteklerini anlatamaması, karşısındaki kişiyi anlamakta güçlük çektiği için iletişim kuramaması, istemediği ortamdaki kaçmak istemesi, isteklerinin yerine gelmemesi durumunda etrafa saldırmak istemesi gibi sebeplerden ötürü bu çocukların problemlili davranış gösterdikleri tahmin edilmektedir.

Evans ve arkadaşlarının 2005 yılında otizmlili, down sendromlu ve normal gelişim gösteren çocukların göstermiş oldukları davranış problemlerini karşılaştırdığı araştırmasında, en çok problem davranış gösteren grubun otizmlili çocukların olduğunu, en az problem davranış gösteren grubun ise normal gelişim gösteren çocukların olduğunu tespit etmiştir. Yapılan araştırma sonuçlarının bu görüşlere göre olumlu sonuçlar olduğu görülmektedir.

Bunun yanında Kanlıklıçer ‘in 2005 yılında Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeğinin geçerlik güvenilirliğini yapmış olduğu çalışmasında, 3 ile 6 yaş arasındaki okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim görmekte olan normal gelişim gösteren 654 çocuğun davranış sorunlarını bu ölçek ile belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda, normal gelişim gösteren çocukların Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği puanlarının aritmetik ortalamalarının, Güneş’in 2008 yılında yapmış olduğu ‘‘4-6 Yas Zihin Engelli Çocukların Davranış Sorunlarının İncelenmesi’’ adlı çalışmasında zihinsel engelli çocukların Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği puanlarının aritmetik ortalamalarından daha yüksek çıktığı görülmüştür. Zihin engelli çocukların normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri puan ortalamalarından düşük çıkması ayrı bir tezatlığı ortaya koymaktadır. Bu durum zihin engelli çocukların öğretmenler tarafından sürekli

sorunlu çocuklar olarak yargıda bulunmaları ve ön yargı ile yaklaşımları ayrı bir düşündürücü taraf olmuştur.

Aykır'ın 2011 yılındaki Okul Öncesi Dönemdeki Zihinsel Yetersizliği Olan Ve Olmayan Çocukların Sosyal Becerileri Ve Problem Davranışlarının Karşılaştırılması makalesinde zihinsel engelli olan ve olmayan öğrencilerin problem davranışları arasında karşılaştırma yapmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda zihinsel engelli olan çocukların problem davranışlarının zihinsel engelli olmayan çocukların problem davranışlarından daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

4.2. Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemleri Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyon Analizleri

Tablo 4.2.1. Otizmlı Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemleri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyon Analizleri

		OBÖ	Sİ	SE	SB	SP	ÖP	TSBÖ	TPDÖ
OBÖ	r	1	,67**	,64**	,58**	-,41**	-,30*	,67**	-,40**
	p		,00	,00	,00	,00	,02	,00	,00
Sİ	r		1	,84**	,85**	-,20	-,15	,95**	-,20
	p			,00	,00	,15	,27	,00	,15
SE	r			1	,83**	-,11	-,13	,94**	-,13
	p				,00	,41	,34	,00	,35
SB	r				1	,01	,00	,94**	,01
	p					,89	,95	,00	,91
SP	r					1	,68**	-,11	,96**
	p						,00	,42	,00
ÖP	r						1	-,10	,85**
	p							,45	,00
TSBÖ	r							1	-,12
	p								,40
TPDÖ	r								1
	p								

** 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.2.1' de otizmlı çocukların oyun beceri ölçeği ve OADÖ ölçeğinden aldıkları puanların korelasyon analizleri görülmektedir.

Tablo 4.2.1 incelendiğinde;

Çocukların Oyun Becerileri Ölçeği puanları ile OADÖ ölçeğinin alt testi Sosyal İşbirliği (Sİ) ($r = ,67, p < 0.05$), Sosyal Etkileşim (SE) ($r = ,64, p < 0.05$) ve Sosyal Bağımsızlık (SB) ($r = ,58, p < 0.05$) ve Sosyal Beceri Ölçeği (TSBÖ) ($r = ,67, p < 0.05$) puanları arasında, pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, ayrıca OBÖ ile Sorunları İfade Etme Problemi (SP) ($r = -,41, p < 0.05$), Öğrenme Problemi (ÖP) ($r = -,30, p < 0.05$), Davranış Problemleri Ölçeği (TPDÖ) ($r = -,40, p < 0.05$) arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ölçeklerin toplam puanlarına bakıldığında OBÖ ile TSBÖ arasındaki ilişki ile Oyun becerisi yüksek olan otizmliler çocukların sosyal becerilerinin de yüksek olduğu sonucuna ve OBÖ ile TPDÖ arasındaki ilişki ile de oyun becerisi yüksek olan otizmliler çocukların davranış problemlerinin düşük olacağı sonucuna ulaşmaktayız.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan Sİ alt boyutu ile SE ($r = ,84, p < 0.05$), SB ($r = ,85, p < 0.05$) ve TSBÖ ($r = ,95, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, SP ($r = -,20, p < 0.05$) ve ÖP ($r = -,15, p < 0.05$) ve TPDÖ ($r = -,20, p < 0.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan SE alt boyutu ile SB ($r = ,83, p < 0.05$) ve TSBÖ ($r = ,94, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, SP ($r = -,11, p < 0.05$), ÖP ($r = -,13, p < 0.05$) ve TPDÖ ($r = -,13, p < 0.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan SB alt boyutu ile SP ($r = ,01, p < 0.05$), ÖP ($r = ,00, p < 0.05$) ve TPDÖ ($r = -,01, p < 0.05$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve TSBÖ ($r = ,94, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan SP alt boyutu ile ÖP ($r = ,68$, $p < 0.05$) arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve TPDÖ ($r = ,96$, $p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve TSBÖ ($r = -,11$, $p < 0.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan ÖP alt boyutu ile TSBÖ ($r = -,10$, $p < 0.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve TPDÖ ($r = ,85$, $p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan Sosyal Beceri Ölçeği (TSBÖ) ile Problem Davranış Ölçeği (TPDÖ) arasında ($r = -,12$, $p < 0.05$) arasında ise negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Sosyal becerisi yüksek olan otizmlili çocukların davranış problemlerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.2.2. Zihinsel Engelli Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemleri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyon Analizleri

		OBÖ	Sİ	SE	SB	SP	ÖP	TSBÖ	TPDÖ
OBÖ	r	1	,67**	,68**	,70**	,01	-,15	,71**	-,04
	p		,00	,00	,00	,90	,28	,00	,77
Sİ	r		1	,86**	,90**	,10	-,04	,95**	,05
	p			,00	,00	,45	,74	,00	,69
SE	r			1	,89**	,14	-,02	,95**	,09
	p				,00	,30	,89	,00	,51
SB	r				1	,16	-,07	,96**	,09
	p					,24	,60	,00	,53
SP	r					1	,82**	,14	,97**
	p						,00	,31	,00
ÖP	r						1	-,04	,91**
	p							,73	,00

TSBÖ	r	1	,08
	p		,56
TPDÖ	r		1
	p		

** 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.2.2’de otizmlı çocukların oyun beceri ölçeği ve OADÖ ölçeğinden aldıkları puanların korelasyon analizleri görölmektedir.

Tablo 4.2.2 incelendiğinde;

Çocukların Oyun Becerileri Ölçeği puanları ile OADÖ ölçeğinin alt testi Sosyal iletişim (Sİ) ($r = ,67, p < 0.05$), Sosyal Etkileşim (SE) ($r = ,68, p < 0.05$) arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu Sosyal Bağımsızlık (SB) ($r = ,70, p < 0.05$) ve Sosyal Beceri Ölçeği (TSBÖ) ($r = ,71, p < 0.05$) puanları arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, ayrıca OBÖ ile Sorunları İfade Etme Problemi (SP) ($r = ,01, p < 0.05$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, Öğrenme Problemi (ÖP) ($r = -,15, p < 0.05$) ve Davranış Problemleri Ölçeği (TPDÖ) ($r = -,04, p < 0.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görölmektedir. Ölçeklerin toplam puanlarına bakıldığında OBÖ ile TSBÖ arasındaki ilişki ile Oyun becerisi yüksek olan otizmlı çocukların sosyal becerilerinin de yüksek olduğu sonucuna ve OBÖ ile TPDÖ arasındaki ilişki ile de oyun becerisi yüksek olan otizmlı çocukların davranış problemlerinin düşük olacağı sonucuna ulaşmaktayız.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan Sİ alt boyutu ile SE ($r = ,86, p < 0.05$), SB ($r = ,90, p < 0.05$) ve TSBÖ ($r = ,95, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, SP ($r = ,10, p < 0.05$), TPDÖ ($r = ,05, p < 0.05$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve ÖP ($r = -,04, p < 0.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görölmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan SE alt boyutu ile SB ($r = ,89, p < 0.05$) ve TSBÖ ($r = ,95, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, SP ($r = ,14, p < 0.05$) , TPDÖ ($r = ,09, p < 0.05$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve ÖP ($r = -,02, p < 0.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan SP alt boyutu ile ÖP ($r = ,82, p < 0.05$) ve TPDÖ ($r = ,97, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve TSBÖ ($r = ,14, p < 0.05$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan ÖP alt boyutu ile TSBÖ ($r = -,04, p < 0.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve TPDÖ ($r = ,91, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan Sosyal Beceri Ölçeği (TSBÖ) ile Problem Davranış Ölçeği (TPDÖ) arasında ($r = ,08, p < 0.05$) arasında ise pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Sosyal becerisi yüksek olan zihinsel engelli çocukların davranış problemlerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.2.3. Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemleri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyon Analizleri

		OBÖ	Si	SE	SB	SP	ÖP	TSBÖ	TPDÖ
OBÖ	r	1	,65**	,61**	,63**	-,45**	-,50**	,71**	-,50**
	P		,00	,00	,00	,00	,00	,00	,00
Si	r		1	,74**	,62**	-,72**	-,58**	,89**	-,72**
	P			,00	,00	,00	,00	,00	,00
SE	r			1	,73**	-,53**	-,48**	,91**	-,54**
	p				,00	,00	,00	,00	,00
SB	r				1	-,36**	-,51**	,87**	-,44**

	p	,00	,00	,00	,00
SP	r	1	,73**	-,61**	,96**
	p		,00	,00	,00
ÖP	r		1	-,58**	,88**
	p			,00	,00
TSBÖ	r			1	-,64**
	p				,00
TPDÖ	r				1
	p				

** 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.2.3' de normal gelişim gösteren çocukların oyun beceri ölçeği ve Okulöncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği (OADÖ) ölçeğinden aldıkları puanların korelasyon analizleri görülmektedir.

Tablo 4.2.3 incelendiğinde;

Çocukların Oyun Becerileri Ölçeği puanları ile OADÖ ölçeğinin alt testi Sosyal İşbirliği (Sİ) ($r = .65, p < 0.05$), Sosyal Etkileşim (SE) ($r = .61, p < 0.05$) ve Sosyal Bağımsızlık (SB) ($r = .63, p < 0.05$) puanları arasında, pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, ayrıca OBÖ ile Sorunları İfade Etme Problemi (SP) ($r = -.45, p < 0.05$), Öğrenme Problemi (ÖP) ($r = -.50, p < 0.05$), Davranış Problemleri Ölçeği (TPDÖ) ($r = -.50, p < 0.05$) arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve OBÖ ile Sosyal Beceri Ölçeği (TSBÖ) ($r = .71, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ölçeklerin toplam puanlarına bakıldığında OBÖ ile TSBÖ arasındaki ilişki ile Oyun becerisi yüksek olan normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerinin de yüksek olduğu sonucuna ve OBÖ ile TPDÖ arasındaki ilişki ile de oyun becerisi yüksek olan normal gelişim gösteren çocukların davranış problemlerinin düşük olacağı sonucuna ulaşmaktayız.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan Sİ alt boyutu ile SE ($r = .74, p < 0.05$) ve TSBÖ ($r = .89, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, SB ($r = .62, p < 0.05$) arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, SP ($r = -.72, p < 0.05$) ve TPDÖ ($r = -.72, p < 0.05$) arasında negatif yönde yüksek düzeyde

anlamli bir iliŒki olduğu ve ÖP ($r = -.58, p < 0.05$) arasında negatif yönde orta düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu görölmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan SE alt boyutu ile SB ($r = .73, p < 0.05$) ve TSBÖ ($r = .91, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu, SP ($r = -.53, p < 0.05$), ÖP ($r = -.48, p < 0.05$) ve TPDÖ ($r = -.54, p < 0.05$) arasında negatif yönde orta düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu görölmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan SB alt boyutu ile SP ($r = -.36, p < 0.05$), ÖP ($r = -.51, p < 0.05$) ve TPDÖ ($r = -.44, p < 0.05$) arasında negatif yönde orta düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu ve TSBÖ ($r = .87, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu görölmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan SP alt boyutu ile ÖP ($r = .73, p < 0.05$) ve TPDÖ ($r = .96, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu ve TSBÖ ($r = -.61, p < 0.05$) arasında negatif yönde orta düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu görölmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan ÖP alt boyutu ile TSBÖ ($r = -.58, p < 0.05$) arasında negatif yönde orta düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu ve TPDÖ ($r = .88, p < 0.05$) arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu görölmektedir.

OADÖ ölçeğinin alt testi olan Sosyal Beceri Ölçeği (TSBÖ) ile Problem DavranıŒ Ölçeği (TPDÖ) arasında ($r = -.64, p < 0.05$) arasında ise negatif yönde orta düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu görölmektedir. Sosyal becerisi yüksek olan normal geliŒim gösteren çocukların davranıŒ problemlerinin düşük olduğu sonucuna ulaŒılmıŒtır.

Tablolar incelendiğinde;

Otizimli çocukların oyun becerileri ile sosyal beceri özellikleri arasında olumlu bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani oyun becerisi yüksek olan otizimli çocukların sosyal becerisi de yüksek çıktığı görülmektedir.

Bunun yanında otizimli çocukların oyun becerisi ile davranış problemi arasında ters bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani oyun becerisi yüksek olan otizimli çocukların davranış problemlerinin az olacağı görülmektedir.

Ayrıca otizimli çocukların sosyal becerileri ile davranış problemleri arasında da ters bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani sosyal becerisi yüksek olan otizimli çocukların göstermiş oldukları davranış problemlerinin az olduğu görülmektedir.

Zihinsel engelli çocukların oyun becerileri ile sosyal beceri özellikleri arasında olumlu bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani oyun becerisi yüksek olan zihinsel engelli çocukların sosyal becerisi de yüksek çıktığı görülmektedir.

Bunun yanında zihinsel engelli çocukların oyun becerisi ile davranış problemi arasında ters bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani oyun becerisi yüksek olan zihinsel engelli çocukların davranış problemlerinin az olacağı görülmektedir.

Ayrıca zihinsel engelli çocukların sosyal becerileri ile davranış problemleri arasında da ters bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani sosyal becerisi yüksek olan zihinsel engelli çocukların göstermiş oldukları davranış problemlerinin az olduğu görülmektedir.

Normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri ile sosyal beceri özellikleri arasında olumlu bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani oyun becerisi yüksek olan normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerisi de yüksek çıktığı görülmektedir.

Bunun yanında normal gelişim gösteren çocukların oyun becerisi ile davranış problemi arasında ters bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani oyun becerisi yüksek olan normal gelişim gösteren çocukların davranış problemlerinin az olacağı görülmektedir.

Ayrıca normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri ile davranış problemleri arasında da ters bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani sosyal becerisi yüksek olan normal gelişim gösteren çocukların göstermiş oldukları davranış problemlerinin az olduğu görülmektedir.

Ayrıca çocuklar oyun içinde birbirleri ile etkileşime girerek, kendilerinin bilmediği değişik kavram ve yeni yeni bilgileri öğrenirler. Bu etkileşim sonucunda ortaya çıkan bilgi aktarımı, oyun içerisinde sosyal bir yapı olduğunun en güzel ispatıdır. Çocuklar özellikle akranlarıyla grup halinde oyun oynarken, problem çözme, oyun kurallarına riayet etme, gruptaki diğer oyunculara ve onların fikirlerine saygı duymayı öğrenir, başka kişilere sevgi duymasını, saygı göstermesini, kendini, arkadaşlarını oluşabilecek olumsuzluklara karşı korumasını, kişi haklarına saygılı olmasını, oyundaki fertleri yönetmesini, yönetilmesini, oyunda verilen görevi almasını, kendine ve başka kişilere güvenmesini, karar vermesini ve bu vermiş olduğu kararı uygulayabilmesini, diğer oyuncular ile işbirliği yapabilmesi gibi toplumsal ilişkilerin gerektirdiği kuralları da öğrenmiş olur ve bu becerileri de oyun aracılığı ile kazanmış olurlar (Baykoç Dönmez, 1992; Akt: Öncü ve Özbay, 2010).

Patrick'e (1996) göre ise oyun, çocuğun sosyal becerilerini geliştirebilmesine yardımcı olmaktadır. Çocuğun sosyal becerilerindeki yetersizlik çocukta problemlerine davranışlara neden olur. Oyun çocuğun içinde bastırılmış olduğu bu olumsuz duyguların üzerinde durur. Çocuk içindeki korkularını, kızgınlıklarını, kaybettiklerini, onu derinden etkileyen olayları oyunda aktivite haline getirebilir. Oyun çocuğu stresten uzaklaştıracak önemli bir etkinliktir. Oyun sayesinde çocuk kişilik özelliklerini öğrenir ve empati kurabilmesini öğrenir. Çocuklar oyun aracılığı ile adaletli olmasını, kurallara uymasını, işbirliği yaparak çalışmasını, arkadaşlığı ve toplumsal kuralların var olduğu bilincine varırlar. Sahip oldukları bu sosyal

yetenekler de onların özsaygılarının gelişmesini, özgüven duygusunu kazanmalarını sağlar (Kuru, 2009).

Cook, Senders ve Torgerson (1995), çocuklarda görülen problem davranışların sebebi olarak; çocukların sosyal beceri alanındaki yetersizlikleri olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca Merrill vd (2001), Worden, (2002) ve Denham ve Weisberg (2005) ve birçok eğitimci çocuğun göstermiş olduğu problem davranışlar, sosyal beceriler alanındaki yetersizliklerden kaynaklandığını belirtmişlerdir (Özbey, 2009).

4.3. Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemlerinin Değişimi

Tablo 4.3.1 Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre Oyun Becerileri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p	
Oyun Becerileri Ölçeği	İlköğretim	Normal	8	118,87	15,84	8-141	1,24	,28	
		Otizimli	24	80,75	21,04				
		Zihinsel Engelli	29	78,82	22,19				
		Toplam	61	84,83	24,64				
	Lise	Normal	16	116,25	10,94				
		Otizimli	21	76,04	14,84				
		Zihinsel Engelli	15	87,93	20,61				
		Toplam	52	91,84	23,07				
	Yükseköğretim	Normal	26	119,80	11,21				
		Otizimli	6	90,66	24,57				
		Zihinsel Engelli	5	74,40	31,10				
		Toplam	37	108,94	24,19				

Tablo 4.3.1' de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre Oyun Becerileri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.3.1 incelendiğinde otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının oyun becerileri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(8-141)=1.24, p>.05$].

Tablo 4.3.1’de görüldüğü gibi otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının çocukların oyun becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgulara benzer olarak Aydın’ın 2008 yılında yaptığı ‘Sembolik Oyun Testi’ nin Türkçe’ye Uyarlanması Ve Okul Öncesi Dönemdeki Normal, Otizmliler Ve Zihinsel Engelli Çocukların Sembolik Oyun Davranışlarının Karşılaştırılması çalışmasında otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının, çocukların oyun becerileri üzerine etkisini araştırmış, bu araştırma sonucunda ise; anne- baba eğitim durumlarının çocukların oyun becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yapılan bu araştırma sonucuna göre, araştırmadan olumlu bir sonuç elde edildiği görülmektedir.

Artar ve diğ.’nin 1998 yılında yapmış oldukları Ankara’da Açık Alanlarda Çocuk Oyunları çalışmasında alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeylerden gelen 612 yaş çocuklarının kentlerdeki açık alanlarda oynadıkları oyunları belirlemeye çalışmışlardır. Sosyo ekonomik düzeyi yüksek insanların yaşadıkları yerlerdeki sokaklarda oynanan oyun sayılarının sosyo ekonomik düzeyi düşük insanların yaşadıkları yerlerdeki sokaklarda oynanan oyun sayılarından daha az olduğunu bulmuştur. Sosyo ekonomik düzeyi yüksek insanların çocuklarının vaktinin çoğunu evde geçiriyor olması sebebiyle oyun sayılarının az olduğu tahmin edilmektedir. Oynanan oyun sayısının az olması ve dışarıda oyun oynanan vaktin az olmasından dolayı bu çocukların oyun becerilerinin de düşük olacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda araştırmacıların elde ettiği sonuç ile örtüşmemektedir.

Çelen' in 1999 yılında yapmış olduğu Ana-Babaların Çocuğun Oyun Hakkına İlişkin Tutumları çalışmasında ana-babaların mezuniyet durumlarının çocuğun oyun hakkına ilişkin tutumlarına yansıyor yansımadığını belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonunda ise; ana-babaların eğitim durumlarının çocuğun oyun hakkına ilişkin tutumları üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Eğitim durumu arttıkça, ana-babaların çocuğun oyun hakkına ilişkin tutumlarının da arttığı sonucuna ulaşmıştır. Çocuğun oyun hakkı olduğuna dair iyi tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının daha çok oyun oynama fırsatı bulacaklarından dolayı oyun becerilerini geliştirme olanakları da bulacakları düşünülmektedir. Bu durumda çocuğun oyun becerisi üzerine ebeveynlerin eğitim durumunun etki edeceği düşünülmektedir.

Bora İvrendi ve Işıkoğlu' nun 2008 yılında yaptığı araştırmasında anne-babaların öğrenim düzeyi ile çocukların oyun hakkındaki görüşleri üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonunda; anne-babaların öğrenim düzeyi düştükçe, oyun hakkındaki olumsuz görüşlerinin arttığını bulmuşlardır.

Tablo 4.3.2 Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sosyal İşbirliği Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

EğD3	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
İlköğretim	Normal	8	30,00	6,98	8-141	2,04	,09
	Otizmliler	24	17,41	8,90			
	Zihinsel Engelli	29	16,75	8,75			
	Toplam	61	18,75	9,55			
Lise	Normal	16	29,31	3,99			
	Otizmliler	21	13,80	6,92			
	Zihinsel Engelli	15	17,93	7,67			
	Toplam	52	19,76	9,15			
Yükseköğretim	Normal	26	29,65	4,28			
	Otizmliler	6	21,66	10,09			
	Zihinsel Engelli	5	11,20	12,59			
	Toplam	37	25,86	9,36			

Tablo 4.3.2' de otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarına göre OADÖ alt testi sosyal işbirliği puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.3.2 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının sosyal işbirliği üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(8-141)= 2,04, p>.05$].

Tablo 4.3.2' de görüldüğü gibi otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının çocukların sosyal işbirlikleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgulara benzer olarak Özbey' in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların anne-baba eğitim durumlarının çocukların sosyal işbirlikleri üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda anne-baba eğitim durumlarının çocukların sosyal işbirliği üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Olçay'ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri Ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveyn eğitim durumlarının, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal işbirlikleri üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; okul öncesi dönemdeki çocukların anne eğitim düzeyinin çocukların sosyal işbirlikleri üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma sonucuna göre; anne eğitim düzeyinin artmasıyla çocukların sosyal işbirlikleri düzeyinin de arttığı da görülmüştür.

Koçak ve Tepeli' nin 2004 yılında yaptıkları 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal İlişkiler Ve İşbirliği Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi çalışmasında, çocukların anne eğitim düzeylerinin çocukların sosyal işbirliklerinin

üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonunda; anne eğitim düzeyinin çocukların sosyal işbirlikleri üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Anne eğitim düzeyi arttıkça çocukların sosyal işbirlikleri düzeyinin de arttığını bulmuştur.

Tablo 4.3.3 Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sosyal Etkileşim Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

EğD3	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p	
SE	İlköğretim	Normal	8	28,37	6,20	8-141	2,68	,03
		Otizimli	24	17,62	8,38			
		Zihinsel Engelli	29	16,37	8,23			
		Toplam	61	18,44	8,86			
	Lise	Normal	16	27,37	4,31			
		Otizimli	21	12,14	6,21			
		Zihinsel Engelli	15	18,40	7,35			
		Toplam	52	18,63	8,76			
	Yükseköğretim	Normal	26	28,84	3,34			
		Otizimli	6	20,33	11,23			
		Zihinsel Engelli	5	11,80	14,46			
		Toplam	37	25,16	9,32			

Tablo 4.3.3’de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sosyal Etkileşim Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.3.3 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının sosyal etkileşimleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [F(8-141)= 2,68, p<.05]. Farkın kaynağını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve Scheffe testi yapılarak sonuçlar Tablo 4.3.3.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.3.3.1 Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sosyal Etkileşim Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	SS	sd	F	p	Farkın kaynağı
İlköğretim Normal	8	28,37	6,20	8-141	13,56	,00	İlköğretim Normal- İlköğretim Zihinsel
Lise Normal	16	27,37	4,31				Lise Normal-İlköğretim Otizimli
Lise Otizimli	21	12,14	6,21				Lise Normal- İlköğretim Zihinsel
Lise Zihinsel	15	18,40	7,35				Lise Normal- Lise Otizimli
Üniversite Normal	26	28,84	3,34				Lise Normal- Üniversite Zihinsel
Üniversite Otizimli	6	20,33	11,23				Üniversite Normal- İlköğretim Otizimli Üniversite Normal- İlköğretim Zihinsel Üniversite Normal- Lise Otizimli Üniversite Normal- Lise Zihinsel Üniversite Normal- Üniversite Zihinsel
Üniversite Zihinsel	5	11,80	14,46				
Toplam	150	20,16	9,33				

Tablo 4.3.3.1’ de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sosyal Etkileşim Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.3.3.1 incelendiğinde, Sosyal Etkileşim ölçeği alt boyutlarına bakıldığında ilköğretim mezunu ebeveynlerin normal gelişim gösteren çocuklarının sosyal etkileşimleri, zihinsel engelli çocuğa sahip ilköğretim ve üniversite mezunu ebeveynlerin çocuklarından ve otizimli çocuğa sahip lise mezunu ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu, bunun yanında lise mezunu ebeveynlerin normal gelişim gösteren çocuklarının sosyal etkileşimleri, otizimli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ilköğretim, lise, üniversite mezunu ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek

olduğu, ayrıca üniversite mezunu ebeveynlerin normal gelişim gösteren çocuklarının sosyal etkileşimleri, otizmlili ve zihinsel engelli çocuğa sahip ilköğretim, lise ve üniversite mezunu ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3.3.1’ de görüldüğü gibi otizmlili, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının çocukların sosyal etkileşimleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgulara benzer olarak Özbey’ in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların anne-baba eğitim durumlarının çocukların sosyal etkileşimleri üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda anne-baba eğitim durumlarının çocukların sosyal etkileşimleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Olçay’ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveyn eğitim durumlarının, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal etkileşimleri üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; anne eğitim düzeyinin çocukları sosyal etkileşimleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Uzmen’ in 2001 yılında yaptığı Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Pro-Sosyal Davranışlarının Resimli Çocuk Kitapları ile Desteklenmesi çalışmasında anne-baba eğitim düzeyinin çocukların akranlarına ya da çevresindeki diğer bireylerle yardımlaşması ve onlarla bir şeyler paylaşabilmesi becerisi üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonunda; anne-baba eğitim düzeyini çocukların bu becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.3.4 Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sosyal Bağımsızlık Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	EğD3	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
SB	İlköğretim	Normal	8	25,75	6,64	8-141	2,03	,09
		Otizmliler	24	18,08	7,71			
		Zihinsel Engelli	29	18,27	7,50			
		Toplam	61	19,18	7,80			
	Lise	Normal	16	27,12	4,27			
		Otizmliler	21	15,19	5,11			
		Zihinsel Engelli	15	19,06	6,45			
		Toplam	52	19,98	7,26			
	Yükseköğretim	Normal	26	28,26	3,02			
		Otizmliler	6	19,33	8,95			
		Zihinsel Engelli	5	12,20	11,86			
		Toplam	37	24,64	8,29			

Tablo 4.3.4’ de Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sosyal Bağımsızlık Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.3.4 incelendiğinde otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının sosyal bağımsızlıkları üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(8-141)= 2,03, p>.05$].

Tablo 4.3.4’ de görüldüğü gibi otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgulara benzer olarak Hocaoglu’nun 2009 yılında yapmış olduğu “Zihinsel Engelli Ergenlerin Okul İçi Sosyal Yeterlilik Düzeyleri Ve Davranış Problemleri İle Anne-Babaların Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılarak İncelenmesi” çalışmasında anne babanın eğitim durumunun zihinsel engelli

çocukların sosyal yeterlilikleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığını bulmuştur. Bu görüşe göre; araştırma sonucunda olumlu bir sonuca ulaşıldığı düşünülmektedir.

Olçay'ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri Ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveyn eğitim durumlarının, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; okul öncesi dönemdeki çocukların anne eğitim düzeyinin çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma sonucuna göre; anne eğitim düzeyinin artmasıyla çocukların sosyal bağımsızlık düzeyinin de arttığı da görülmüştür.

Özbey' in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması Ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların anne-baba eğitim durumlarının çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda anne-baba eğitim durumlarının çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.3.5 Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi TSBÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	EğD3	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
TSBÖ	İlköğretim	Normal	8	84,12	18,71	8-141	2,35	,05
		Otizmlı	24	53,12	24,00			
		Zihinsel Engelli	29	51,41	23,36			
		Toplam	61	56,37	25,20			
	Lise	Normal	16	83,81	10,96			
		Otizmlı	21	41,14	16,76			
		Zihinsel Engelli	15	55,40	19,97			
		Toplam	52	58,38	24,14			
	Yükseköğretim	Normal	26	86,76	9,42			
		Otizmlı	6	61,33	28,91			
		Zihinsel Engelli	5	35,20	38,71			
		Toplam	37	75,67	26,36			

Tablo 4.3.5’ de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi TSBÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.3.5 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının TSBÖ sosyal davranış ölçeği üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(8-141)= 2,35, p>.05$].

Tablo 4.3.5’ de görüldüğü gibi otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının çocukların sosyal becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgulara benzer olarak Bilek ‘in 2011 yılında yapmış olduğu Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Ev ile Okul Ortamındaki Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması araştırmasında okul öncesi dönemi çocukların ev ve okul ortamındaki sosyal becerilerinin karşılaştırmasını yaptığı çalışmasında, çocukların annelerinin eğitim durumlarının sosyal becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde çocukların babalarının eğitim düzeyinin sosyal becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Dışlıklı’nın 2007 yılında yaptığı araştırmasında, otizimli çocukların annelerinin eğitim durumunun çocuklarının sosyal beceri üzerine etkisini incelemiş ve annelerin eğitim durumlarının çocuklarının sosyal beceri üzerine etkisinin anlamlı olmadığı, baba eğitim durumunun ise; sosyal beceri üzerine etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Eğitim seviyesi yüksek olan babaların, sosyal çevrenin etkisi ile çocuklarını kabullenmelerindeki zorluklar, iş hayatının yoğun olması, çocuk ile geçirilen vaktin az olması gibi nedenlerden ötürü kaynaklandığı kabul edilmektedir.

Bununla birlikte, Karadağ’ın 2008 yılında yapmış olduğu ‘Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocukların Sosyal Gelişim Özelliklerinin Değerlendirilmesi (Adana İli Örneği)’ çalışmasında, öğretmen ve velilerin görüşlerine göre; zihinsel engelli çocukların veli eğitim düzeyinin çocukların sosyal beceri üzerine herhangi bir

etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacılar tarafından yapılan araştırma sonucunda ise; ebeveynlerin eğitim durumlarının sosyal beceri üzerine etkisinin olmadığı bulunması Karadağ'ın çalışmasının sonucu ile paralellik gösterdiği görülmektedir.

Ayrıca Özbey'in 2009 yılında yaptığı araştırmasında 60-72 aylık normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri üzerine anne-baba eğitim düzeyinin etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda ise; baba öğrenim düzeyinin çocukların sosyal becerileri üzerine etkisinin olduğunu bulurken, anne eğitim düzeyinin çocukların sosyal becerileri üzerine etkisinin olmadığını bulmuştur. İki araştırma sonucuna bakacak olursak anne eğitim düzeyinin etkisi ile aynı sonuçlar alınırken, baba eğitim düzeylerinin sonucunun farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılığın ise araştırmacılar tarafından yapılan araştırmanın sadece normal gelişim gösteren çocukların anne babalarını dahil etmemeleri, otizmli ve zihinsel engelli çocukların anne babalarını da araştırmaya dahil etmelerinden kaynaklandığı ve bölgesel farklılıkların neden olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 4.3.6 Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sorunları İfade Etme Problemi (SP) Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

EğD3	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
İlköğretim	Normal	8	21,75	14,77	8-141	,27	,89
	Otizmli	24	42,37	14,12			
	Zihinsel Engelli	29	36,06	14,95			
	Toplam	61	36,67	15,78			
SP Lise	Normal	16	20,00	12,31			
	Otizmli	21	38,04	11,21			
	Zihinsel Engelli	15	33,73	14,16			
	Toplam	52	31,25	14,47			
Yükseköğretim	Normal	26	24,73	10,53			
	Otizmli	6	37,33	16,77			
	Zihinsel Engelli	5	35,40	17,38			
	Toplam	37	28,21	13,39			

Tablo 4.3.6' da Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Sorunları İfade Etme (SP) Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.3.6 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının SP üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(8-141)= ,27, p>.05$].

Tablo 4.3.6' da görüldüğü gibi otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının çocukların sosyal problemleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgulara benzer olarak Olcay'ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi adlı tez çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveyn eğitim durumlarının, okul öncesi dönemdeki çocukların anti sosyal- sınırlı olma ve sorunları büyütme davranışları üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; anne eğitim düzeyinin çocukların anti sosyal- sınırlı olma ve sorunları büyütme davranışları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.3.7 Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Öğrenme Problemi Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

EğD3	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
İlköğretim	Normal	8	14,37	7,17	8-141	,12	,97
	Otizimli	24	22,41	8,03			
	Zihinsel Engelli	29	22,58	7,56			
	Toplam	61	21,44	8,06			

ÖP Lise	Normal	16	11,75	6,43
	Otizmli	21	21,61	6,16
	Zihinsel Engelli	15	20,80	7,57
	Toplam	52	18,34	7,91
Yükseköğretim	Normal	26	12,30	6,54
	Otizmli	6	22,83	6,17
	Zihinsel Engelli	5	20,60	7,79
	Toplam	37	15,13	7,84

Tablo 4.3.7’ de Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi Öğrenme Problemi Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.3.7 incelendiğinde otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının ÖP üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur $[F(8-141)=,12, p>.05]$.

Tablo 4.3.7’ de görüldüğü gibi otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının çocukların öğrenme problemi üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Olçay’ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri Ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveyn mesleklerinin, okul öncesi dönemdeki çocukların sorunlara karşı dikkatli-aşırı hareketli olma durumları üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; anne eğitim düzeyinin çocukların sorunlara karşı dikkatli-aşırı hareketli olma durumları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Ayrıca Olçay (2008) bu araştırmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveyn eğitim durumlarının, okul öncesi dönemdeki çocukların göstermiş oldukları sosyal geri çekilme davranışları üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; okul öncesi dönemdeki çocukların anne eğitim düzeylerinin,

okul öncesi dönemdeki çocukların göstermiş oldukları sosyal geri çekilme davranışları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Özbey' in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların anne-babalarının eğitim durumlarının çocukların göstermiş oldukları anti sosyal davranışları üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda anne-babalarının eğitim durumlarının çocukların anti sosyal davranışları üzerine etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Ayrıca; Özbey bu araştırmasında normal gelişim gösteren çocukların anne-babalarının eğitim durumlarının göstermiş oldukları benmerkezci olma duygusu üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonunda anne-babalarının eğitim durumlarının çocukların göstermiş oldukları benmerkezci olma duygusu üzerine etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.3.8 Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi TPDÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	EğD3	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
TPDÖ	İlköğretim	Normal	8	36,12	21,60	8-141	,08	,98
		Otizmliler	24	64,79	20,75			
		Zihinsel Engelli	29	58,65	21,89			
		Toplam	61	58,11	22,93			
	Lise	Normal	16	31,75	17,78			
		Otizmliler	21	59,66	15,72			
		Zihinsel Engelli	15	54,53	20,88			
		Toplam	52	49,59	21,41			
	Yükseköğretim	Normal	26	37,03	15,70			
		Otizmliler	6	60,16	22,04			
		Zihinsel Engelli	5	56,00	22,12			

Toplam	37	43,35	19,77
--------	----	-------	-------

Tablo 4.3.8' de Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre OADÖ Alt Testi TPDÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.3.8 incelendiğinde otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının TPDÖ üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(8-141)=,08, p>.05$].

Tablo 4.3.8' de görüldüğü gibi otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının çocukların davranış problemleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Özbeý'in 2009 yılında yaptığı araştırmasında 60-72 aylık normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri üzerine anne-baba eğitim düzeyinin etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda ise; baba öğrenim düzeyinin çocukların davranış problemleri üzerine etkisinin olduğunu bulurken, anne eğitim düzeyinin çocukların davranış problemleri üzerine etkisinin olmadığını bulmuştur. İki araştırma sonucuna bakacak olursak anne eğitim düzeyinin etkisi ile aynı sonuçlar alınırken, baba eğitim düzeylerinin sonucunun farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılığın ise araştırmacılar tarafından yapılan araştırmanın sadece normal gelişim gösteren çocukların anne babalarını dahil etmemeleri, otizmlı ve zihinsel engelli çocukların anne babalarını da araştırmaya dahil etmelerinden kaynaklandığı ve bölgesel farklılıkların neden olduğu tahmin edilmektedir.

Ayrıca Atik'in 1992 yılında yapmış olduğu araştırmasında, annenin öğrenim düzeyinin çocuğun uyum problemleri üzerine etkisini araştırmış ve bu araştırma sonucunda annenin eğitim düzeyi düştükçe çocuğun uyum problemlerinin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Şehirli' nin 2007 yılında yaptığı Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi çalışmasında 5–6 yaş dönemindeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 243 çocuğun öğretmenleri aracılığıyla istenmeyen bazı davranışlarını ortaya koymak ve bazı değişkenlere göre çocukların problem davranışlarının değişip değişmediğini araştırmak istemiştir. Anne eğitim durumuna göre çocukların problem davranışlarını incelediği bu araştırma sonunda, anne eğitim durumunun çocukların uyum davranışlarını etkilediği, annesi ilkokul mezunu olan çocukların uyum davranışlarının annesi lise veya üniversite mezunu olan çocukların uyum davranışlarından daha yüksek puan aldığı bulmuştur. Ayrıca aynı araştırmasında baba eğitim durumunun çocukların gösterdikleri problemleri davranışlar üzerinde etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda ise; babası ilkokul mezunu olan çocukların, babası lise veya üniversite mezunu olan çocuklara göre daha fazla oranda problemleri davranış gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

4.4. Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemlerinin Değişimi

Tablo 4.4.1 Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Oyun Becerileri Puanlarının İki Yönlü Varyans Sonuçları

Grup	Meslek2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Normal	Memur	3	122,66	7,57	13-136	1,24	,28
	Öğretmen	4	110,50	11,50			
	İşçi	12	118,58	12,32			
	Serbest Meslek	23	119,69	12,01			
	Ev Hanımı	8	117,50	12,62			
	Toplam	50	118,52	11,80			
OBÖ	Memur	3	85,66	9,01			
	Öğretmen	3	71,66	9,23			
	İşçi	9	82,55	20,32			
	Serbest Meslek	5	84,80	28,66			
	Ev Hanımı	31	78,70	19,30			

	Toplam	51	79,98	19,30
Zihinsel Engelli	Memur	2	78,00	12,72
	İşçi	7	86,00	29,82
	Serbest Meslek	4	56,00	5,83
	Ev Hanımı	36	83,19	21,53
	Toplam	49	81,16	22,68

Tablo 4.4.1’ de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Oyun Becerileri Puanlarının İki Yönlü Varyans sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.1 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının oyun becerileri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(13-136)=1.24, p>.05$].

Tablo 4.4.1’ de görüldüğü gibi otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının çocukların oyun becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Quay ve Blaney’ e (1992) göre sembolik oyunun sosyal sınıf düzeyi ile arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynlerinin çocuklarının, yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynlerinin çocuklarından daha az oranda sembolik oyunu oynadıklarını bulmuştur.

Ayrıca Christe ve Johnsen’ un (1987) yaptığı araştırmasında düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının, yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarından daha az oranda yapı-inşa oyunu oynadıklarını bulmuşlardır. (Akt:Gül, 2006). Ebeveyn mesleklerinin sosyo-ekonomik düzeyi doğrudan etkileyen bir faktör olması sebebiyle, ebeveyn mesleklerinin çocukların oyun becerileri üzerine etkisinin olmadığı sonucu ile paralel bir sonuç çıktığı görülmektedir.

Sarı ‘nın 2001 yılında yapmış olduğu sembolik oyunun çocuğun psiko-motor becerileri üzerine etki eden değişkenleri araştırdığı çalışmasında ise, psiko-motor becerileri bağlı değişken olarak belirlenmiş, çocuğun annesinin çalışıp çalışmama

durumunu ise bağımsız değişken olarak belirlemiştir. Araştırma da Konya ilinde yaşamakta olan 6 yaşındaki normal gelişim gösteren çocuklar araştırma evreni olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada çocukların annelerinin çalışıp çalışmamasının psiko-motor becerileri üzerine etkisini araştırmıştır. Yapılan bu çalışma sonucunda çocukların annelerinin çalışıp çalışmamasının psiko-motor becerileri hiçbir şekilde etkilemediği, annesi çalışan çocuklar ile annesi çalışmayan çocuklar arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Bununla birlikte, Çelen'in 1999 yılında yapmış olduğu araştırmasında ebeveynlerin, çocukların sahip olduğu oyun oynama hakkına ilişkin tutumlarını ölçmüştür. Bu araştırma için "Çocuğun Oyun Hakkı" tutum ölçeğini kullanmıştır. Yapılmış olan bu araştırma sonucunda ebeveynlerin sosyo-ekonomik düzeyinin ebeveynlerin çocukların oyun oynama hakkına sahip olması bilinci üzerine etki ettiğini bulmuştur. Ayrıca çocukların oyun oynama hakkına sahip olduğu düşüncesini taşıyan ebeveynlerin çocuklarının oyun becerileri yüksek çıkacağı düşünülmektedir. Bunun yanında, ebeveynlerin mesleklerinin sosyo-ekonomik düzey ile doğrudan ilişkili olması sebebiyle, Çelen' in araştırma sonucu ile yapılan araştırma sonucunun paralellik gösterdiği düşünülmektedir.

Tablo 4.4.2 Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal İşbirliği Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Grup	Meslek2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
si	Normal	Memur	3	30,00	2,64	13-136	2,21	,03
		Öğretmen	4	24,75	7,45			
		İşçi	12	30,83	3,27			
		Serbest Meslek	23	29,86	4,69			
		Ev Hanımı	8	29,25	4,55			
		Toplam	50	29,60	4,61			
	Otizmlı	Memur	3	19,33	4,04			
		Öğretmen	3	13,66	12,34			
		İşçi	9	14,00	8,64			
		Serbest Meslek	5	17,40	11,90			
		Ev Hanımı	31	16,96	8,17			
		Toplam	51	16,43	8,51			

Zihinsel Engelli	Memur	2	14,00	,00
	İşçi	7	19,42	9,91
	Serbest Meslek	4	2,75	2,36
	Ev Hanımı	36	17,66	8,09
	Toplam	49	16,55	8,87

Tablo 4.4.2' de Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal İşbirliği Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.2 incelendiğinde otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının sosyal işbirliği üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(13-136)= 2,21, p<.05$]. Farkın kaynağını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve Scheffe testi yapılarak sonuçlar Tablo 4.4.2.1' de sunulmuştur.

Tablo 4.4.2.1 Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal İşbirliği Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	SS	sd	F	p	Farkın kaynağı
Normal Memur	3	30,00	2,64	13- 136	9,74	,00	Normal Memur- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Normal Öğretmen	4	24,75	7,45				Normal İşçi- Otizmli İşçi
Normal İşçi	12	30,83	3,27				Normal İşçi- Otizmli Ev Hanımı
Normal Serbest Meslek	23	29,86	4,69				Normal İşçi- Zihinsel Engelli Ev Hanımı
Normal Ev Hanımı	8	29,25	4,55				Normal İşçi- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Otizmli Memur	3	19,33	4,04				
Otizmli Öğretmen	3	13,66	12,34				
Otizmli İşçi	9	14,00	8,64				
Otizmli Serbest Meslek	5	17,40	11,90				
Otizmli Ev Hanımı	31	16,96	8,17				
Zihinsel Engelli Memur	2	14,00	,00				
Zihinsel Engelli İşçi	7	19,42	9,91				
Zihinsel Engelli Serbest Meslek	4	2,75	2,36				
Zihinsel Engelli Ev Hanımı	36	17,66	8,09				
Toplam	150	20,86	9,75				

Tablo 4.4.2.1’ de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal İşbirliği Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.2.1 incelendiğinde Sosyal İşbirliği ölçeği alt boyutuna bakıldığında normal gelişim gösteren memur çocuklarının sosyal işbirliği, zihinsel engelli çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu, bunun yanında normal gelişim gösteren işçi çocuklarının sosyal İşbirliği, annesi ev hanımı olan otizimli ve zihinsel engelli çocuklardan daha yüksek olduğu ve ayrıca normal gelişim gösteren işçi çocuklarının sosyal İşbirliği zihinsel engelli çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4.2.1’ de görüldüğü gibi otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının çocukların sosyal işbirliği üzerine etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

Özbey’ in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması Ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların anne-baba mesleklerinin çocukların sosyal işbirliği üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda anne-baba mesleklerinin çocukların sosyal işbirliği üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.4.3 Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Etkileşim Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grup	Meslek2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Normal	Memur	3	30,00	2,64	13-136	2,70	,01
	Öğretmen	4	27,25	4,19			
	İşçi	12	28,83	3,97			

SE	Serbest Meslek	23	28,26	4,25	
	Ev Hanımı	8	27,50	5,20	
	Toplam	50	28,30	4,16	
	Otizmliler	Memur	3	20,00	8,18
		Öğretmen	3	11,33	12,05
		İşçi	9	14,88	6,95
		Serbest Meslek	5	18,20	9,25
	Zihinsel Engelli	Ev Hanımı	31	15,51	8,56
		Toplam	51	15,68	8,37
		Memur	2	15,00	4,24
		İşçi	7	20,85	7,86
		Serbest Meslek	4	2,25	2,62
		Ev Hanımı	36	17,36	8,05
		Toplam	49	16,53	8,72

Tablo 4.4.3’ de Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Etkileşim Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.3 incelendiğinde otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının sosyal etkileşim üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(13-136)= 2,70, p<.05$]. Farkın kaynağını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve Scheffe testi yapılarak sonuçlar Tablo 4.5.3.1’ de sunulmuştur.

Tablo 4.4.3.1 Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Etkileşim Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	SS	sd	F	p	Farkın kaynağı
Normal Memur	3	30,00	2,64	13- 136	9,34	,00	Normal Memur- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Normal Öğretmen	4	27,25	4,19				Normal Öğretmen- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Normal İşçi	12	28,83	3,97				Normal İşçi- Otizmliler Ev Hanımı
Normal Serbest Meslek	23	28,26	4,25				Normal İşçi- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Normal Ev Hanımı	8	27,50	5,20				Normal İşçi- Zihinsel Engelli Ev Hanımı
Otizmliler Memur	3	20,00	8,18				Normal Serbest- Otizmliler Ev Hanımı

Otizimli Öğretmen	3	11,33	12,05	Normal Serbest- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Otizimli İşçi	9	14,88	6,95	Normal Serbest- Zihinsel Engelli Ev Hanımı
Otizimli Serbest Meslek	5	18,20	9,25	Normal Ev Hanımı- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Otizimli Ev Hanımı	31	15,51	8,56	
Zihinsel Engelli Memur	2	15,00	4,24	
Zihinsel Engelli İşçi	7	20,85	7,86	
Zihinsel Engelli Serbest Meslek	4	2,25	2,62	
Zihinsel Engelli Ev Hanımı	36	17,36	8,03	
Toplam	150	20,16	9,33	

Tablo 4.4.3.1’ de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Etkileşim Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.3.1 incelendiğinde Sosyal etkileşim ölçeği alt boyutuna bakıldığında normal gelişim gösteren memur ve öğretmen çocuklarının sosyal etkileşimleri, zihinsel engelli çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu bunun yanında normal gelişim gösteren işçi çocuklarının sosyal etkileşimleri, annesi ev hanımı olan otizimli ve zihinsel engelli çocuklardan ve zihinsel engelli çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu ve ayrıca normal gelişim gösteren çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocuklarının sosyal etkileşimleri, annesi ev hanımı olan otizimli ve zihinsel engelli çocuklardan ve zihinsel engelli çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Son olarak tabloya bakıldığında annesi ev hanımı olan normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının sosyal etkileşimleri, zihinsel engelli çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4.3.1’ de görüldüğü gibi otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının çocukların sosyal etkileşimleri üzerine etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

Özbey’ in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlilik Çalışması Ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların anne-baba mesleklerinin çocukların sosyal etkileşimleri üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda anne-baba mesleklerinin çocukların sosyal etkileşimleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.4.4 Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Bağımsızlık Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grup	Meslek2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Normal	Memur	3	30,00	1,00	13-136	2,33	,02
	Öğretmen	4	28,50	4,20			
	İşçi	12	26,50	5,71			
	Serbest Meslek	23	27,34	3,44			
	Ev Hanımı	8	28,00	4,50			
	Toplam	50	27,50	4,17			
Otizimli	Memur	3	18,33	3,05			
	Öğretmen	3	14,66	9,45			
	İşçi	9	16,00	7,64			
	Serbest Meslek	5	16,80	10,28			
	Ev Hanımı	31	17,48	6,57			
	Toplam	51	17,03	6,95			
Zihinsel Engelli	Memur	2	17,50	3,53			
	İşçi	7	21,00	7,95			
	Serbest Meslek	4	5,00	4,89			
	Ev Hanımı	36	18,75	6,93			
	Toplam	49	17,89	7,78			

Tablo 4.4.4' de Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Bağımsızlık Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.4 incelendiğinde otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının sosyal bağımsızlıkları üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(13-136)= 2,33, p<.05$]. Farkın kaynağını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve Scheffe testi yapılarak sonuçlar Tablo 4.4.4.1' de sunulmuştur.

Tablo 4.4.4.1 Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Bağımsızlık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	SS	sd	F	p	Farkın kaynağı	
Normal Memur	3	30,00	1,00	13-	136	2,33	,02	Normal Memur- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Normal Öğretmen	4	28,50	4,20					Normal Öğretmen- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Normal İşçi	12	26,50	5,71					Normal İşçi- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Normal Serbest Meslek	23	27,34	3,44					Normal Serbest Meslek- Otizmlı Ev Hanımı
Normal Ev Hanımı	8	28,00	4,50					Normal Serbest Meslek-Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Otizmlı Memur	3	18,33	3,05					Normal Serbest Meslek- Zihinsel Engelli Ev Hanımı
Otizmlı Öğretmen	3	14,66	9,45					Normal Ev Hanımı- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Otizmlı İşçi	9	16,00	7,64					
Otizmlı Serbest Meslek	5	16,80	10,28					
Otizmlı Ev Hanımı	31	17,48	6,57					
Zihinsel Engelli Memur	2	17,50	3,53					
Zihinsel Engelli İşçi	7	21,00	7,95					
Zihinsel Engelli Serbest Meslek	4	5,00	4,89					
Zihinsel Engelli Ev Hanımı	36	18,75	6,93					
Toplam	150	20,80	8,01					

Tablo 4.4.4.1’ de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Bağımsızlık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.4.1 incelendiğinde Sosyal bağımsızlık ölçeği alt boyutuna bakıldığında normal gelişim gösteren memur, öğretmen, işçi çocuklarının sosyal bağımsızlıkları, normal gelişim gösteren çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu ve bunun yanında normal gelişim gösteren çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocukların sosyal bağımsızlıkları, annesi ev hanımı olan otizimli ve zihinsel engelli çocuklardan ve zihinsel engelli çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu ve ayrıca annesi ev hanımı olan normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının sosyal bağımsızlıkları, zihinsel engelli çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4.4.1’ de görüldüğü gibi otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

Özbey’ in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması Ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların anne-baba mesleklerinin çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda anne-baba mesleklerinin çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.4.5 Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre TSBÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grup	Meslek2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Normal	Memur	3	90,00	3,60	13-136	2,60	,01
	Öğretmen	4	80,50	15,17			
	İşçi	12	86,16	11,89			
	Serbest Meslek	23	85,47	11,57			
	Ev Hanımı	8	84,75	13,00			
	Toplam	50	85,40	11,58			
OTİZMİLİ	Memur	3	57,66	5,50			
	Öğretmen	3	39,66	33,32			
	İşçi	9	44,88	22,48			
	Serbest Meslek	5	52,40	30,35			
	Ev Hanımı	31	49,96	22,31			
	Toplam	51	49,15	22,66			
Zihinsel Engelli	Memur	2	46,50	7,77			
	İşçi	7	61,28	25,16			
	Serbest Meslek	4	10,00	9,79			
	Ev Hanımı	36	53,77	21,70			
	Toplam	49	50,97	24,32			

Tablo 4.4.5’ de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre TSBÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.5 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının TSBÖ üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(13-136)= 2,60, p<.05$]. Farkın kaynağını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve Scheffe testi yapılarak sonuçlar Tablo 4.4.5.1’ de sunulmuştur.

Tablo 4.4.5.1 Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre TSBÖ Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	SS	sd	F	p	Farkın kaynağı
Normal Memur	3	90,00	3,60	13- 136	10,14	,00	Normal Memur- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Normal Öğretmen	4	80,50	15,17				Normal Öğretmen- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Normal İşçi	12	86,16	11,89				Normal İşçi- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Normal Serbest Meslek	23	85,47	11,57				Normal İşçi-Otizmlı Ev Hanımı
Normal Ev Hanımı	8	84,75	13,00				Normal İşçi- Zihinsel Engelli Ev Hanımı
Otizmlı Memur	3	57,67	5,50				Normal Serbest Meslek- Otizmlı Ev Hanımı
Otizmlı Öğretmen	3	39,66	33,32				Normal Serbest Meslek-Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Otizmlı İşçi	9	44,88	22,48				Normal Serbest Meslek- Zihinsel Engelli Ev Hanımı
Otizmlı Serbest Meslek	5	52,40	30,35				Normal Serbest Meslek- Otizmlı İşçi
Otizmlı Ev Hanımı	31	49,96	22,31				Normal Ev Hanımı- Zihinsel Engelli Serbest Meslek
Zihinsel Engelli Memur	2	46,50	7,77				
Zihinsel Engelli İşçi	7	61,28	25,16				
Zihinsel Engelli Serbest Meslek	4	10,00	9,797				
Zihinsel Engelli Ev Hanımı	36	53,77	21,70				
Toplam	150	61,83	26,215				

Tablo 4.4.5.1’ de Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre TSBÖ Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.5.1 incelendiğinde TSBÖ ölçeği alt boyutlarına bakıldığında normal gelişim gösteren memur, öğretmen, işçi, serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerinin ve annesi ev hanımı olan çocuklarının TSBÖ leri zihinsel engelli çocuğa sahip serbest meslek ile uğraşan ebeveynlerin çocuklarından, annesi ev hanımı olan otizmlı ve zihinsel engelli çocuklardan ve otizmlı çocuğa sahip işçi olan ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4.5.1' de görüldüğü gibi otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının çocukların sosyal becerileri üzerine etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

Dışıklı' nın 2007 yılında yapmış olduğu çalışmasında otizmlı çocukların annelerinin çalışıp çalışmama durumlarının sosyal beceri üzerine etkisini araştırmıştır. Dışıklı'nın 2007 yılındaki araştırma sonucunda ise; annelerinin çalışıp çalışmama durumlarının sosyal beceri üzerine etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Araştırmacılar tarafından yapılan çalışma sonunda ise; ebeveynlerin mesleklerinin çocukların sosyal beceri üzerine etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Ayrıca Özbey'in 2009 yılında yaptığı araştırmasında 60-72 aylık normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri üzerine anne baba mesleğinin etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda ise; çocukların anne baba mesleklerinin sosyal becerileri üzerine etkisinin olmadığını bulmuştur. Bu çıkan sonuç ile araştırmada çıkan sonucun paralellik gösterdiğini görmekteyiz.

Bilek 'in 2011 yılında yapmış olduğu Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Ev ile Okul Ortamındaki Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması çalışmasında okul öncesi dönemi çocukların ev ve okul ortamındaki sosyal becerilerinin karşılaştırmasını yaptığı çalışmasında, çocukların anne meslek durumlarının sosyal becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde çocukların baba meslek durumlarının sosyal becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.4.6 Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Problem Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Grup	Meslek2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
SP	Normal	Memur	3	25,66	1,15	13-136	1,50	,17
		Öğretmen	4	39,75	9,42			
		İşçi	12	18,91	11,80			
		Serbest Meslek	23	20,95	9,91			
		Ev Hanımı	8	24,00	14,12			
		Toplam	50	22,74	11,78			
	Otizmlı	Memur	3	25,00	8,54			
		Öğretmen	3	42,66	4,72			
		İşçi	9	41,22	10,37			
		Serbest Meslek	5	34,00	18,50			
		Ev Hanımı	31	41,80	13,36			
		Toplam	51	40,0000	13,24			
	Zihinsel Engelli	Memur	2	38,50	14,84			
		İşçi	7	42,42	17,15			
		Serbest Meslek	4	35,25	24,86			
		Ev Hanımı	36	33,72	13,12			
		Toplam	49	35,28	14,67			

Tablo 4.4.6' da Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Sosyal Problem Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.6 incelendiğinde otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının SP üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [F(13-136)= 1,50, p>.05].

Tablo 4.4.6' da görüldüğü gibi otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının çocukların sosyal problemleri üzerine etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Şehirli' nin 2007 yılında yaptığı bir araştırmasında 5–6 yaş dönemindeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 243 çocuğun öğretmenleri aracılığıyla

istenmeyen bazı davranışlarını ortaya koymak ve bazı değişkenlere göre çocukların problem davranışlarının değişip değişmediğini araştırmak istemiştir. Çocukların annelerinin çalışıp çalışmama durumlarının çocukların taşıdıkları sosyal kaygıları üzerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonunda; anneleri çalışmayan çocukların çalışan çocuklara göre daha fazla sosyal kaygı taşıdıkları sonucuna ulaşmıştır.

Ayrıca Bulut' un (2000) aynı araştırmasında çocukların baba meslek durumlarının sosyal kaygıları üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonunda; baba meslek durumlarının çocukların sosyal kaygıları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.4.7 Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Öğrenme Problemi Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Grup	Meslek2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
ÖP	Normal	Memur	3	12,33	5,85	13-136	1,01	,42
		Öğretmen	4	15,75	9,70			
		İşçi	12	12,58	6,05			
		Serbest Meslek	23	11,13	5,78			
		Ev Hanımı	8	14,50	8,28			
		Toplam	50	12,46	6,52			
	Otizmli	Memur	3	17,66	1,15			
		Öğretmen	3	26,66	3,51			
		İşçi	9	23,66	5,97			
		Serbest Meslek	5	18,40	8,08			
		Ev Hanımı	31	22,29	7,43			
		Toplam	51	22,13	6,99			
	Zihinsel Engelli	Memur	2	24,50	6,36			
		İşçi	7	26,28	10,16			
		Serbest Meslek	4	25,00	14,69			
		Ev Hanımı	36	20,47	5,65			
		Toplam	49	21,83	7,48			

Tablo 4.4.7' de Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Öğrenme Problemi Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.7 incelendiğinde otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının ÖP üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(13-136)= 1,01, p>.05$].

Tablo 4.4.7' de görüldüğü gibi otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının çocukların öğrenme problemleri üzerine etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bulut' un 2000 yılında yapmış olduğu 6 Yaş Çocuklarında Davranış Problemleri İle Anne ve Öğretmenlerin Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi çalışmasında 6 yaş grubundaki okul öncesi dönemi çocukların annelerinin çalışıp çalışmamalarının davranış problemleri üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonunda; annesi çalışmayan çocukların annesi çalışan çocuklara göre daha fazla problemlı davranış gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Özbey' in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması Ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların anne-baba meslek durumlarının çocukların göstermiş oldukları anti sosyal davranışları üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda anne meslek durumlarının çocukların göstermiş oldukları anti sosyal davranışlar üzerine etkisinin olmadığı sonucuna ulaşırken, baba meslek durumlarının anti sosyal davranışları üzerine etkisinin olduğunu bulmuştur.

Ayrıca; Özbey bu araştırmasında normal gelişim gösteren çocukların anne-baba meslek durumunun çocukların göstermiş oldukları benmerkezci olma duygusu üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonunda anne-baba meslek durumunun

çocukların göstermiş oldukları benmerkezci olma duygusu üzerine etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.4.8 Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre TPDÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Grup	Meslek2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
TPDÖ	Normal	Memur	3	38,00	7,00	13-136	1,30	,25
		Öğretmen	4	55,50	18,91			
		İşçi	12	31,50	16,86			
		Serbest Meslek	23	32,08	14,54			
		Ev Hanımı	8	38,50	21,90			
		Toplam	50	35,20	17,17			
	Otizmlı	Memur	3	42,66	9,50			
		Öğretmen	3	69,33	5,50			
		İşçi	9	64,88	15,66			
		Serbest Meslek	5	52,40	26,44			
		Ev Hanımı	31	64,09	18,83			
		Toplam	51	62,13	18,76			
	Zihinsel Engelli	Memur	2	63,00	21,21			
		İşçi	7	68,71	27,19			
		Serbest Meslek	4	60,25	38,65			
		Ev Hanımı	36	54,19	17,67			
		Toplam	49	57,12	21,24			

Tablo 4.4.8’ de Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre TPDÖ Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.4.8 incelendiğinde otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının TPDÖ üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [F(13-136)= 1,30, p>.05].

Tablo 4.4.8’ de görüldüğü gibi otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının çocukların davranış problemleri üzerine etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Sarp tarafından yapılmış bir araştırmada, 16 yaşındaki çocukların ailelerinin sosyal ekonomik düzey ve cinsiyetin, çocukların göstermiş olduğu problem davranışlar üzerine etkisini araştırmıştır. Yapılan araştırma sonucunda erkek çocuklar arasında, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarından daha fazla oranda problem davranış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Akt: Sertbaş, 2006).

Bunun yanında Özdoğan'ın 1982 yılında yaptığı araştırmasında, 9 yaşındaki çocukların problem davranışlarının görölme sıklığını ve bu davranışların ortaya çıkma nedenlerini araştırmıştır. Ayrıca bu problem davranışlar üzerine sosyo-ekonomik düzeyin etkililiğini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, sosyo-ekonomik düzey arttıka, problem davranışların da arttığı sonucuna ulaşmıştır (Akt: Güneş, 2008). Bu da Sarp'ın yapmış olduğu araştırma sonucuna ters bir sonuç olmuştur.

Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri, ebeveynlerin meslekleri ile doğrudan ilişkilidir. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi yapmış oldukları mesleklere göre artış göstermektedir. Araştırmacılar tarafından ebeveyn mesleklerinin çocukların göstermiş oldukları problem davranışlar üzerine etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun Sarp tarafından yapılan araştırma sonucu ile örtüşmediği görölmektedir. Bu durumun araştırma sırasında uygulanan ölçeklerin çoğunu çocukların annelerinin doldurmuş olması ve bu annelerin çoğunun ev hanımı olması sebebiyle bir farklılık çıkmadığı tahmin edilmektedir.

Özbey'in 2009 yılında yaptığı araştırmasında 60-72 aylık normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri üzerine anne-baba mesleğinin etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda ise; baba mesleğinin çocukların davranış problemleri üzerine etkisinin olduğunu bulunurken, anne mesleğinin çocukların davranış problemleri üzerine etkisinin olmadığını bulmuştur. İki araştırma sonucuna bakacak olursak anne mesleğinin etkisi ile aynı sonuçlar alınırken, baba mesleğinin sonucunun farklı olduğu görölmektedir. Bu farklılığın ise araştırmacılar tarafından yapılan araştırmanın sadece normal gelişim gösteren çocukların anne babalarını dahil etmemeleri, otizmlili ve zihinsel engelli çocukların da anne babalarını da araştırmaya

dahil etmelerinden kaynaklandığı ve bölgesel farklılıkların neden olduğu tahmin edilmektedir.

Şehirli' nin 2007 yılında yaptığı Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi çalışmasında 5–6 yaş dönemindeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 243 çocuğun öğretmenleri aracılığıyla istenmeyen bazı davranışlarını ortaya koymak ve bazı değişkenlere göre çocukların problem davranışlarının değişip değişmediğini araştırmak istemiştir. Çocukların annelerinin çalışıp çalışmama durumlarının çocukların problem davranışları üzerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonunda; anneleri çalışmayan çocukların çalışan çocuklara göre daha fazla uyumsuz davranış gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca aynı araştırmada çocukların babalarının meslek durumlarının çocukların problem davranışları üzerine etkisini incelemiştir. Bu inceleme sonunda baba meslek durumunun çocukları problem davranışları üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Babası işçi olan çocukların babası öğretmen ya da doktor olan çocuklarından daha fazla oranda problem davranış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

4.5. Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemlerinin Değişimi

Tablo 4.5.1 Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Oyun Becerileri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grup	ÇocukSayısı2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Normal	Tek çocuğum var	23	120,65	10,72	5-144	,09	,91
	Birden fazla çocuğum var	27	116,70	12,55			

	Toplam	50	118,52	11,80
OBÖ	Otizimli			
	Tek çocuğum var	23	82,43	18,61
	Birden fazla çocuğum var	28	77,96	19,96
	Toplam	51	79,98	19,30
Zihinsel Engelli	Tek çocuğum var	18	85,55	25,15
	Birden fazla çocuğum var	31	78,61	21,12
	Toplam	49	81,16	22,68

Tablo 4.5.1’ de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Oyun Becerileri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.5.1 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının oyun becerileri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-144)= ,09, p>.05$].

Tablo 4.5.1’ de görüldüğü gibi otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının oyun becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayıları bakımından tek çocuğa sahip olanlar ile birden fazla çocuğa sahip olanların sayısının hemen hemen birbirine yakın olması şeklinde tahmin edilmektedir.

Aydın’ın 2008 yılında otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sembolik oyunlarını karşılaştırdığı çalışmasında, çocukların kardeş sayılarının sembolik oyunları üzerine etkisinin anlamlı olmadığını bulmuştur. Çıkan bu sonuç ile yapılan araştırma sonucunun paralellik gösterdiği ve olumlu bir sonuç olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5.2 Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Sosyal İşbirlikleri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grup	ÇocukSayısı2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Normal	Tek çocuğum var	23	28,73	4,45	5-144	,99	,37
	Birden fazla çocuğum var	27	30,33	4,70			
	Toplam	50	29,60	4,61			
Otizmliler	Tek çocuğum var	23	17,82	8,09			
	Birden fazla çocuğum var	28	15,28	8,81			
	Toplam	51	16,43	8,51			
Zihinsel Engelli	Tek çocuğum var	18	17,44	9,13			
	Birden fazla çocuğum var	31	16,03	8,82			
	Toplam	49	16,55	8,87			

Tablo 4.5.2’ de Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Sosyal İşbirlikleri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.5.2 incelendiğinde otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının sosyal işbirlikleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-144)= ,99, p>.05$].

Tablo 4.5.2’ de görüldüğü gibi otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının sosyal işbirlikleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu araştırma bulgularına benzer olarak Özbey’ in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması Ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların kardeş sayısının çocukların sosyal işbirlikleri üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda kardeş sayısının çocukların sosyal işbirliği üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Sarı'nın 2007 yılında yapmış olduğu Anasınıfına Devam Eden 5-6 yaş Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Çocuğun Sosyal Uyum ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi çalışmasında 5 ve 6 yaş çocuklarının kardeş sayılarının sosyal uyum düzeylerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda çocukların kardeş sayılarının sosyal uyumlarına herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Gizir'in 2002 yılında 4-5 yaş çocuklarının kardeş sayısı ile sosyal işbirlikleri ve sosyal ilişkileri arasındaki ilişkiyi araştırmış, araştırma sonucunda ise kardeş sayısı ile sosyal işbirliği arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını bulmuştur.

Olçay'ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri Ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal işbirlikleri üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal işbirlikleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığını sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.5.3 Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Sosyal Etkileşim Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grup	ÇocukSayısı2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Normal	Tek çocuğum var	23	27,82	3,85	5-144	2,93	,05
	Birden fazla çocuğum var	27	28,70	4,44			
	Toplam	50	28,30	4,16			
Otizmli	Tek çocuğum var	23	17,00	8,53			
	Birden fazla çocuğum var	28	14,60	8,22			
	Toplam	51	15,68	8,37			

Zihinsel Engelli	Tek çocuğum var	18	20,50	8,81
	Birden fazla çocuğum var	31	14,22	7,93
	Toplam	49	16,53	8,72

Tablo 4.5.3' de Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Sosyal Etkileşim Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.5.3 incelendiğinde otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının sosyal etkileşim üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-144)= 2,93, p>.05$].

Tablo 4.5.3' de görüldüğü gibi otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının sosyal etkileşimleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu araştırma bulgularına benzer olarak Özbey' in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması Ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların kardeş sayısının sosyal etkileşimleri üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda kardeş sayısının çocukların sosyal etkileşimleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Orçan ve Deniz'in 2004 yılında yapmış olduğu Anaokuluna Devam Eden Altı Yas Çocuklarının Sosyal Uyumlarının İncelenmesi çalışmasında okul öncesi eğitim alan çocukların kardeş sayılarının çocukların sosyal uyumları üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda ise kardeş sayısının çocukların sosyal uyumları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Olçay'ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri Ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların

ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal etkileşimleri üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal etkileşimleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.5.4 Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Sosyal Bağımsızlık Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grup	ÇocukSayısı2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p	
SB	Normal	Tek çocuğum var	23	27,17	3,63	5-144	1,03	,36
		Birden fazla çocuğum var	27	27,77	4,63			
		Toplam	50	27,50	4,17			
	Otizimli	Tek çocuğum var	23	18,00	6,66			
		Birden fazla çocuğum var	28	16,25	7,21			
		Toplam	51	17,03	6,95			
	Zihinsel Engelli	Tek çocuğum var	18	19,88	8,07			
		Birden fazla çocuğum var	31	16,74	7,50			
		Toplam	49	17,89	7,78			

Tablo 4.5.4' de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Sosyal Bağımsızlık Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.5.4 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının sosyal bağımsızlık üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-144)=1,03, p>.05$].

Tablo 4.5.4’ de görüldüğü gibi otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının sosyal bağımsızlıkları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu araştırma bulgularına benzer olarak Hoccoğlu’nun 2009 yılında yapmış olduğu Zihinsel Engelli Ergenlerin Okul İçi Sosyal Yeterlilik Düzeyleri Ve Davranış Problemleri İle Anne-Babaların Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılarak İncelenmesi araştırmasında anne babanın eğitim durumunun zihinsel engelli çocukların sosyal yeterlilikleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığını bulmuştur. Bu görüşe göre; araştırma sonucunda olumlu bir sonuca ulaşıldığı düşünülmektedir.

Özbey’ in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması Ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların kardeş sayısının sosyal bağımsızlıkları üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda kardeş sayısının çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Olçay’ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.5.5 Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre TSBÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grup	Çocuk Sayısı	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Normal	Tek çocuğum var	23	83,73	10,79	5-144	1,51	,22
	Birden fazla çocuğum var	27	86,81	12,24			
	Toplam	50	85,40	11,58			
TSBÖ Otizmliler	Tek çocuğum var	23	52,82	22,23			
	Birden fazla çocuğum var	28	46,14	22,96			
	Toplam	51	49,15	22,66			
Zihinsel Engelli	Tek çocuğum var	18	57,83	25,09			
	Birden fazla çocuğum var	31	47,00	23,36			
	Toplam	49	50,97	24,32			

Tablo 4.5.5’ de Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre TSBÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.5.5 incelendiğinde otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının TSBÖ üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-144) = 1,51, p > .05$].

Tablo 4.5.5’ de görüldüğü gibi otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının sosyal becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Dışlıklı’ nın 2007 yılında yapmış olduğu 24-36 Aylık Otizmliler Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişim Özelliklerinin İncelenmesi çalışmasında otizmliler çocukların kardeş sayılarının sosyal beceri üzerine etkisini araştırmıştır. Elde ettiği bulgular sonucunda, en az bir kardeşe sahip otizmliler çocukların, tek çocuk olanlara göre sosyal- duygusal gelişimlerinin daha iyi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun

nedeni olarak, bir kardeşi olan otizmlili çocukların, kardeşleriyle sosyal ve duygusal bir bağ kuruyor olmaları ve otizmlili çocukların kardeşleriyle sosyal iletişime girmeleri olabileceği düşünülmektedir.

Bunun yanında Ünsal'ın 2010 yılında yapmış olduğu Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Sosyal Duygusal Uyumluluğu İle Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların kardeş sayılarının sosyal-duygusal gelişimleri üzerine hiçbir etkisinin olmadığını bulmuştur. Tüm bu araştırma sonuçlarının, araştırmacılar tarafından yapılan çalışma sonucu ile paralellik gösterdiği, olumlu bir sonuca ulaşıldığını göstermektedir.

Ayrıca Özbey'in 2009 yılında yaptığı araştırmasında 60-72 aylık normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri üzerine çocukların sahip olduğu kardeş sayısının etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda ise; çocukların sahip olduğu kardeş sayısının çocukların sosyal becerileri üzerine etkisinin olmadığını bulmuştur. İki araştırma sonucuna bakacak olursak aynı sonuçlar elde edildiğini görebilmekteyiz.

Bilek'in 2011 yılında yapmış olduğu Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Ev ile Okul Ortamındaki Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması çalışmasında okul öncesi dönemi çocukların ev ve okul ortamındaki sosyal becerilerinin karşılaştırmasını yaptığı çalışmasında, çocukların kardeş sayılarının sosyal becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığını sonucuna ulaşmıştır.

Öztürk'ün 2008 yılında yaptığı Okulöncesi Eğitimin İlköğretim 1. ve 3. Sınıf öğrencilerinin Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi çalışmasında ilköğretim 1. ve 3. sınıf öğrencilerinin kardeş sayılarının sosyal becerileri üzerine etkisini araştırmış, 3. Sınıf öğrencilerde kardeş sayısının sosyal beceri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığını bulurken, 1. Sınıf öğrencilerin ise; kardeş sayılarının sosyal becerileri üzerine etkisinin olduğunu sonucuna ulaşmıştır.

Mavi'nin 2007 yılında yapmış olduğu Okul Öncesi Kurumlarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarının, Sosyal Becerilerini ve Problem Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi çalışmasında okul öncesi eğitim kurumlarına giden 6 yaş çocuklarının sosyal becerileri ve problem davranışlarına etki eden faktörleri araştırmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi eğitim kurumlarına giden 6 yaş çocuklarının kardeş sayılarının sosyal becerileri üzerine etkisinin olmadığını bulmuştur.

Tablo 4.5.6 Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre SP Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grup	ÇocukSayısı2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Normal	Tek çocuğum var	23	25,21	8,73	5-144	,18	,83
	Birden fazla çocuğum var	27	20,62	13,68			
	Toplam	50	22,74	11,78			
Otizimli	Tek çocuğum var	23	40,86	12,61			
	Birden fazla çocuğum var	28	39,28	13,92			
	Toplam	51	40,00	13,24			
Zihinsel Engelli	Tek çocuğum var	18	37,83	15,00			
	Birden fazla çocuğum var	31	33,80	14,51			
	Toplam	49	35,28	14,67			

Tablo 4.5.6'da Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre SP Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.5.6 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının SP üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-144)= ,18, p>.05$].

Tablo 4.5.6’da görüldüğü gibi otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının sosyal problemleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Olçay’ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri Ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların anti sosyal- sinirli olma ve sorunları büyütme davranışları üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların anti sosyal- sinirli olma ve sorunları büyütme davranışları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.5.7 Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre ÖP Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grup	ÇocukSayısı2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Normal	Tek çocuğum var	23	13,08	6,21	5-144	,53	,58
	Birden fazla çocuğum var	27	11,92	6,85			
	Toplam	50	12,46	6,52			
ÖP	Otizmli						
	Tek çocuğum var	23	23,95	6,50			
	Birden fazla çocuğum var	28	20,64	7,13			
	Toplam	51	22,13	6,99			
Zihinsel	Tek çocuğum var	18	22,16	7,66			
Engelli	Birden fazla çocuğum var	31	21,64	7,49			
	Toplam	49	21,83	7,48			

Tablo 4.5.7’ de Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre ÖP Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.5.7 incelendiğinde otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının ÖP üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-144)=,53,p>.05$].

Tablo 4.5.7’ de görüldüğü gibi otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının öğrenme problemleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Olçay’ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri Ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların sorunlara karşı dikkatli-aşırı hareketli olma durumları üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların sorunlara karşı dikkatli-aşırı hareketli olma durumları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Ayrıca Olçay (2008) bu araştırmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların göstermiş oldukları sosyal geri çekilme davranışları üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu çocuk sayısının, okul öncesi dönemdeki çocukların göstermiş oldukları sosyal geri çekilme davranışları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Özbeç’ in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların kardeş sayılarının göstermiş oldukları anti sosyal davranışları üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda kardeş sayısının çocukların anti sosyal davranışları üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Hiç kardeşi olmayan

çocukların kardeş sayısı fazla olan çocuklara göre daha fazla problem davranış gösterdiğini bulmuştur.

Ayrıca; Özbey bu araştırmasında normal gelişim gösteren çocukların kardeş sayılarının göstermiş oldukları bencillik duygusu üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonunda kardeş sayısının çocukların göstermiş oldukları benmerkezci olma duygusu üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kardeş sayısı arttıkça çocukların benmerkezci olma duygusunun azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.5.8 Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre TPDÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Grup	ÇocukSayısı2	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Normal	Tek çocuğum var	23	38,30	13,29	5-144	,01	,98
	Birden fazla çocuğum var	27	32,55	19,76			
	Toplam	50	35,20	17,17			
TPDÖ Otizmlı	Tek çocuğum var	23	64,82	17,80			
	Birden fazla çocuğum var	28	59,92	19,55			
	Toplam	51	62,13	18,76			
Zihinsel Engelli	Tek çocuğum var	18	60,00	21,68			
	Birden fazla çocuğum var	31	55,45	21,16			
	Toplam	49	57,12	21,24			

Tablo 4.5.8' de Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre TPDÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.5.8 incelendiğinde otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının TPDÖ üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [F(5-144)= ,01,p>.05].

Tablo 4.5.8' de görüldüğü gibi otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının davranış problemleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Güneş'in 2008 yılında yaptığı 4-6 Yas Zihin Engelli Çocukların Davranış Sorunlarının İncelenmesi çalışmasında zihinsel engelli çocukların kardeş sayılarının davranış problemi üzerine bir etkisinin olup olmadığı araştırılmış, zihinsel engelli çocukların kardeş sayılarının davranış problemi üzerine bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca Hocaoğlu'nun 2009 yılında yapmış olduğu zihinsel engelli çocukların kardeş sayılarının olumsuz sosyal davranışlar üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu görüşlere göre; araştırma sonucunun olumlu bir sonuç olduğu kabul edilmektedir.

Bunun yanı sıra, Şehirli'nin 2007 yılında yapmış olduğu araştırmasında okul öncesi dönemdeki normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri üzerine kardeş sayısının bir etkisinin olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda, tek çocuğu olan ailelerin çocuklarının göstermiş olduğu davranış problemlerinin, iki kardeş ve üç kardeşli çocuklara göre daha az davranış problemi gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

4.6. Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-almamalarına Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemlerinin Değişimi

Tablo 4.6.1 Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-almamalarına Göre Oyun Becerileri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

OÖeği2	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Hayır	Otizmliler	18	72,83	17,09	5-94	1,97	,14
	Zihinsel Engelli	27	75,70	23,43			
	Toplam	45	74,55	20,96			
1 yıl	Otizmliler	20	82,55	19,31			
	Zihinsel Engelli	16	80,62	14,85			
	Toplam	36	81,69	17,26			
2 yıl ve daha üzeri	Otizmliler	13	85,92	20,54			
	Zihinsel Engelli	6	107,16	21,13			
	Toplam	19	92,63	22,54			

Tablo 4.6.1’ de Otizmliler, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-almamalarına Göre Oyun Becerileri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.6.1 incelendiğinde otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının oyun becerileri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-94)= 1,97, p>.05$].

Tablo 4.6.1’ de görüldüğü gibi otizmliler, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp almamalarının çocukların oyun becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Aydın'ın 2008 yılında yaptığı araştırmasında, otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının sembolik oyunları üzerine etkisinin olduğunu, sembolik oyun ile okul öncesi eğitim alma durumlarının arasında anlamlı bir farklılık olduğunu bulmuştur. Bu sonuçların çocukların okul öncesi eğitim almamalarının oyun oynama becerileri üzerine olumlu bir etkisinin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Bununla birlikte, Sarı 'nın 2001 yılında yapmış olduğu sembolik oyunun çocuğun psiko-motor becerileri üzerine etki eden değişkenleri araştırdığı çalışmada, psiko-motor becerileri bağımlı değişken olarak belirlenmiş, çocuğun daha önce okul öncesi eğitim alıp-almamasını ise bağımsız değişken olarak belirlemiştir. Araştırma da Konya ilinde yaşamakta olan 6 yaşındaki normal gelişim gösteren çocuklar araştırma evreni olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamasının psiko-motor becerileri üzerine etkisini araştırmıştır. Yapılan bu çalışma sonucunda çocuğun okul öncesi eğitim alıp-almamasının psiko-motor becerileri hiçbir şekilde etkilemediği, okul öncesi eğitim alan ve okul öncesi eğitim almayan çocuklar arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Tablo 4.6.2 Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-almamalarına Göre Sosyal İşbirlikleri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

OÖeği2	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Hayır	Otizmli	18	13,44	8,98	5-94	1,04	,35
	Zihinsel Engelli	27	15,55	9,69			
	Toplam	45	14,71	9,37			
1 yıl	Otizmli	20	17,70	6,30			
	Zihinsel Engelli	16	15,68	5,61			
	Toplam	36	16,80	6,00			
2 ve daha üzeri	Otizmli	13	18,61	10,17			
	Zihinsel Engelli	6	23,33	10,46			
	Toplam	19	20,10	10,22			

Tablo 4.6.2' de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre Sosyal İşbirlikleri Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.6.2 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının Sİ üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-94)= 1,04, p>.05$].

Tablo 4.6.2' de görüldüğü gibi otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp almamalarının çocukların sosyal işbirlikleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Yaşar'ın 2011 yılında yapmış olduğu Anne Ve Öğretmen Görüşlerine Göre Çocukların Sosyal Uyum Ve Becerilerinin İncelenmesi makalesinde anne ve öğretmen görüşlerine göre okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların sosyal uyum ve becerilerini incelemiştir. Araştırma sonucunda ise; anne görüşlerine göre okul öncesi eğitime devam süresinin çocukların sosyal uyum ve uyumsuzlukları üzerine bir etkisinin olmadığı, öğretmen görüşlerine göre ise iki yıl ve daha fazla süre okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların sosyal uyum ve uyumsuzlukları üzerine etkisinin olduğunu, okul öncesi eğitim alan çocukların akranları ile daha uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eminoğlu' nun 2007 yılında yaptığı araştırmasında çocukların okul öncesi eğitim alma durumlarının sosyal işbirlikleri üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonunda ise; çocukların okul öncesi eğitim alıp almama durumlarının sosyal işbirlikleri üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. 1 yıldan fazla okul öncesi eğitim alan öğrencilerin sosyal işbirliklerinin okul öncesi eğitim almayan öğrencilerin sosyal işbirliklerine göre daha iyi durumda olduğunu görmüştür.

Olçay'ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların, okul öncesi

eğitim kurumuna devam etme sürelerinin sosyal işbirlikleri üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin sosyal işbirlikleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Özbey' in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin çocukların sosyal işbirlikleri üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin çocukların sosyal işbirliği üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.6.3 Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre Sosyal Etkileşim Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

OÖeği2	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
Hayır	Otizimli	18	12,66	8,08	5-94	1,57	,21
	Zihinsel	27	16,14	9,50			
	Engelli						
	Toplam	45	14,75	9,03			
SE	Otizimli	20	16,55	6,81			
	Zihinsel	16	14,43	4,96			
	Engelli						
	Toplam	36	15,61	6,07			
1 yıl	Otizimli	13	18,53	10,10			
	Zihinsel	6	23,83	10,43			
	Engelli						
	Toplam	19	20,21	10,23			
2 ve daha üzeri	Otizimli	13	18,53	10,10			
	Zihinsel	6	23,83	10,43			
	Engelli						
	Toplam	19	20,21	10,23			

Tablo 4.6.3’de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre Sosyal Etkileşim Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.6.3 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının SE üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-94)= 1,57, p>.05$].

Tablo 4.6.3’de görüldüğü gibi otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp almamalarının çocukların sosyal etkileşimleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Dinç ve Gültekin’ in 2004 yılındaki araştırmasında 4–5 yaş grubu çocukların okul öncesi eğitim alıp almama durumlarının sosyal gelişimlerine etkisini öğretmen görüşüne göre değerlendirme çalışması yapmıştır. Araştırma sonunda ise; okul öncesi eğitim alan çocukların sosyal gelişimlerinin, okul öncesi eğitim almayan çocuklara göre daha iyi durumda olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca okul öncesi eğitim alma sürelerine göre çocukların sosyal gelişimlerini incelemiş, araştırma sonunda 2 yıl ve daha üzeri okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal gelişimlerinin diğer çocuklara göre daha iyi durumda olduğunu bulmuşlardır.

Olçay’ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerinin sosyal etkileşimleri üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin sosyal etkileşimleri üzerine etkisinin olduğu, okul öncesi eğitim alma süreleri ile sosyal etkileşimlerinin arasındaki farkın anlamlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuca göre; 2 yıldır okul öncesi eğitim alan çocukların sosyal etkileşimlerinin, 1 yıldır okul öncesi eğitim alan çocukların sosyal etkileşimlerinden daha iyi durumda olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özbey' in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin çocukların sosyal etkileşimleri üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin çocukların sosyal etkileşimleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.6.4 Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre Sosyal Bağımsızlık Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

OÖeği2	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p	
SB	Hayır	Otizmlı	18	15,05	8,35	5-94	2,63	,07
		Zihinsel Engelli	27	16,74	8,60			
		Toplam	45	16,06	8,44			
	1 yıl	Otizmlı	20	18,15	5,06			
		Zihinsel Engelli	16	16,68	4,17			
		Toplam	36	17,50	4,68			
	2 ve daha üzeri	Otizmlı	13	18,07	7,29			
		Zihinsel Engelli	6	26,33	6,88			
		Toplam	19	20,68	8,014			

Tablo 4.6.4' de Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre Sosyal Bağımsızlık Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.6.4 incelendiğinde otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının SB üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [F(5-94)= 2,63, p>.05].

Tablo 4.6.4’ de görüldüğü gibi otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp almamalarının çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Özbek’in 2003 yılında yapmış olduğu Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden ve Etmeyen Çocukların İlköğretim Birinci Sınıfta Sosyal Gelişim Açısından Öğretmen Görüşüne Dayalı Olarak Karşılaştırılması çalışmasında ilköğretim 1. Sınıfta okuyan öğrencilerin okul öncesi eğitim alıp almamam durumlarının öğretmenlerinin görüşlerine çocukların sosyal gelişimleri üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonunda ise; okul öncesi eğitim alan çocukların sosyal bağımsızlık becerilerinin okul öncesi eğitim almayan çocukların sosyal bağımsızlık becerilerine göre daha iyi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Olçay’ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi adlı tez çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerinin sosyal bağımsızlıkları üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin sosyal bağımsızlıkları üzerine etkisinin olduğu, okul öncesi eğitim alma süreleri ile sosyal bağımsızlıklarının arasındaki farkın anlamlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuca göre; 2 yıldır okul öncesi eğitim alan çocukların sosyal bağımsızlıklarının, 1 yıldır okul öncesi eğitim alan çocukların sosyal bağımsızlıklarından daha iyi durumda olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özbey’ in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin çocukların sosyal bağımsızlıkları üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.6.5 Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre TSBÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

OÖeği2	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p	
TSBÖ	Hayır	Otizimli	18	41,16	24,37	5-94	1,70	,18
		Zihinsel Engelli	27	48,44	26,75			
		Toplam	45	45,53	25,80			
	1 yıl	Otizimli	20	52,40	16,75			
		Zihinsel Engelli	16	46,81	13,34			
		Toplam	36	49,91	15,38			
	2 ve daha üzeri	Otizimli	13	55,23	26,45			
		Zihinsel Engelli	6	73,50	26,96			
		Toplam	19	61,00	27,28			

Tablo 4.6.5’ de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre TSBÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.6.5 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının TSBÖ üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-94)= 1,70, p>.05$].

Tablo 4.6.5’ de görüldüğü gibi otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp almamalarının çocukların sosyal becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgulara benzer olarak Karadağ’ın 2008 yılında yapmış olduğu Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocukların Sosyal Gelişim Özelliklerinin Değerlendirilmesi (Adana İli Örneği) çalışmasında, zihinsel engelli çocukların erken çocukluk eğitimi alıp almamasına göre veli ve öğretmen değerlendirmesinin

karşılaştırmasını yapmıştır. Araştırma sonucunda ise; hem öğretmen görüşlerine hem de veli görüşlerine göre; erken eğitim alan ve almayan öğrencilerin bireysel ve bireyler arası sosyal becerileri gerçekleştirme oranlarının birbirine yakın olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bununla birlikte, Ünsal'ın 2010 yılında yapmış olduğu Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Sosyal Duygusal Uyumları İle Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp almamalarının sosyal-duygusal gelişimleri üzerine hiçbir etkisinin olmadığını bulmuştur. Tüm bu araştırma sonuçlarının, araştırmacılar tarafından yapılan çalışma sonucu ile paralellik gösterdiği, olumlu bir sonuca ulaşıldığını göstermektedir.

Ayrıca Özbey'in 2009 yılında yaptığı araştırmasında 60-72 aylık normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri üzerine okul öncesi eğitim alma sürelerinin etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda ise; çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin sosyal beceri üzerine etkisinin olmadığını bulmuştur. Bu çıkan sonuç ile araştırmada çıkan sonucun paralellik gösterdiğini görmekteyiz.

Öztürk'ün 2008 yılında yaptığı Okulöncesi Eğitimin İlköğretim 1. ve 3. Sınıf öğrencilerinin Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi çalışmasında ilköğretim 1. ve 3. sınıf öğrencilerinin okul öncesi eğitim alıp almamalarının, çocukların kardeş sayılarının ve okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin sosyal becerileri üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi eğitimin sosyal beceri üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi eğitime 2 yıl devam edenlerin daha az süre devam edenlere göre sosyal becerilerinin daha iyi çıktığını bulmuştur.

Uğur'un 1998 yılında yapmış olduğu Anasınıfı Eğitiminin Sosyalleşmedeki Rolü ve Öğrencileri Sosyalleştirme Açısından Özel ve Devlet Anasınıflarının Karşılaştırılması çalışmasında çocukların okul öncesi eğitim alma durumlarının sosyal becerileri üzerine etkisini araştırmıştır. Yapılan araştırma sonucunda ise; okul öncesi eğitimin sosyal becerileri etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.6.6 Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre SP Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

OÖeği2	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p	
SP	Hayır	Otizmlı	18	41,66	15,68	5-94	,96	,38
		Zihinsel Engelli	27	36,62	16,32			
		Toplam	45	38,64	16,08			
	1 yıl	Otizmlı	20	42,85	10,44			
		Zihinsel Engelli	16	33,12	12,14			
		Toplam	36	38,52	12,10			
	2 ve daha üzeri	Otizmlı	13	33,30	11,97			
		Zihinsel Engelli	6	35,00	14,60			
		Toplam	19	33,84	12,46			

Tablo 4.6.6' de Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre SP Puanları Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.6.6 incelendiğinde otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının SP üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-94)= ,96, p>.05$].

Tablo 4.6.6' de görüldüğü gibi otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp almamalarının çocukların sosyal problemleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgulara benzer olarak Olcay'ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri Ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerinin çocukların anti sosyal-sinirli olma ve sorunları büyütme problemlerinin üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; çocukların okul öncesi

eğitime devam etme sürelerinin çocukların anti sosyal-sinirli olma ve sorunları büyütme problemlerinin üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tuğrul'un 1991 yılında yaptığı Anaokulu Eğitimi Alan ve Almayan Çocukların İlkokul Birinci Sınıftaki Akademik Başarı ve Ruhsal Uyum Davranışlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi çalışmasında okul öncesi eğitim alan ve almayan öğrencilerin göstermiş oldukları problem davranışlarını incelemiştir. Araştırma sonunda; okul öncesi eğitim devam etme süresi arttıkça, çocukların gösterdikleri problem davranışların azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.6.7 Otizimli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre ÖP Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

OÖeği2	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p	
ÖP	Hayır	Otizimli	18	22,27	8,55	5-94	1,55	,21
		Zihinsel Engelli	27	24,03	8,00			
		Toplam	45	23,33	8,17			
	1 yıl	Otizimli	20	23,40	6,32			
		Zihinsel Engelli	16	20,18	5,64			
		Toplam	36	21,97	6,16			
	2 ve daha üzeri	Otizimli	13	20,00	5,40			
		Zihinsel Engelli	6	16,33	6,12			
		Toplam	19	18,84	5,73			

Tablo 4.6.7' de Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre ÖP Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görölmektedir.

Tablo 4.6.7 incelendiğinde otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının ÖP üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-94)= 1,55, p>.05$].

Tablo 4.6.7’ de görüldüğü gibi otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp almamalarının çocukların öğrenme problemleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Olçay’ın 2008 yılında yapmış olduğu Bazı Kişisel ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerinin sosyal geri çekilmeleri üzerine etkisini araştırmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonunda ise; çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin sosyal geri çekilmeleri üzerine etkisinin olduğunu, okul öncesi eğitim alma süreleri ile sosyal geri çekilmeleri arasındaki farkın anlamlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuca göre; 1 yıldır okul öncesi eğitim alan çocukların, 2 yıldır okul öncesi eğitim alan çocuklardan daha fazla oranda sosyal geri çekilme davranışında buldukları görülmüştür.

Özbey’ in 2009 yılında yapmış olduğu Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi çalışmasında normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alma sürelerinin çocukların göstermiş oldukları anti sosyal davranışları üzerine etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda okul öncesi eğitim alma süresinin çocukların anti sosyal davranışları üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonunda; okul öncesi eğitim alma süresi arttıkça çocukların göstereceği anti sosyal davranış problemlerinin de azalacağı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.6.8 Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre TPDÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	OÖeği2	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	F	p
TPDÖ	Hayır	Otizmli	18	63,94	23,38	5-94	,71	,49
		Zihinsel Engelli	27	60,66	23,76			
		Toplam	45	61,97	23,40			
	1 yıl	Otizmli	20	66,25	14,18			
		Zihinsel Engelli	16	53,31	16,76			
		Toplam	36	60,50	16,49			
	2 ve daha üzeri	Otizmli	13	53,30	15,99			
		Zihinsel Engelli	6	51,33	19,93			
		Toplam	19	52,68	16,78			

Tablo 4.6.8’ de Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp-Almamalarına Göre TPDÖ Puanları İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.6.8 incelendiğinde otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının TPDÖ üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(5-94)= ,71, p>.05$].

Tablo 4.6.8’ de görüldüğü gibi otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp almamalarının çocukların davranış problemleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Güneş’in 2008 yılında yaptığı 4-6 Yaş Zihin Engelli Çocukların Davranış Sorunlarının İncelenmesi çalışmasında zihinsel engelli çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının davranış problemleri üzerine herhangi bir etkisinin olup olmadığını araştırmış, bu araştırma sonucunda zihinsel engelli çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının davranış problemleri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yapılan bu araştırma sonuçlarına göre, olumlu bir sonuca ulaşıldığı görülmektedir.

Atik'in 1992 yılında yapmış olduğu araştırmasında okul öncesi eğitim alan ve okul öncesi eğitim almayan öğrencileri uyum problemlerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda ise çocukların okul öncesi eğitim alma süresi arttıkça, uyum problemlerinde azalma olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ayrıca Özbey'in 2009 yılında yaptığı araştırmasında 60-72 aylık normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri üzerine okul öncesi eğitim alma sürelerinin etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda ise; çocukların okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin davranış problemleri üzerine etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçla araştırmacıların sonucunun arasında farklılık olduğu görülmektedir. Çıkan bu farklılığın sebebi olarak, araştırmacıların sadece normal gelişim gösteren çocukların davranış problemlerini ölçmemiş olmaları, bunun yanında otizmlili ve zihinsel engelli çocukların da davranış problemlerini ölçmüş olmaları olarak tahmin edilmektedir.

BÖLÜM V

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

Bu araştırmada okul öncesi dönemde eğitim görmekte olan 6 yaşındaki otizmlili çocukların oyun becerileri ile sosyal beceri özellikleri ve davranış problemlerinin karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Araştırmanın evreni Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il merkez ve ilçelerinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde ve okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaşındaki yüksek fonksiyonlu otizmlili çocuklar, hafif düzeydeki eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar ve normal gelişim gösteren çocukların aileleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise; Edirne, Kırklareli, Tekirdağ il merkez ve ilçelerinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde ve okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaşındaki yüksek fonksiyonlu 51 (40 erkek ve 11 kız çocuk) otizmlili çocuğun ailesi, 49 (40 erkek ve 9 kız çocuk) hafif düzeydeki eğitilebilir zihinsel engelli çocuğun ailesi ve 50 (40 erkek ve 10 kız çocuk) normal gelişim gösteren çocuğun ailesi oluşturmaktadır.

Tüm çocukların oyun beceri özellikleri, sosyal beceri özellikleri ve davranış problemleri karşılaştırılmıştır. Ayrıca tüm çocukların oyun beceri özellikleri, sosyal beceri özellikleri ve davranış problemleri üzerine anne-baba eğitim düzeyleri, meslekleri, sahip oldukları çocuk sayıları ve araştırmaya dâhil edilen çocuğun okul öncesi eğitim alıp-almamalarının etkisi araştırılmıştır.

Bu bölümde tezin önceki bölümlerinde açıklanan bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen öneriler kısmı yer almaktadır.

5.1.1.Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri ve Davranış Problemlerinin Karşılaştırılmasında Elde Edilen Sonuçlar

Yapılan analizler sonucunda normal gelişim gösteren çocukların otizmli ve zihinsel engelli çocuklara göre oyun becerileri ölçeği puanları daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Otizmli ve zihinsel engelli çocukların oyun becerileri puanlarına bakılacak olursa zihinsel engelli çocukların daha yüksek puana sahip olduğu ama bu puan farkının istatiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Sosyal beceri ölçeği alt boyutları olan sosyal işbirliği, sosyal etkileşim ve sosyal bağımsızlık alt boyutlarına ve sosyal beceri ölçeği toplam puanlarına bakılacak olursa, normal gelişim gösteren çocukların otizmli ve zihinsel engelli çocuklara göre daha fazla sosyal işbirliği, sosyal etkileşim ve sosyal bağımsızlık becerisine sahip olduğu yani normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri yönünden daha fazla yeterliğe sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca otizmli ve zihinsel engelli çocukların sosyal işbirliği, sosyal etkileşim ve sosyal bağımsızlık alt boyutlarına ve sosyal beceri ölçeği toplam puanlarına bakılacak olursa, zihinsel engelli çocukların otizmli çocuklara göre tüm ölçeklerden daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Fakat bu puan farkının istatiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Davranış Problemleri Ölçeği alt boyutları olan sorunları ifade etme problemi ve öğrenme problemi alt boyutlarına ve davranış problemi ölçeği toplam puanlarına bakılacak olursa, otizmli ve zihinsel engelli çocukların puanlarının normal gelişim gösteren çocukların puanlarından daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Yani otizmli ve zihinsel engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklara göre daha fazla problemlili davranış gösterdikleri bulunmuştur. Ayrıca otizmli ve zihinsel engelli çocukların sorunları ifade etme problemi ve sosyal problem alt boyutlarına ve davranış problemi ölçeği toplam puanlarına bakılacak olursa, zihinsel engelli çocukların otizmli çocuklara göre tüm ölçeklerden daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Fakat bu puan farkının istatiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur.

5.1.2.Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemleri Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyon Analizleri Sonuçları

Otizimli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri Ölçeği puanları ile OADÖ ölçeğinin alt testi Sosyal İşbirliği (Sİ), Sosyal Etkileşim (SE), Sosyal Bağımsızlık (SB) ve Sosyal Beceri Ölçeği SBÖT puanları ile arasında pozitif yönde bir ilişkinin var olduğu, Oyun Becerileri Ölçeği puanları ile Sorunları İfade Etme Problemi (SP) , Öğrenme Problemi (ÖP) ve Davranış Problemleri Ölçeği (TPDÖ) puanları arasında negatif yönde bir ilişkinin var olduğu ortaya çıkmıştır. Yani oyun becerisi yüksek olan çocukların sosyal becerisi de yüksek olacağı, göstermiş oldukları davranış problemlerinin de az olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal Beceri Ölçeği alt testleri olan Sİ, SE ve SB alt ölçekleri ve TSBÖ ölçeklerinin kendi aralarında pozitif yönde bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Yani Sosyal Beceri Ölçeği ve alt ölçeklerinden herhangi birinden yüksek puan alan bir çocuğun diğer ölçeklerden de yüksek puan alacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Davranış Problemi Ölçeği alt testleri olan SP, ÖP alt ölçekleri ve TPDÖ ölçeklerinin de kendi aralarında pozitif yönde bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Yani Davranış Problemi Ölçeği ve alt ölçeklerinden herhangi birinden yüksek puan alan bir çocuğun diğer ölçeklerden de yüksek puan alacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca Sosyal Beceri Ölçeği ve alt testleri Sİ, SE ve SB ile Davranış Problemi Ölçeği ve alt testleri SP, ÖP arasında da negatif yönde bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani Sosyal Beceri ölçeği ve alt ölçekleri olan Sİ, SE ve SB ölçeklerinden yüksek puan alan bir çocuğun Davranış Problemi Ölçeği ve alt ölçekleri olan SP ve ÖP ölçeklerinden düşük puan alacağı sonucuna ulaşılmıştır. Yani sosyal becerisi yüksek olan bir çocuğun göstereceği davranış problemlerinin de az olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.3.Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemlerinin Değişime ilişkin Sonuçları

Araştırma sonucunda; otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının oyun becerileri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının sosyal işbirliği ve sosyal bağımsızlıkları üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının çocukların sosyal becerileri üzerine herhangi bir etkisinin olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının sosyal problemleri ve öğrenme problemleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının çocukların davranış problemleri üzerine herhangi bir etkisinin anlamlı olmadığı anlaşılmaktadır ($p>.05$).

Çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının sadece sosyal etkileşimleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

5.1.4. Otizmli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemlerinin Değişime İlişkin Sonuçları

Araştırma sonucunda; otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının oyun becerileri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının sosyal işbirliği, sosyal etkileşim ve sosyal bağımsızlıkları üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının sosyal becerileri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının sosyal problemleri ve öğrenme problemleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin meslek durumlarının davranış problemleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

5.1.5.Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemlerinin Değişime İlişkin Sonuçları

Araştırma sonucunda; otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının oyun becerileri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının sosyal işbirlikleri, sosyal etkileşim ve sosyal bağımsızlık üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının sosyal becerileri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının sosyal problemleri ve öğrenme problemleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısının davranış problemleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

5.1.6.Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Okul Öncesi Eğitim Alıp Almamalarına Göre Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemlerinin Değişime İlişkin Sonuçları

Araştırma sonucunda; otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının oyun becerileri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının Sİ, SE ve SB üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının sosyal becerileri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının SP, ÖP üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların okul öncesi eğitim alıp-almamalarının davranış problemleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

5.2. ÖNERİLER

Bu araştırma 6 yaşındaki otizimli çocukların oyun becerileri ile sosyal beceri özellikleri ve davranış problemlerinin karşılaştırılması amacıyla yapılmıştır.

Araştırma sonucunda ailelere, öğretmenlere, araştırmacılara ve eğitime yönelik öneriler aşağıda verilmiştir.

5.2.1. Otizmli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocuklara Sahip Ailelere Yönelik Öneriler

Çocuk doğar doğmaz oyun oynamaya başlamaktadır. İlk oyunlarını çocuk aile ortamında oynamaktadır. Bu yüzden çocuğun bu oyunları oynaması engellenmemeli, çocukların oyunları kısıtlanmamalıdır.

Yapılan araştırma sonucunda tüm çocuk gruplarında oyun oynamanın sosyal becerileri kazanmayı kolaylaştırdığı ve problem davranışları engellediği bulunmuştur. Bu kapsamda oyunun sosyal beceriler ve problem davranışlarla doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. Oyunun bu kadar büyük bir önemi olması sebebiyle çocukların oyun oynamalarına fırsat verilmeli, onların oyun oynamaları için teşvik edilmeli ve oyun oynamaları için gerekli ortam sağlanmalıdır.

Oyun oynamanın tüm gelişim alanlarını etkilediği yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konmuştur. Çocuk oyun oynayarak tüm gelişim basamaklarını tamamlayabilmektedir. Bu yüzden çocukların oyun oynama hakkına sahip oldukları, yeme içme ihtiyaçları gibi oyun oynama ihtiyacının da olduğu unutulmamalıdır. Çocukların oyun oynamaları için onlara olanak verilmelidir.

Otizmli ve zihinsel engelli çocukların oyun becerileri normal gelişim gösteren çocuklara göre daha yetersiz durumdadır. Bundan dolayı onların daha çok oyun oynamaları gerektiği ve eksikliklerini bu şekilde kapatabilecekleri unutulmamalıdır.

Otizmli, zihinsel engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklar ile aynı ortamda oyun oynatılması sadece engelli çocuklar için faydalı değildir. Zira normal çocuklar, engelli çocuklar ile oyun oynadığında normal gelişim gösteren çocuğun empati becerisi gelişir, yardımlaşma duygusu artar, başkalarına karşı adaletli davranma duygusu gelişir, başka tür çocukların da olduğunu farkına varır. Bu yüzden normal gelişim gösteren çocukların da engelli çocuklarla aynı ortamda oynamaları onların yararına olacağı unutulmamalıdır.

5.2.2. Öğretmenlere Yönelik Öneriler

Çocuklarda sosyal becerilerin kazandırılması ve problem davranışların ilk müdahale edildiği yer aile ortamıdır. Çocuğa ilk sosyal becerileri kazandıran ailedir. Ayrıca çocuklar ilk problemleri davranışları aile ortamında gösterir. Bu yüzden problemleri davranışlara ilk müdahale eden ailedir. Çocuğa bu kadar yakın olan ve sosyal ve duygusal gelişiminde bu kadar öneme sahip ailelerin eğitilmesi gerekmektedir. Aileler bizzat eğitici programlara ya da seminerlere katılmalı, çocuğa sosyal becerileri nasıl kazandırması gerektiğini, problem davranışlar karşısında ilk müdahaleyi nasıl yapması gerektiği öğretilmelidir. Gerektiğinde aileye maddi manevi anlamda destek verilmelidir. Bu şekilde aile de eğitimin bir parçası haline getirilmelidir.

Çocuk ilk oyununu aile ortamında oynamaktadır. Bundan dolayı ailelerin çocukların oyun becerilerini geliştirebilmesi konusunda bilgilendirilmeli, bu amaçla seminerler verilmeli, gerekirse bu konuda eğitim programları hazırlanmalıdır.

Normal gelişim gösteren çocukların daha fazla oyun becerisine sahip olduğu yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı normal gelişim gösteren çocukların otizmli ve zihinsel engelli çocuklar ile aynı ortamda oyun oynamaları sağlanmalıdır. Bu şekilde normal çocuklar engelli çocuklara model olacak, engelli çocukların oyun becerisi, sosyal beceri kazanması daha da kolaylaşacaktır. Ayrıca normal gelişim gösteren çocuklar ile engelli çocukların aynı ortamda bulunması ile bu tür çocukların gösterecekleri problemleri davranışları daha da az olacaktır. Bu kapsamda normal çocuklar ile otizmli ve zihinsel engelli çocuklar aynı ortamda oyun oynamaları sağlanmalıdır.

Ailelerin eğitime katılması ve eğitimin bir parçası haline gelmesi yönünde evde yapması gerekenler konusunda bilgilendirilmelidir.

Okula giden otizmli veya zihinsel engelli çocukların aileleri çocuklarından normal gelişim gösteren çocukların göstermiş oldukları performansları göstermesini beklememelidir. Özellikle okulda akademik başarı beklenmektedir. Ailelere bu

çocukların gereksinimi olan konularda eğitim almalarının daha sağlıklı olacağı konusunda bilgi verilmelidir. Bu kapsamda aileler, okula giden bu çocukların akademik başarıdan ziyade sosyal becerileri kazanmasının ve problemleri davranışlarının olmaması yönünde çocuklar için daha iyi olacağı konusunda bilgilendirilmelidir.

Çocukların göstermiş oldukları problem davranışların ana sebebi aile ortamındaki huzursuzluklardır. Bu kapsamda çocukların problem davranış gösterebileceği huzursuzluklar giderilmeli, aileye bu konuda psikiyatri desteği verilmelidir.

Ailelere verilecek desteklerin (psikolog desteği, aile danışmanlık desteği, seminerler, eğitim programları vb.) onların kolaylıkla katılabileceği şekilde düzenlenmelidir. Bu şekilde katılım oranı artacak, istenen hedeflere ulaşılması daha kolay hale gelecektir.

Araştırmada ölçek dolduran kişilerin çoğunlukla annelerin olduğu görülmektedir. Çocuğun yetiştirilmesi, okula götürülmesi, ihtiyaçlarının karşılanması çoğunlukla anneler tarafından karşılandığı tahmin edilebilmektedir. Özellikle engelli çocuklarda çocukların okula götürülmesi, getirilmesi çoğunlukla anne tarafından yapılmaktadır. Buradan yola çıkarak annelerin büyük sorumluluk aldığı, yükün büyük bölümünü annelerin taşıdıkları görülebilmektedir. Babaların da çocukların tüm ihtiyaçları karşılanması konusunda sorumlulukları olduğu unutulmamalıdır. Eşlerine bu konuda yardım edilmesi, yükü ortaklaşa taşımaları gerektiği konusunda özellikle babalar bilgilendirilmelidir. Özellikle yapılan eğitici seminerlere babaların da katılması sağlanmalıdır.

5.2.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Bu araştırma sadece 6 yaş grubunda yer alan çocuklarda yapılmıştır. Farklı yaş grubunda yer alan çocuklar belirlenebilir, bu çocukların oyun becerileri, sosyal becerileri ve davranış problemleri karşılaştırılabilir.

Ayrıca araştırmaya engelli gruplardan sadece otizmli ve zihinsel engelli çocuklar dâhil edilmiştir. Engel grupları değiştirilebilir, sadece engel grupları arasında karşılaştırma yapılabilir. Örneğin görme engelli grup ile işitme engelli grupların oyun becerileri, sosyal becerileri ve davranış problemleri karşılaştırılabilir. Ya da engel grupları değiştirilip normal gelişim gösteren çocuklarla karşılaştırma yapılabilir.

Yapılan araştırma; otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri, sosyal becerileri ve davranış problemlerinin aileler tarafından değerlendirme çalışmasıdır. Bu kapsamda aynı çalışma öğretmen değerlendirmesine de başvurularak yapılabilir ve ailelerin değerlendirmesi ile öğretmenlerin değerlendirmesi karşılaştırılabilir. Bunun yanında çocukların bakımları ile ilgilenen anneanne, babaanne ve dedelerin değerlendirmesine de başvurularak öğretmen veya anne ya da baba değerlendirmesi ile karşılaştırma yapılabilir.

5.2.4. Eğitime Yönelik Öneriler

Araştırma sonunda çocukların okul öncesi eğitim alma sürelerinin çocukların oyun becerilerine, sosyal becerilerine ve davranış problemlerine etkisinin olmadığı bulunmuştur. Başka araştırmacılar tarafından yapılan araştırmalarda ise; çocuğun okul öncesi eğitim alma süresinin artmasıyla çocuğun daha fazla oyun becerisine sahip olacağı, sosyal becerisinin daha fazla olacağı ve daha az problem davranış göstereceği bulunmuştur. Buradan yola çıkılarak araştırma yapılan okullarda verilen eğitim tekrardan gözden geçirilmeli, gerekli düzenlemeler tekrardan yapılmalı, var olan kalitenin arttırılması sağlanabilir.

Çocukların gösterecekleri problemleri davranışlarda aile ve öğretmen aynı tepkiyi vermelidir. Bu kapsamda aileler ve öğretmenler fikir birliğine varmalı ve işbirliği yapmalıdır. Bu ise öğretmen ve ailelere aynı ortamda aynı bilgileri vererek eğitilmeleri sağlanabilir, gerekirse öğretmen ve ailelere yönelik eğitici programlar düzenlenebilir.

Çocukların oyun becerileri ve sosyal becerileri kazanması yönünde ailelerin ve öğretmenlerin faydalanabilecekleri dokümanlar, onların kolaylıkla ulaşabilecekleri şekilde düzenlenmelidir. Bu kapsamda gazete, televizyon gibi ulaşım araçları da eğitim içinde yer almalıdır.

Ailelerin çocukların oyununa katılmasını sağlayacak etkinlikler düzenlenmelidir. Gerekirse okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklarıyla birlikte oyun oynamaları sağlanmalıdır. Ayrıca evde ne tür oyunları oynayabilecekleri konusunda bilgilendirilmelidir.

Okulöncesi eğitim kentlerde yaşayan çocuklar için en uygun oyun oynama ve sosyal etkileşime girme alanlarıdır. Bu yüzden okul öncesi eğitim kurumları sayısı arttırılmalı, zorunlu hale getirilmeli, okulda kullanılan araç-gereçler çocukların oyun oynamalarını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmelidir.

Ailelerin ve öğretmenlerin eğitilmesi ve uzman desteği alması için buldukları yerlerde uzman kişilere kolaylıkla ulaşabilecekleri imkânlar tanınmalıdır. Bu kapsamda eğitici programlar ve seminerler için gerekirse buldukları yerdeki üniversitede görevli uzman kişiler davet edilmeli, bu kişilerle diyaloglar sıklaştırılmalı, bu kişilere ulaşım kolay hale getirilmelidir.

Ailelere ve öğretmenlere oyun öğretimi konusunda eğitici seminerler verilmelidir. Bu tür seminer, konferans veya programlar, onların daha kolay katılmasını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.

Aileye verilen eğitim seminerleri gibi öğretmenlere de oyun becerileri, sosyal beceriler ve davranış problemleri ile baş etme konularında eğitici seminerler verilebilir. Okul öncesi öğretmenlerine oyunun önemi hakkında bilgilendirme seminerleri verilebilir, oyunun sosyal beceri ve davranış problemleri ile ilişkisi anlatılarak oyun oynamanın önemine değinilebilir.

KAYNAKÇA

- Akçakın, M. (2002). Otizmde Cinsiyet Farklılıkları, *Çocukluk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, (9), 1.
- Alpaytaç, S. (2007). *Otizm Üzerine Türkiye'den Bir Örnek Vaka İncelemesi*, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Amerikan Psychiatric Association APA, *DSM-IV Tanı Ölçütleri*. (Çev: Kerimoğlu, E.), Hekimler Yayın Birliği, Ankara.
- Arnold, A. (2000). Eye Contact in Childrens Social interactions: What is Normal Behavior?. *Journal Of Intellectual & Developmental Disability*, (25)3: 207 216
- Artar, M., Demir Ş., T. ve Çok, F. (1998). Ankara'da Açık Alanlarda Çocuk Oyunları, *Eğitim ve Bilim*, 22(107), 2327.
- Atik, T. B. (1992). *Anaokulu Eğitimi Alan ve Almayan Çocukların Ruhsal Uyum Davranışlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Avcioğlu, H. (2005). *Etkinliklerle Sosyal Beceri Öğretimi*, Kök Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.
- Aydın, A. (2008). *Sembolik Oyun Testi' nin Türkçe' ye Uyarlanması Ve Okul Öncesi Dönemdeki Normal, Otizmlili Ve Zihin Engelli Çocukların Sembolik Oyun Davranışlarının Karşılaştırılması*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul.
- Aykır, T. (2010). *Okul Öncesi Dönemdeki Zihinsel Yetersizliği Olan ve Olmayan Çocukların Sosyal Becerileri ve Problem Davranışlarının Karşılaştırılması*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü Zihinsel Engellilerin Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- Aydın, A. (2010). *Öğretmenlik Programı İçin Özel Eğitim*, Edit: Baykoç, N., *Otizmlili Çocuklar ve Eğitimleri*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Bacanlı, H. (2008). *Sosyal Beceri Eğitimi*, Asal Yayınları, Ankara.

- Baron C. S., Leslie, A.M. ve Frith, U. (1985). Does the autistic child have a theory of mind. *Cognition*. (21) 37-46.
- Berrakçay, O. (2008). *Müziğin Bir Yaygın Gelişimsel Bozukluk Tipi Olan Otizmde Ortaya Çıkan Problemler Üzerindeki Etkisi: Ritim Uygulaması Çerçevesinde 4 Örnek Olay*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Bıçak, N. (2009). *Otizmliler Çocukların Annelerinin Yaşadıklarının Belirlenmesi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- Bilek, M. H. (2011). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Ev ile Okul Ortamındaki Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Okul Öncesi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Blanc,R., Adrien, J.-L., Roux, S. ve Barthélemy,C. (2005). Dysregulation Of Pretend Play And Communication Development İn Children With Autism. *The National Autistic Society*. 9 (3), 229-245.
- Brodeski, J. and Hembrough, M.(2007).*Improving Social Skill In Young Children. An Action Research Project*. Degree of Master of Art in Teaching and Leadership. Saint Xavier Universty, Chicago, Illinois.
- Bulut, Ş. (2000). *6 Yaş Çocuklarında Davranış Problemleri İle Anne ve Öğretmenlerin Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Christos, N. K. ve Kenann, M. (2003). Promoting social initiations in children with autism using video modeling. *Behavioral Interventions*, 18, 87-108.
- Chadwick, O., Piroth, N., Walker, J., Bernard, S. and Taylor, E. (2000). Factors affecting the risk of behaviour problems in children with severe intellectual disability, *Journal is Intellectual Disability Research*, 44 (2),118-123.
- Charman T., Swettenham J. and S. Baron C. (1997). Infants With Autism: An Investigation of Empathy, Pretend Play, Joint Attention, and Imitation. *Developmental Psychology*, (33) 5:781-789.
- Cessna, C.B. (2000). *Social Skill Rating System, Parent and Teacher Versions, Preschool Children With and Without Handicaps*, Ph. D Thesis, Arizona State University, ABD.

- Çakır, S.(2006). *Zihin Engelli Öğrencilere Doğrudan Öğretim Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretiminin Etkililiğinin İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü, Zihin Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çelen, N. (1999). “*Ana-Babaların Çocuğunun Oyun Hakkına İlişkin Tutumları*” Cumhuriyet ve Çocuk, 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları 2, Ankara.
- Çimen, N. (2009). *Okul Öncesi Programında Altı Yaş Grubu Çocukların Sosyal Becerilerinin Gerçekleşme Düzeyi*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Çiçekçi, A. (2000). *10–15 Yaş Grubundaki Engelli Bireyler ile Engelli Olmayan Bireylerin Davranış Problemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çoban, B. ve Nacar, E. (2010). *Okul Öncesi Eğitimde Eğitsel Oyunlar*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Darıca, N., Abidoğlu, Ü. ve Gümüşçü, Ş. (2011). *Otizm ve Otizmli Çocuklar*, Özgür Yayınları, Ankara.
- Dawson, G. and et all. (1998). Children with Autism Fail to Orient to Naturally Occurring Social Stimuli. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, (28) 6.
- Demirtel, Ö. (1997). “*Kaynaştırma Ve Özel Sınıfa Devam Eden Eğitilebilir Zihin Engelli Öğrencilerin, Uyumsal Davranış Özellikleri Ve Kelime Dağarcığı Düzeyleri Bakımından Karşılaştırılması*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Dereli, E. (2008). *Çocuklar İçin Sosyal Beceri Eğitim Programının 6 Yaş Çocukların Sosyal Problem Çözme Becerilerine Etkisi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Dervişoğlu Mavi, C. (2007). *Okul Öncesi Kurumlarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarının, Sosyal Becerilerini ve Problem Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilimi Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- Dışlıklı, S. (2007). *24-36 Aylık Otizmlı Çocukların Sosyal Ve Duygusal Gelişim Özelliklerinin İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Diken, İ. H. (2010). *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, Edit: Diken, İ. H., *Otizmlı Bozukluğu Olan Öğrenciler*, Pegem Akademi Yayıncılık, 3.Baskı, Ankara.
- Dikmen, U. (2008). *Otizmlı Davranış Kontrol Listesi ve Değiştirilmiş Erken Çocukluk Dönemi Otizm Tarama Ölçeğinin Otizmlı Çocukları Belirleme Yönünden Karşılaştırılması*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Dinç, B. ve Gültekin, M. (2004). *Okul Öncesi Eğitimin 4-5 Yaş Çocuğunun Sosyal Gelişime Etkileri Konusunda Öğretmen Görüşleri*, OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı, İstanbul.
- Dursun, A. (2010). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı , Okul Öncesi Öğretmenliği Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Durualp, E. (2009). *Anasınıfına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Uyum Ve Becerilerine Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi: Çankırı Örneği*, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi) Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara.
- Einfeld, S.E. and Tonge, B.J. (1996). Population Prevalence of Psychopathology in Children and Adolescents with Intellectual Disability, I. Rationale and methods. *Journal of Intellectual Disability Research*, 40, 91-108.
- Evans, D.W., Canavera, K., Kleinpeter, F.L., Maccubbin, E. and Taga, K. (2005). The Fears, Phobias and Anxieties of Children with Autism Spectrum Disorders and Down Syndrome, Comparisons with Developmentally and Chronologically Age Matched Children. *Child Psychiatry and Human Development*, 36, 3-27.
- Eisenhower, A. S., Baker, B.L. and Blacher, J. (2005). Preschool Children with Intellectual Disability: Syndrome Specificity, Behaviour Problems, and Maternal Wellbeing, *Journal of Intellectual Disability Research*, 4(9), 657-671.
- Esen, E. Ç. (2003). *Tıbbi- Eğitsel Yaklaşımla Zihinsel Engel Okyanusunun Kıyısı*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- Erşan, Ş. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Grubundaki Çocukların Oyun Ve Çalışma(İş) İle İlgili Algılarının İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Fazlıoğlu, Y. ve Yurdakul, M. (2007). *Otizm- Otizmde Görsel İletişim Tekniklerinin Kullanımı* , Morpa Yayıncılık, İstanbul.
- Girli, A. (2004). *Otizm ve Kaynaştırma Eğitimi*, Işık Özel Eğitim Yayınları, İzmir.
- Gizir, Z. (2002). *Anaokuluna Devam Eden Dört-Beş Yaş Çocuklarında Sosyal Davranışların Gelişimi ile Benlik Saygısı Arasında İlişkinin İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü. Ev Ekonomisi Çocuk Gelişimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara.
- Görgü, E. (2005). *3-7 Yaş Arası Otizimli Çocuğa Sahip Olan Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri İle Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Gül, M. (2006). *Anasınıfına Devam Eden Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 61-72 Ay Arası Çocuklara Sembolik Oyun Eğitiminin Genel Gelişim Durumlarına Etkisi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Güneş, H. (2011). *Şimdi Oyun Zamanı, Kök Yayıncılık,3.Baskı*, Ankara.
- Güneş, G. (2008). *4-6 Yaş Zihin Engelli Çocukların Davranış Sorunlarının İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Zihin Engelliler Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Gresham, F. M. and Reschly, D. J. (1981). *Issues in the conceptualization, Clasification and Assesment of Social Skills in the Mildly Handicapped*, Advances in School Psychology.
- Güven, Y. ve Diğ. (2004). *Okul Öncesi Eğitimi Alan ve Almayan Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Duygusal Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması*. 1. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi, İstanbul.
- Hauck, M., Fein, D., Waterhouse, L. and Feinstein, S. (1995). Social Initiations by Autistic Children to Adults and Other Children, Autism and Other Developmental Disorders, 25, 579-595.
- Helen, M. (2006). Joint Attention And Symbolic Play İn Young Children With Autism: A Randomized Controlled İntervention Study Child. Care, Health and Development, 32 (6), 752-752

- Hocaoğlu, A. Y. (2009). *Zihinsel Engelli Ergenlerin Okul İçi Sosyal Yeterlilik Düzeyleri Ve Davranış Problemleri İle Anne-Babaların Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılarak İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- İnan, İ. Z. (2011). *Özel Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetici Ve Öğretmenlerinin Oyun Seçimi Hakkındaki Görüşleri*, Yeditepe Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü , Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Jones, M. (2007). *Çocuk ve Oyun*, Çev: Çayır Ayda, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Kandır, A. (2001). "Çocuk Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Yeri ve Önemi" *Milli Eğitim Dergisi Sayı:151*, MEB Yayınlar Dairesi, Ankara.
- Kandır, A. ve Şahin, F.T. (2011). *Okul Öncesi Dönemde Oyuncak ve Oyun Materyalleri Eğitici Oyuncaklar*, Morpa Kültür Yayınları LTD. ŞTİ., İstanbul.
- Karadağ, H. (2008). *Adana İlindeki Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocukların Sosyal Gelişim Özelliklerinin Değerlendirilmesi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Karakaya, Z.(2008). *Dil Edinimi, Okul Öncesi Dil ve Oyun Eğitimi*, Yazı Yayınları, Samsun.
- Koçak, N. ve Tepeli, K. (2004). *4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal İlişkiler Ve İşbirliği Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi, Kongre Kitabı, Cilt:2, syf: 9-13.
- Koyuncu, M. (2009). *Karşılıklı Yoğunlaştırılmış Etkileşim Yönteminin Otizmlilerde Çocuklarda İletişim Becerilerinin Gelişimine Etkisinin Değerlendirilmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Özel Eğitim Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Kuru, O. (2009). *Dokuz Yaş Çocuklarının Psiko-Motor Gelişimlerinde Oyunun Etkisi*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Kwon, Jung-Hye (1990). *Emotional responsiveness in autistic, mentally retarded, and normal children*. Unpublished Dissertation, University Of California, USA.

- Leffert, J. S., Siperstein, G. N. and Millikan, E. (2000). "Understanding Social Adaptation in Children With Mental Retardation: A Social-Cognitive Perspective", *Exceptional Children*, c. 66, s. 4, ss. 530-45.
- Lotspeich, L. J. (2007). *Okul Öncesi Çocuklarının Terapisi*, Edit: Yalom, I. D., Çev: Yeşilmen, Ş.Ç., *Otizm, Yaygın Gelişim Bozuklukları ve Asperger*, Prestij Yayınları, İstanbul.
- Merrel, K. W. (1994). *Test Manuel of Preschool and Kindergarten Behavior Scales*. Brandon: Cliniccil Psychology Publishing Company.
- Metin, N. ve diğ. (1999). Okul Öncesi Düzeyde Ve Dört -Dokuz Yaş Grubundaki Zihinsel Engelli Çocukların Tercih Ettikleri Oyun Köşeleri Ve Oynadıkları Oyun Tiplerinin İncelenmesi, *Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 2 (3), syf: 14-24.
- Molteno, G., Molteno, C.D., Finchilescu, G. and Dawes, A.R.L. (2001). Behaviouraland emotional problems in children with intellectual disability attending special schools in Cape Town, South Africa. *Journal of Intellectual Disability Research*,45(6),515-520.
- Olçay, O. (2008). *Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri Ve Problem Davranışlarının Analizi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Ve Okulöncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Orçan, M. ve Deniz, E. (2004). *Anaokuluna Devam Eden Altı Yas Çocuklarının Sosyal Uyumlarının İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, I. Uluslar Arası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi, Kongre Kitabı, Cilt:2. 310-321.
- Ostrosky, M.M. and Kaiser, A.P. (1995). The effects of a peer-mediated intervention on the social communicative interaction between children with and without special need, *Journal of Behavioral Education*, (2), syf: 157-171.
- Ökcün, M. Ç. (2008). *Otizimli Bir Çocuğun Annesinin Kaynaştırılmış Oyun Grupları Modeline Göre Kurallı Oyunlara Yönelik Rehberliğinin Betimlenmesi "Tek Katıllı Vaka Çalışması"*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Öncü, E. Ç. ve Özbay, E. (2010). *Erken Dönemindeki Çocuklar İçin Oyun*, Kök Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara.
- Öncü, E.Ç. ve Özbay, E. (2010). *Çocuklar İçin Oyun*, Kök Yayıncılık, Ankara.

- Özbek, A. (2003). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden ve Etmeyen Çocukların İlköğretim Birinci Sınıfta Sosyal Gelişim Açısından Öğretmen Görüşüne Dayalı Olarak Karşılaştırılması*, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Özbey, S. (2009). *Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeğinin (Pkbs-2) Geçerlik Güvenirlilik Çalışması Ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı, Okul Öncesi Eğitim Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Özdemir, S. (2007). Sosyal Öyküler: Otizmlili Çocuklara Yönelik Bir Sağaltım, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, *Özel Eğitim Dergisi*, 8 (2), syf: 49-62, Ankara.
- Özdoğan, B. (2009). *Çocuk ve Oyun*, Anı Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara.
- Özgür, İ. (2011). *Engelli Çocuklar ve Eğitimi Özel Eğitim*, Karahan Kitabevi, Adana.
- Öztürk, M. (2007). *Anne ,Baba ve Eğitimciler İçin Çocuk Psikiyatrisi*, Uçurtma Yayınları,6. Baskı, İstanbul.
- Öztürk, A. (2008). *Okulöncesi Eğitimin İlköğretim 1. Ve 3. Sınıf öğrencilerinin Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Ve Ev Yönetimi Ana Bilim Dalı, Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Öztürk, A. (2010). *Okul Öncesi Eğitimde Oyun*, Eğiten Kitap Yayınları, Ankara.
- Papatğa,E., Ilgaz, G. ve Fazlıoğlu,Y. (2012). Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması,Yıldız Teknik Üniversitesi,4. International Congress of Educational Research, 4-7 Mayıs 2012.
- Pişkin, Ü.(1993). Otizmlili Çocuklarda Oyun, *Özel Eğitim Dergisi*, (3), syf:43-46.
- Poyraz, H. (1999). *Okul Öncesinde Oyun ve Oyuncak*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Poyraz, H. (2011). *Okul Öncesinde Oyun ve Oyun Örnekleri*, Anı Yayıncılık,3. Baskı, Ankara.
- Poyraz Tüy, S. (1999). *3-6 Yaş Arasındaki İşitme Engelli ve İşiten Çocukların Sosyal Beceri ve Problem Davranışları Yönünden Karşılaştırılmaları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Rubin , K.H., Maioni, T.L and Hornung ,M. (1976). Free play behaviors middle and lower-class preschoolers: parten and piaget revisted, *Child Development*, (4)7, 414-420.
- Sarı, K. (2001). *Temel Psikomotor Becerilerin Gelişimine Farklı Eğitim Kurumları Ve Deneklerin Özlük Niteliklerine Bağlı Değişkenlerin Etkisi*, Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Scattone, D. and at all. (2002). Decreasing Disruptive Behaviors of Children with Autism Using Social Stories. *Journal of Autism and Developmental Disorder*, (32) 6.
- Sarı, E. (2007). *Anasınıfına Devam Eden 5-6 yaş Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Çocuğun Sosyal Uyum ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Sertbaş, Ç. N. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinde Davranış Problemleri Ve Yordayan Değişkenler*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Sucuoğlu, B., Gümüşçü, Ş. ve Pişkin, Ü. (1990). *Fiziksel Egzersizlerin Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi*, Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, Ankara.
- Sucuoğlu, B. ve Özokçu O. (2005). Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, *Özel Eğitim Dergisi*, 6 (1) 41-57.
- Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2006). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları*, Morpa Yayınları, İstanbul.
- Sucuoğlu, B. ve Çifci, İ. (2010). *Bilişsel süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi*, Kök Yayıncılık, 7. Baskı, Ankara.
- Stone, W. L, Ousley, O.Y. and Littleford, C.D. (1997). Motor Imitation in Young Children with Autism: What's the Object?. *Journal of Abnormal Child Psychology*, (25) 6:475-485.
- Stone, W.L., Hoffman, E.L., Lewis, S.E. and Ousley, O.P. (1994). Early recognition of Autism Parental Reports vs Clinical Observation, *Arch Pediatr Adolescent Med.* (148), 174-176.

- Stone,W.L. and Yoder, P.J. (2001). *Predicting Spoken Language Level in Children with Autism Spectrum Disorders, Autism The International Journal of Research and Practice*,5 (4), 341-361.
- Şehirli, N. (2007). *Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Tuğrul, B.(1991). *Anaokulu Eğitimi Alan ve Almayan Çocukların İlkokul Birinci Sınıftaki Akademik Başarı ve Ruhsal Uyum Davranışlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Uğur, H. (1998). *Anasınıfı Eğitiminin Sosyalleşmedeki Rolü ve Öğrencileri Sosyalleştirme Açısından Özel ve Devlet Anasınıflarının Karşılaştırılması*, Sakarya, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Uzmen, F. S.(2001). *Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Pro-Sosyal Davranışlarının Resimli Çocuk Kitapları ile Desteklenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Ünsal, F. Ö. (2010). *Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Sosyal Duygusal Uyumları İle Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı ,Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ünal, A. E. (2006). *Sanat Eğitiminin Otizmli Çocukların Duyusal Problemleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Sanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Wing, L. (2010). *Otizm El Rehberi*, Çev: Kunt Semra, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Yang,T.R., Wolfberg, P.J, Wu, S-C., ve HWU,P-Y. (2003). Supporting children on the autism spectrum in peer play at home and school, *The National Autistic Societ*,.Vol 7(4), 437-453.
- Yaşarsoy, E.(2006). *Duygusal Zeka Gelişim Programının, Eğitilebilir Zihinsel Engelli Öğrencilerin Davranış Problemleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri, Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Yavuz, M. (2008). *Otizmli Çocuklarda İletişim Becerilerinin Kazandırılmasında Kullanılan Öğretim Yöntemlerinin Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi*, Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Özel Eğitim Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Yılmaz, E. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarının Sayı Ve İşlem Kavramlarını Kazanmalarında Müzikli Oyun Etkinliklerinin Kullanılmasının Etkisi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Okulöncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Yüksel, G. (2004). Sosyal Beceri Envanteri El Kitabı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

İnternette Erişilen Kaynaklar

<http://www.msxlabs.org/forum/egitim-bilimleri/79311-okul-oncesi-egitim-amac-ve-ilkeleri.html> okul öncesi eğitimin temel ilkeleri 16-07-2012 erişim tarihi

http: // www.otizm.org erişim tarihi: 18-7-2012

<http://www.tohumotizm.org.tr/IcSayfa.asp?PageID=9&SubPageID=1> erişim tarihi 29-08-2012

EKLER

EK 1

T.C.
EDİRNE VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

29 Aralık 2011

Sayı : B.08.4.MEM.4.22.22.00.044-(087) 28733
Konu : Anket Çalışması.

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 22/12/2011 tarih ve 302.14-1843 sayılı yazısı.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı 1108220101 Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Erdal PAPANĞA'nın, 2011-2012 eğitim öğretim yılında, ilimizde bulunan resmi ve özel okul öncesi kurumları, özel eğitim kurumları ve rehabilitasyon merkezlerinde "Otizmli Çocukların Oyun Becerileri ile Davranış ve Sosyal Beceri Özelliklerinin Karşılaştırılması" konulu teziyle ilgili anket çalışmasını uygulama isteğine ilişkin ilgi (b) yazı ve ekleri ile "Anket Değerlendirme Komisyon Tutanağı" ilişikte sunulmuştur.

Makamlarınızca uygun görüldüğü takdirde Erdal PAPANĞA'nın anket çalışmasını; ilimizde bulunan resmi ve özel okul öncesi kurumları, özel eğitim kurumları ve rehabilitasyon merkezlerinde, eğitim ve öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde, ilgili okul müdürlükleri gözetim ve sorumluluğunda uygulayabilmesini Olur'larınıza arz ederim.

Hüseyin ÖZCAN
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
22/12/2011
Dr. Ayhan ÖZKAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

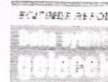
Ek: Dosya (1 Ad.)

25/12/2011 ŞEF : G. GÜNAL

28/12/2011 ŞB.MD.: F. MERTER

Edirne İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Valiyet Binası Kat:3 22020 EDİRNE.
Bilgi için: Sınav Hizmetleri Şubesi (142)
Telefon: (0 284) 225 16 32
Faks : (0 284) 225 49 08
E-posta:
Elektronik Ağ: <http://edirne.meb.gov.tr>

EK 2

VELİ BİLGİ FORMU

Sayın velimiz; aşağıdaki anket maddeleri 6 yaşındaki (60 ile 72 ay arasındaki) çocukların oyun becerilerini, aileler ve öğretmenler aracılığıyla belirleyerek ortaya çıkarma amacıyla bilgi formu niteliğinde hazırlanmıştır. Bu çalışma sonunda kişisel değerlendirme yapılmayacağından, lütfen bu forma ADINIZI-SOYADINIZI YAZMAYINIZ. Aşağıda 20 adet ifade yer almaktadır. İfadeleri okuyarak, size uygunluk derecesine göre her ifadenin karşısında bulunan seçeneklerden yalnızca birinin içine **X** koyarak içtenlikle cevaplayınız. Lütfen ifadelerdeki seçeneklerde bulunan diğer seçeneğini işaretlediğiniz takdirde açıklamasını kısa da olsa yapınız. Desteğiniz ve katılımınız için teşekkür ederim.

Öğretmen Erdal PAPTĞA

Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1) Cinsiyetiniz?

- a) ( ) Kadın
b) ( ) Erkek

2) Yaşınız?

- a) ( ) 25-30
b) ( ) 31-35
c) ( ) 36-40
d) ( ) 41-45
e) ( ) 46 ve üstü

3) Eşinizin yaşı?

- a) ( ) 25-30
b) ( ) 31-35
c) ( ) 36-40
d) ( ) 41-45
e) ( ) 46 ve üstü

4) Eğitim düzeyiniz?

- a) ( ) İlkokul
b) ( ) Ortaokul
c) ( ) Lise
d) ( ) Üniversite
e) ( ) Yüksek Lisans

5) Eşinizin eğitim düzeyi?

- a) ( ) İlkokul
b) ( ) Ortaokul
c) ( ) Lise
d) ( ) Üniversite
e) ( ) Yüksek Lisans

6) Mesleğiniz?

- a) ( ) Memur
b) ( ) Öğretmen
c) ( ) İşçi
d) ( ) Serbest Meslek
e) ( ) Ev Hanımı
f) ( ) Diğer (.....)

7) Eşinizin mesleği?

- a) ( ) Memur
b) ( ) Öğretmen
c) ( ) İşçi
d) ( ) Serbest Meslek
e) ( ) Ev Hanımı
f) ( ) Diğer (.....)

8) Aile yapımız?

- a) ( ) Geniş Aile
b) ( ) Çekirdek Aile
c) ( ) Anne- Baba Ayrılmış

9) Şu an öğrenim görmekte olan çocuğunuzdan başka bir çocuğunuz var mı?

- a) ( ) Tek çocuğumuz
b) ( ) Kızım var
c) ( ) Oğlum var
d) ( ) Kızım ve oğlum var

10) Şu an öğrenim görmekte olan çocuğunuza ait oda var mı?

- a) ( ) Kendi odası var
- b) ( ) Ablası ile birlikte kalıyor
- c) ( ) Abisi ile birlikte kalıyor
- d) ( ) Odası yok salonda kalıyor
- e) ( ) Diğer (.....)

11) Çocuğunuzun ne tür oyuncakları var?

- a) ( ) Lego
- b) ( ) Araba
- c) ( ) Bebek
- d) ( ) Oyuncak silah
- e) ( ) Oyuncak ile oynamıyor
- f) ( ) Diğer .....

12) Boş zamanlarımızda çocuğunuz ile ne yapıyorsunuz?

- a) Parka gidiyoruz.
  - b) Evde oyun oynuyoruz.
  - c) Evin bahçesinde vakit geçiriyoruz.
  - d) Arkadaşları ile oyun oynamasını sağlıyoruz.
  - e) Diğer
- (açıklayınız.....)

13) Çocuğunuz evde sizinle ne yapmaktan hoşlanıyor?

- a) Oyuncakları ile oynamaktan hoşlanıyor
- b) Film izlemekten hoşlanıyor
- c) Çizgi film izlemekten hoşlanıyor
- d) Çocuğumla şakalaşarak oynamamdan hoşlanıyor
- e) Bizimle oynamaktan hoşlanmıyor
- f) Diğer (.....)

14) Bu kurumda öğrenim görmekte olan çocuğunuz, evde kardeşleri ile nasıl vakit geçiriyor?

- a) Beraber oyuncaklarıyla oynarlar.
- b) Beraber televizyon (film, çizgi film, çocuk programları....) seyrederek.
- c) Beraber dışarıda oyun oynarlar.
- d) Beraber vakit geçirmezler.
- e) Diğer (.....)

15) Çocuğunuzun oyun arkadaşı var mı?

- a) Yok
- b) Evet

Cevabınız evet ise oyun arkadaşı kim?
(.....)

16) Çocuğunuz okulöncesi eğitim alıyor mu?

- a) Hayır
- b) Evet

Cevabınız evet ise kaç yıldır okul öncesi eğitim alıyor?
(.....)

17) Komşularınızın çocukları ile çocuğunuzun ilişkileri nasıl?

- a) Çocuğum komşuların çocukları ile sürekli oyun oynar.
- b) Çocuğum komşuların çocukları ile çocuklarını görürse oynar.
- c) Çocuğum komşuların çocukları ile ara sıra oynar.
- d) Çocuğum komşuların çocukları ile hiç oyun oynamaz.

18) Çocuğunuz ne kadar zamandır özel eğitim programına devam ediyor?

- a) 0-1 yıl
- b) 1-2 yıl
- c) 2-3 yıl
- d) 3-4 yıl
- e) 4-5 yıl
- f) 5-6 yıl

19) Komşularınız ile olan ilişkilerinizde çocuğunuzun olumsuz etkisi oluyor mu?a) Hayırb) Evet

Cevabınız evet ise nasıl olumsuz etkileri oluyor?

Açıklayınız.....

20) Çocuğunuzun raporundaki tanısı nedir?a) Yaygın Gelişimsel Bozukluk (Otizm)b) Zihinsel Engellilik

EK 3

OYUN BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

“Sayın velimiz; bu ölçek 6 yaşındaki (60 ile 72 ay arasındaki) çocukların oyun becerilerini, aileler ve öğretmenler aracılığıyla belirleyerek ortaya çıkarma amacıyla hazırlanmıştır. Her ifadeyi dikkatli bir şekilde okuyup, cevap kâğıdında bulunan **Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Tarafsızım, Katılıyorum, Kesinlikle Katılıyorum** cevaplarından size uygun olan cevabın altında yer alan boş kutuya bir çarpı işareti (X) koyunuz. İşaretlenmemiş ifade bulunmamasını rica eder, yardımlarınız için teşekkür ederim...”

Yüksek Lisans Öğrencisi

Öğretmen Erdal PAPTĞA

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Tarafsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1)	Çocuğum oyun oynarken kendini rahatlıkla ifade eder.	☐	☐	☐	☐	☐
2)	Çocuğum oyun oynarken ismi söylendiğinde dönüp bakar.	☐	☐	☐	☐	☐
3)	Çocuğum oyun oynarken vücut kaslarını geliştirici hareketler yapar.	☐	☐	☐	☐	☐
4)	Çocuğum oyun esnasında kişiliğini bütün yönleriyle yansıtır. (oyun esnasında kendisinde var olan bencillik duygusunu ya da cömertlik duygusunu göstermesi gibi...)	☐	☐	☐	☐	☐
5)	Çocuğum oyun oynarken sorumluluk alır.	☐	☐	☐	☐	☐
6)	Çocuğum oyun oynarken arkadaşlarıyla işbirliği kurar.	☐	☐	☐	☐	☐
7)	Çocuğum oyun esnasında oyun kurallarına uyar.	☐	☐	☐	☐	☐
8)	Çocuğum oyun hamuru, kum vb. oyunları oynarken parmaklarını rahatlıkla kullanır.	☐	☐	☐	☐	☐
9)	Çocuğum hareket yeteneğini geliştirici oyunlar oynar.	☐	☐	☐	☐	☐
10)	Çocuğum oyun oynarken yeni arkadaşlar edinir.	☐	☐	☐	☐	☐
11)	Çocuğum oyun oynarken arkadaşlarına dostça davranır.	☐	☐	☐	☐	☐
12)	Çocuğum oyun esnasında kendi yeteneklerini keşfeder.	☐	☐	☐	☐	☐

13)	Çocuğum oyuncaklarını amacına uygun kullanır.	☐	☐	☐	☐	☐
14)	Çocuğum oyuncaklarına rahatlıkla ulaşabileceği yerlere bırakır.	☐	☐	☐	☐	☐
15)	Çocuğum oyun esnasında oyuncaklarını arkadaşları ile paylaşır.	☐	☐	☐	☐	☐
16)	Çocuğum el-göz koordinasyonu gerektirecek oyunlar oynar. (labirent içinden çizgi çizme, kesikli çizgilerin üzerinden çizgiler çizme gibi...)	☐	☐	☐	☐	☐
17)	Çocuğum, oyun başlangıcında arkadaşları ile iletişimi kolaylıkla başlatır.	☐	☐	☐	☐	☐
18)	Çocuğum oyun oynarken eğlenceli vakit geçirmesini bilir.	☐	☐	☐	☐	☐
19)	Çocuğum oyun esnasında oyun içindeki üstlendiği rolleri iyi sergiler.	☐	☐	☐	☐	☐
20)	Çocuğum oyun oynarken pasif duran arkadaşlarını da oyuna katarak onlara yardımcı olur.	☐	☐	☐	☐	☐
21)	Çocuğum bir oyundaki görevi yerine getirebilir.	☐	☐	☐	☐	☐
22)	Çocuğum oyun oynarken hayal gücünü iyi bir şekilde kullanır.	☐	☐	☐	☐	☐
23)	Çocuğum hangi oyuncaklar ile oynayacağını kendisi seçer.	☐	☐	☐	☐	☐
24)	Çocuğum oyun oynarken arkadaşlarını dinlemesini bilir.	☐	☐	☐	☐	☐
25)	Çocuğum oyun oynamaya başlamadan önce kuralları belirlemede rol üstlenir.	☐	☐	☐	☐	☐
26)	Çocuğum oyun sırasında kendisine söylenen yönergeleri yerine getirir.	☐	☐	☐	☐	☐
27)	Çocuğum oyununu kendisi başlatır.	☐	☐	☐	☐	☐

EK4

SOSYAL BECERİ ÖLÇEĞİ

“Sayın velimiz; bu ölçek 6 yaşındaki (60 ile 72 ay arasındaki) çocukların sosyal becerilerini, aileler aracılığıyla belirleyerek ortaya çıkarma amacıyla hazırlanmıştır. Her ifadeyi dikkatli bir şekilde okuyup, cevap kâğıdında bulunan **ASLA**, **NADİREN**, **BAZEN**, **SIK SIK** cevaplarından size uygun olan cevabın altında yer alan boş kutuya bir çarpı işareti (X) koyunuz. İşaretlenmemiş ifade bulunmamasını rica eder, yardımlarınız için teşekkür ederim...”

		ASLA	NADİREN	BAZEN	SIK SIK
	Bağımsız olarak çalışır veya oynar.	☐	☐	☐	☐
2)	İşbirlikçi midir?	☐	☐	☐	☐
3)	Diğer çocuklarla güler ve eğlenir.	☐	☐	☐	☐
4)	Birkaç farklı çocukla oynar.	☐	☐	☐	☐
5)	Diğer çocukların davranışlarını anlamaya çalışır("Niçin ağlıyorsun?")	☐	☐	☐	☐
6)	Diğer çocuklar tarafından sevilir ve kabul edilir mi?	☐	☐	☐	☐
7)	Yetişkinlerin talimatlarına uyar.	☐	☐	☐	☐
8)	Yeni bir işe kalkışmadan önce yardım ister.	☐	☐	☐	☐
9)	Kolay arkadaş edinir.	☐	☐	☐	☐
10)	Kendi kendini kontrol edebilir.	☐	☐	☐	☐
11)	Diğer çocuklar tarafından oyuna çağırılır mı?	☐	☐	☐	☐
12)	Boş zamanlarını uygun bir şekilde kullanır.	☐	☐	☐	☐
13)	Aşırı strese girmeden ailesinden ayrılabilir mi?	☐	☐	☐	☐
14)	Aile içinde veya sınıfta düşüncelerini ifade edebilir.	☐	☐	☐	☐
15)	İhtiyacı olduğunda yetişkinlerden yardım ister.	☐	☐	☐	☐

16)	Hikayeler okunduğunda dinler.	☐	☐	☐	☐
17)	Diğer çocuklara yapılan haksızlığa karşı çıkar.	☐	☐	☐	☐
18)	Farklı ortamlara iyi uyum sağlar.	☐	☐	☐	☐
19)	Beceri ve kabiliyetleri akranları tarafından beğenilir.	☐	☐	☐	☐
20)	Arkadaşları üzgün olduğunda onları teselli eder.	☐	☐	☐	☐
21)	Diğer çocukları oyuna çağırır.	☐	☐	☐	☐
22)	Kendisinden istendiğinde çalıştığı ortamı temizler.	☐	☐	☐	☐
23)	Kurallara uyar.	☐	☐	☐	☐
24)	Yaralandığında bir yetişkinden yardım bekler.	☐	☐	☐	☐
25)	Oyuncak ve şahsi eşyalarını paylaşır.	☐	☐	☐	☐
26)	Haklı olduğu durumlarda itiraz eder .	☐	☐	☐	☐
27)	Kaza ile başkalarını üzdüğünde özür diler.	☐	☐	☐	☐
28)	Haksız olduğu durumlarda arkadaşları ile uzlaşma yoluna gider.	☐	☐	☐	☐
29)	Yetişkinler tarafından verilen kararları kabul eder.	☐	☐	☐	☐
30)	Oyuncaklarla oynayabilmek için sırasını bekler.	☐	☐	☐	☐
31)	Sosyal faaliyetlerde kendine güvenir mi?	☐	☐	☐	☐
32)	Yanlış düzeltildiğinde uygun bir şekilde yanıtlar.	☐	☐	☐	☐
33)	Yetişkinlerin problemlerine duyarlı mıdır?(üzgün müsün?)	☐	☐	☐	☐
34)	Diğer çocuklara sevgisini gösterir.	☐	☐	☐	☐

EK 5

PROBLEM DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ

“Sayın velimiz; bu ölçek 6 yaşındaki (60 ile 72 ay arasındaki) çocukların problem davranışlarını, aileler aracılığıyla belirleyerek ortaya çıkarma amacıyla hazırlanmıştır. Her ifadeyi dikkatli bir şekilde okuyup, cevap kâğıdında bulunan **ASLA**, **NADİREN**, **BAZEN**, **SIK SIK** cevaplarından size uygun olan cevabın altında yer alan boş kutuya bir çarpı işareti (X) koyunuz. İşaretlenmemiş ifade bulunmamasını rica eder, yardımlarınız için teşekkür ederim...”

		ASLA	NADİREN	BAZEN	SIK SIK
	Düşüncesizce hareket eder.	☐	☐	☐	☐
2)	Üzülduğünde ya da korktuğunda hastalanır.	☐	☐	☐	☐
3)	Diğer çocuklara sataşır veya onlarla alay eder.	☐	☐	☐	☐
4)	Başkalarının duygularına tepki vermez.	☐	☐	☐	☐
5)	Ailesinden ya da bakıcısından ayrılmaya tepki gösterir.	☐	☐	☐	☐
6)	Gürültü yapar.	☐	☐	☐	☐
7)	Ani patlama veya sinir krizi geçirme huyu mudur?	☐	☐	☐	☐
8)	Bütün dikkati üzerine çekmek ister.	☐	☐	☐	☐
9)	Endişeli veya gergin midir?	☐	☐	☐	☐
10)	Paylaşımçı değildir.	☐	☐	☐	☐
11)	Fiziksel saldırganlığı var mıdır?(vurur, tekme atar, iter)	☐	☐	☐	☐
12)	Çocuklarla oyun oynarken çekingendir.	☐	☐	☐	☐
13)	Kızdığıında bağırır veya çığlık atar.	☐	☐	☐	☐
14)	Arkadaşlarının elinden eşyaları alır.	☐	☐	☐	☐
15)	Konsantre olmakta veya görevini sürdürmekte zorluk çeker mi?	☐	☐	☐	☐
16)	Kurallara uymaz.	☐	☐	☐	☐

17)	Arkadaş edinmede problem yaşar mı?	☐	☐	☐	☐
18)	Korkar ve endişe duyar mı?	☐	☐	☐	☐
19)	İnatçıdır.	☐	☐	☐	☐
20)	Hareket etmeden oturamaz - aşırı aktif midir?	☐	☐	☐	☐
21)	Diğerlerinden öç almaya çalışır.	☐	☐	☐	☐
22)	Ailesine, öğretmenine ya da bakıcısına başkaldırır.	☐	☐	☐	☐
23)	Ağrı, sızı ya da hastalıktan yakınır.	☐	☐	☐	☐
24)	Anaokulu ya da bakım evine gitmeye tepki gösteriyor mu?	☐	☐	☐	☐
25)	Kıpır kıpır ve hareketli midir?	☐	☐	☐	☐
26)	Üzülduğünde teselli etmek zor mudur?	☐	☐	☐	☐
27)	Grup çalışmalarından hoşlanmaz.	☐	☐	☐	☐
28)	Diğer çocukları korkutur veya kabadayılık eder.	☐	☐	☐	☐
29)	Üzgün ve keyifsiz görünür.	☐	☐	☐	☐
30)	Davranışlarında ani değişiklikler olur mu?	☐	☐	☐	☐
31)	Diğer çocukları kıskanır mı?	☐	☐	☐	☐
32)	Yaşından küçük davranır.	☐	☐	☐	☐
33)	Başkasının malına zarar verir.	☐	☐	☐	☐
34)	Huysuz ya da değişken ruhlu mudur?	☐	☐	☐	☐
35)	Eleştiriye ya da azara karşı aşırı duyarlı mıdır?	☐	☐	☐	☐
36)	Mızızlanır ya da şikayet eder.	☐	☐	☐	☐
37)	Arkadaşlarının hakkını elinden alır mı?	☐	☐	☐	☐
38)	Devam eden faaliyetleri bozar.	☐	☐	☐	☐
39)	Yalan söyler.	☐	☐	☐	☐
40)	Kolaylıkla kıskırtılır mı?	☐	☐	☐	☐
41)	Diğer çocukları sıkar ve kızdırır.	☐	☐	☐	☐

EK 6

4.7.Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri, Sosyal Becerileri Ve Davranış Problemleri Düzeyi

4.7.1. Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri Düzeyi

Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerilerinin hangi düzeyde olduğunu belirlemek için oyun becerileri değerlendirme ölçeğinden alınan ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.7.1' de sunulmuştur.

Tablo 4.7.1. Otizimli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Oyun Becerileri Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Madde	Normal Çocuklar			Otizimli Çocuklar			Zihinsel Engelli Çocuklar		
	N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss
Çocuğum oyun oynarken kendini rahatlıkla ifade eder.	50	4,68	,51	51	2,92	1,29	49	3,20	1,22
Çocuğum oyun oynarken ismi söylendiğinde dönüp bakar.	50	4,64	,77	51	3,47	1,27	49	3,77	1,24
Çocuğum oyun oynarken vücut kaslarını geliştirici hareketler yapar.	50	4,42	,70	51	3,39	1,15	49	3,22	1,15
Çocuğum oyun esnasında kişiliğini bütün yönleriyle yansıtır. (oyun esnasında kendisinde var olan bencillik duygusunu ya da cömertlik duygusunu göstermesi gibi...)	50	4,46	,67	51	3,13	1,23	49	3,08	1,16
Çocuğum oyun oynarken sorumluluk alır.	50	4,58	,57	51	2,76	1,14	49	2,93	1,28
Çocuğum oyun oynarken arkadaşlarıyla işbirliği kurar.	50	4,44	,70	51	2,74	1,12	49	2,48	1,20
Çocuğum oyun esnasında oyun kurallarına uyar.	50	4,30	,76	51	2,64	1,21	49	2,73	1,30
Çocuğum oyun hamuru, kum vb. oyunları oynarken parmaklarını rahatlıkla kullanır.	50	4,74	,44	51	3,60	1,23	49	3,40	1,36
Çocuğum hareket yeteneğini geliştirici oyunlar oynar.	50	4,42	,70	51	3,47	1,04	49	3,12	1,25
Çocuğum oyun oynarken yeni arkadaşlar edinir.	50	4,42	,70	51	2,92	1,23	49	2,89	1,35

Çocuğum oyun oynarken arkadaşlarına dostça davranır.	50	4,32	,76	51	3,03	1,07	49	3,04	1,17
Çocuğum oyun esnasında kendi yeteneklerini keşfeder.	50	4,28	,70	51	3,01	1,19	49	3,08	1,15
Çocuğum oyuncaklarını amacına uygun kullanır.	50	4,30	,76	51	3,05	1,12	49	3,14	1,27
Çocuğum oyuncaklarına rahatlıkla ulaşabileceği yerlere bırakır.	50	4,52	,67	51	3,47	1,13	49	3,26	1,22
Çocuğum oyun esnasında oyuncaklarını arkadaşları ile paylaşır.	50	4,18	,74	51	2,88	1,14	49	3,04	1,17
Çocuğum el-göz koordinasyonu gerektirecek oyunlar oynar. (labirent içinden çizgi çizme, kesikli çizgilerin üzerinden çizgiler çizme gibi...)	50	4,28	,83	51	3,00	1,16	49	2,71	1,06
Çocuğum, oyun başlangıcında arkadaşları ile iletişimi kolaylıkla başlatır.	50	4,16	,84	51	2,45	1,08	49	2,63	1,20
Çocuğum oyun oynarken eğlenceli vakit geçirmesini bilir.	50	4,56	,57	51	3,09	1,04	49	3,36	1,20
Çocuğum oyun esnasında oyun içindeki üstlendiği rolleri iyi sergiler.	50	4,50	,54	51	2,62	1,03	49	3,00	1,22
Çocuğum oyun oynarken pasif duran arkadaşlarını da oyuna katarak onlara yardımcı olur.	50	3,58	,92	51	2,41	1,13	49	2,55	1,17
Çocuğum bir oyundaki görevi yerine getirebilir.	50	4,60	,53	51	2,78	1,00	49	2,55	1,17
Çocuğum oyun oynarken hayal gücünü iyi bir şekilde kullanır.	50	4,60	,63	51	2,68	1,10	49	2,87	1,09
Çocuğum hangi oyuncaklar ile oynayacağını kendisi seçer.	50	4,74	,44	51	3,70	1,17	49	3,55	1,29
Çocuğum oyun oynarken arkadaşlarını dinlemesini bilir.	50	4,08	,77	51	2,58	1,04	49	2,89	1,10
Çocuğum oyun oynamaya başlamadan önce kuralları belirlemede rol üstlenir.	50	4,10	,81	51	2,21	1,02	49	2,42	1,08
Çocuğum oyun sırasında kendisine söylenen yönergeleri yerine getirir.	50	4,44	,64	51	3,00	1,21	49	3,06	1,28
Çocuğum oyununu kendisi başlatır.	50	4,18	,87	51	2,86	1,16	49	2,89	1,24
TOBÖ	50	118,52	11,80	51	79,98	19,30	49	81,16	22,68

Tablo 4.7.1’ de otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların oyun becerileri değerlendirme ölçeği maddelerinin ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir.

Tablo 4.7.1 incelendiğinde normal gelişim gösteren çocuklarda Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeğindeki en yüksek ortalama “Çocuğum oyun hamuru, kum vb. oyunları oynarken parmaklarını rahatlıkla kullanır ” (madde 8) ($\bar{X}$ = 4,74)

maddesindedir. Bu maddeyi “Çocuğum hangi oyuncaklar ile oynayacağını kendisi seçer” (madde 23) ($\bar{X}$ = 4,74) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonrada en yüksek ortalama “Çocuğum oyun oynarken kendini rahatlıkla ifade eder” (madde 1) ($\bar{X}$ = 4,68) maddesidir.

En düşük ortalama sahip olan maddeler incelendiğinde ise en düşük ortalama sahip maddenin “Çocuğum oyun oynarken pasif duran arkadaşlarını da oyuna katarak onlara yardımcı olur” (madde 20) ($\bar{X}$ = 3,58) maddesi olduğu görülmektedir. Bu maddeyi ise “Çocuğum oyun oynarken arkadaşlarını dinlemesini bilir” (madde 24) ($\bar{X}$ = 4,08) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonra ise “Çocuğum oyun oynamaya başlamadan önce kuralları belirlemede rol üstlenir” (madde 25) ($\bar{X}$ = 4,10) maddesi en düşük ortalama sahip maddeler arasında görülmektedir. En düşükten en yükseğe doğru gidildikçe madde ortalamalarının ve standart sapmalarının yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7.1 incelendiğinde Otizimli çocuklarda Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeğindeki en yüksek ortalama sahip maddelerin “Çocuğum hangi oyuncaklar ile oynayacağını kendisi seçer” (madde 23) ($\bar{X}$ =3,70) , “Çocuğum oyun hamuru, kum vb. oyunları oynarken parmaklarını rahatlıkla kullanır ” (madde 8) ($\bar{X}$ = 3,60) , “Çocuğum oyun oynarken ismi söylendiğinde dönüp bakar” (madde 2) ($\bar{X}$ = 3,47), “Çocuğum hareket yeteneğini geliştirici oyunlar oynar”(madde 9) ($\bar{X}$ = 3,47) , “Çocuğum oyuncaklarına rahatlıkla ulaşabileceği yerlere bırakır” (madde 14) ($\bar{X}$ = 3,47) maddeleri olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ailelerin değerlendirmesinden alınan sonuçlardır. Uzmanlarla ve literatürdeki kanı ile örtüşmeyebilir. Öztürk’ e (2007) göre; otizimli çocuklar diğer bireylerle etkileşime geçmekte büyük sıkıntı yaşamaktadırlar.

En düşük ortalama sahip olan maddeler incelendiğinde ise en düşük ortalama sahip maddelerin “Çocuğum oyun oynamaya başlamadan önce kuralları belirlemede rol üstlenir” (madde 25) ($\bar{X}$ = 2,21) , “Çocuğum oyun oynarken pasif duran arkadaşlarını da oyuna katarak onlara yardımcı olur” (madde 20) ($\bar{X}$ = 2,41) , “Çocuğum, oyun başlangıcında arkadaşları ile iletişimi kolaylıkla başlatır” (madde

17) ($X= 2,45$) maddeleri olduğu görülmektedir. En düşük standart puana sahip maddelere bakıldığında ise; literatürdeki sonuçlarla paralel sonuçlar elde edildiğini görebilmekteyiz. En düşük puan alınan maddelere bakıldığında, maddelerin sosyal etkileşimle ilgili maddeler olduğunu görebilmekteyiz. Friend' e (2006) göre; otizmlili bozukluğun en genel özellikleri arasında sosyal etkileşim alanında yaşadıkları güçlüklerdir (Akt:Diken, 2010). Otizmin en belirgin özelliği olan sosyal etkileşimlerinin yetersiz olmasıdır. Bu sonuç ile araştırmadaki sonuçların paralel olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7.1 incelendiğinde Zihinsel engelli çocuklarda Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeğindeki en yüksek ortalamaya sahip maddelerin “Çocuğum oyun oynarken ismi söylendiğinde dönüp bakar” (madde 2) ($X= 3,77$), “Çocuğum oyun hamuru, kum vb. oyunları oynarken parmaklarını rahatlıkla kullanır ” (madde 8) ($X= 3,40$), “Çocuğum hangi oyuncaklar ile oynayacağını kendisi seçer” (madde 23) ($X=3,55$) maddeleri olduğu görülmektedir. En düşük ortalamaya sahip olan maddeler incelendiğinde ise; en düşük ortalamaya sahip maddelerin ise “Çocuğum oyun oynamaya başlamadan önce kuralları belirlemede rol üstlenir” (madde 25) ($X= 2,42$), “Çocuğum oyun oynarken pasif duran arkadaşlarını da oyuna katarak onlara yardımcı olur” (madde 20) ($X= 2,55$), “Çocuğum bir oyundaki görevi yerine getirebilir” (madde 21) ($X= 2,55$) maddeleri olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7.1 sonuçlarına göre oyun beceri ölçeği maddelerine bakıldığında her çocuk grubu için en yüksek ortalamaya sahip maddelerinin “Çocuğum oyun hamuru, kum vb. oyunları oynarken parmaklarını rahatlıkla kullanır ” (madde 8) ve “Çocuğum hangi oyuncaklar ile oynayacağını kendisi seçer” (madde 23) olduğu görülmektedir. Tüm gruplarda aileler tarafından bu maddelere en yüksek puanlar verilmiştir. Her grup için en düşük ortalamaya sahip maddenin “Çocuğum oyun oynarken pasif duran arkadaşlarını da oyuna katarak onlara yardımcı olur” (madde 20) ve “Çocuğum oyun oynamaya başlamadan önce kuralları belirlemede rol üstlenir” (madde 25) olduğu görülmektedir. Tüm gruplarda aileler tarafından bu maddelere en düşük puanlar verilmiştir. Ayrıca en yüksek ortalamaya sahip

maddelerde literatür ile örtüşmeyen sonuçlar elde edildiğini, en düşük ortalamaya sahip maddelerde ise literatür ile paralel sonuçlar elde edildiğini görebilmekteyiz.

4.7.2. Otizmlı, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Sosyal Becerileri Düzeyi

Otizmlı, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerinin hangi düzeyde olduğunu belirlemek için sosyal beceri ölçeğinden alınan ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.7.2’ de sunulmuştur.

Tablo 4.7.2. Otizmlı, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Sosyal Beceri Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Madde	Normal Çocuklar			Otizmlı Çocuklar			Zihinsel Engelli Çocuklar		
	N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss
Bağımsız olarak çalışır veya oynar.	50	2,32	,74	51	1,92	,86	49	1,65	,80
İşbirlikçi midir?	50	2,66	,55	51	1,37	,91	49	1,36	,99
Diğer çocuklarla güler ve eğlenir.	50	2,82	,38	51	1,76	,99	49	1,97	1,03
Birkaç farklı çocukla oynar.	50	2,52	,57	51	1,56	,90	49	1,65	1,07
Diğer çocukların davranışlarını anlamaya çalışır("Niçin ağlıyorsun")	50	2,52	,70	51	1,17	1,10	49	1,55	1,00
Diğer çocuklar tarafından sevilir ve kabul edilir mi?	50	2,74	,48	51	1,78	,87	49	1,95	,88
Yetişkinlerin talimatlarına uyar.	50	2,56	,61	51	1,76	,88	49	1,85	,91
Yeni bir işe kalkışmadan önce yardım ister.	50	2,28	,67	51	1,66	1,05	49	2,02	1,01
Kolay arkadaş edinir.	50	2,54	,76	51	1,27	1,00	49	1,46	1,06
Kendi kendini kontrol edebilir.	50	2,64	,59	51	1,66	,90	49	1,32	,944
Diğer çocuklar tarafından oyuna çağırılır mı?	50	2,68	,47	51	1,66	,90	49	1,59	,93
Boş zamanlarını uygun bir şekilde kullanır.	50	2,54	,67	51	1,33	,95	49	1,32	,82
Aşırı strese girmeden ailesinden ayrılabilir mi?	50	2,02	,91	51	1,37	1,03	49	1,38	1,01
Aile içinde veya sınıfta düşüncelerini ifade edebilir.	50	2,72	,53	51	1,41	1,11	49	1,48	1,00
İhtiyacı olduğunda yetişkinlerden yardım ister.	50	2,62	,56	51	2,00	1,00	49	1,83	1,14
Hikayeler okunduğunda dinler.	50	2,84	,42	51	1,39	1,02	49	1,61	1,09
Diğer çocuklara yapılan haksızlığa karşı çıkar.	50	2,36	,69	51	,94	1,06	49	1,18	1,18
Farklı ortamlara iyi uyum sağlar.	50	2,30	,76	51	1,29	,87	49	1,67	,96
Beceri ve kabiliyetleri akranları tarafından beğenilir.	50	2,50	,61	51	1,35	,93	49	1,28	,97

Arkadaşları üzgün olduğunda onları teselli eder.	50	2,42	,60	51	1,00	1,05	49	1,32	1,08
Diğer çocukları oyuna çağırır.	50	2,52	,61	51	1,37	,95	49	1,48	1,12
Kendisinden istendiğinde çalıştığı ortamı temizler.	50	2,28	,67	51	1,43	1,04	49	1,20	1,06
Kurallara uyar.	50	2,46	,76	51	1,41	,89	49	1,55	1,00
Yaralandığında bir yetiştikenden yardım bekler.	50	2,58	,70	51	2,09	,96	49	1,95	,97
Oyuncak ve şahsi eşyalarını paylaşır.	50	2,42	,70	51	1,43	,92	49	1,63	1,09
Haklı olduğu durumlarda itiraz eder .	50	2,70	,54	51	1,54	1,11	49	1,42	1,09
Kaza ile başkalarını üzdüğünde özür diler.	50	2,56	,73	51	1,23	1,15	49	1,22	1,15
Haksız olduğu durumlarda arkadaşları ile uzlaşma yoluna gider.	50	2,20	,67	51	1,01	,98	49	1,10	1,06
Yetişkinler tarafından verilen kararları kabul eder.	50	2,18	,62	51	1,52	,83	49	1,28	1,02
Oyuncaklarla oynayabilmek için sırasını bekler.	50	2,36	,66	51	1,03	,91	49	1,16	,92
Sosyal faaliyetlerde kendine güvenirmi?	50	2,58	,64	51	1,17	,91	49	1,08	,99
Yanlış düzeltildiğinde uygun bir şekilde yanıtlar.	50	2,46	,76	51	1,03	,99	49	1,12	,92
Yetişkinlerin problemlerine duyarlı mıdır?(üzgün müsün?)	50	2,76	,43	51	1,25	1,07	49	1,36	1,11
Diğer çocuklara sevgisini gösterir.	50	2,74	,52	51	1,84	,98	49	1,81	,97
Si	50	29,60	4,61	51	16,43	8,51	49	16,55	8,87
SE	50	28,30	4,16	51	15,68	8,37	49	16,53	8,72
SB	50	27,50	4,17	51	17,03	6,95	49	17,89	7,78
TSBÖ	50	85,40	11,58	51	49,15	22,66	49	50,97	24,32

Tablo 4.7.2’de otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal beceri ölçeği maddelerinin ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir.

Tablo 4.7.2 incelendiğinde normal gelişim gösteren çocuklarda Sosyal Beceriler Ölçeğindeki en yüksek ortalama “Hikayeler okunduğunda dinler.” (madde 16) ($\bar{X}$ = 2,84) maddesindedir. Bu maddeyi “Diğer çocuklarla güler ve eğlenir.” (madde 3) ($\bar{X}$ = 2,82) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonrada en yüksek ortalama “Yetişkinlerin problemlerine duyarlı mıdır? (üzgün müsün?)” (madde 33) ($\bar{X}$ = 2,76) maddesidir.

En düşük ortalamaya sahip olan maddeler incelendiğinde ise en düşük ortalamaya sahip maddenin “Aşırı strese girmeden ailesinden ayrılabilir mi?” (madde 13) ($\bar{X}$ = 2,02) maddesi olduğu görülmektedir. Bu maddeyi ise “Yetişkinler tarafından verilen kararları kabul eder.” (madde 29) ($\bar{X}$ = 2,18) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonra ise “Haksız olduğu durumlarda arkadaşları ile uzlaşma yoluna gider.” (madde 28) ($\bar{X}$ = 2,20) maddesi en düşük ortalamaya sahip maddeler arasında görülmektedir. En düşükten en yükseğe doğru gidildikçe madde ortalamalarının ve standart sapmalarının yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7.2 incelendiğinde Otizmli çocuklarda Sosyal Beceriler Ölçeğindeki en yüksek ortalama “Yaralandığında bir yetiştikenden yardım bekler.” (madde 24) ($\bar{X}$ = 2,09) maddesindedir. Bu maddeyi “İhtiyacı olduğunda yetişkinlerden yardım ister.” (madde 15) ($\bar{X}$ = 2,00) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonrada en yüksek ortalama “Bağımsız olarak çalışır veya oynar.” (madde 1) ($\bar{X}$ = 1,92) maddesidir. Bu maddeler incelendiğinde literatür ile paralel olmayan bir sonucun çıktığını görmekteyiz. Kanner’ın 1940 lı yıllarda otizm tanı kriterleri olarak, sosyal alanda çekilen sıkıntıları otizm belirtisi olarak belirlemiştir (Alpaytaç, 2007). Bu literatür bilgisine göre otizmli çocukların sosyal becerileri düşük olması gerekirken, başkaları ile iletişime geçmekte sıkıntı yaşarken, aileler tarafından başkalarından yardım ister maddesi en yüksek puanı almıştır. Bu durum ise literatür ile paralellik göstermemektedir.

En düşük ortalamaya sahip olan maddeler incelendiğinde ise en düşük ortalamaya sahip maddenin “Diğer çocuklara yapılan haksızlığa karşı çıkar.” (madde17) ($\bar{X}$ = ,94) maddesi olduğu görülmektedir. Bu maddeyi ise “Arkadaşları üzgün olduğunda onları teselli eder.”(madde 20) ($\bar{X}$ = 1,00) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonra ise “Haksız olduğu durumlarda arkadaşları ile uzlaşma yoluna gider.” (madde 28) ($\bar{X}$ = 1,01) maddesi en düşük ortalamaya sahip maddeler arasında görülmektedir. En düşükten en yükseğe doğru gidildikçe madde ortalamalarının ve standart sapmalarının yakın olduğu görülmektedir. Görgü’e (2005) göre; otizmin tanılanmasında en önemli ayırıcı özellikleri, otizmli çocuğun diğer insanlarla ilişki kuramaması olarak belirlemiştir. En düşük ortalamaya sahip

maddeler incelendiğinde ise alınan sonuçların uzmanların belirlemiş olduğu sonuçlarla paralellik gösterdiğini görmekteyiz.

Tablo 4.7.2 incelendiğinde Zihinsel engelli çocuklarda Sosyal Beceriler Ölçeğindeki en yüksek ortalama “Yeni bir işe kalkışmadan önce yardım ister.” (madde 8) ($X= 2,02$) maddesindedir. Bu maddeyi “Diğer çocuklarla güler ve eğlenir.” (madde 3) ($X= 1,97$) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonrada en yüksek ortalamaya sahip olan maddeler “Diğer çocuklar tarafından sevilir ve kabul edilir mi?” (madde 6) ($X=1,95$) ve “Yaralandığında bir yetiştikenden yardım bekler.” (madde 24) ($X=1,95$) maddeleridir. En düşük ortalamaya sahip olan maddeler incelendiğinde ise en düşük ortalamaya sahip maddenin “Sosyal faaliyetlerde kendine güvenir mi?” (madde 31) ($X= 1,08$) maddesi olduğu görülmektedir. Bu maddeyi ise “Haksız olduğu durumlarda arkadaşları ile uzlaşma yoluna gider.” (madde 28) ($X= 1,10$) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonra ise “Yanlış düzeltildiğinde uygun bir şekilde yanıtlar.” (madde 32) ($X= 1,12$) maddesi en düşük ortalamaya sahip maddeler arasında görülmektedir. En düşükten en yükseğe doğru gidildikçe madde ortalamalarının ve standart sapmalarının yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7.2 sonuçlarına göre sosyal beceri ölçeği maddelerine bakıldığında en yüksek ortalamaya sahip maddenin her çocuk grubu için ortak bir maddenin olmadığını görmekteyiz. Ama otizmli ve zihinsel engelli çocuklar için; “Yaralandığında bir yetiştikenden yardım bekler.”(madde 24) ün ortak olarak her iki grupta en yüksek ortalamaya sahip madde olduğunu görebilmekteyiz. Bununla birlikte her çocuk grubu için ortak olarak en düşük madde ise; “Haksız olduğu durumlarda arkadaşları ile uzlaşma yoluna gider.” (madde 28) maddesidir. Bu sonuçlardan anlaşılacağı üzere her çocuğun sosyal çevre içinde uyumlu olma konusunda problemler yaşadığı tahmin edilmektedir.

4.7.3. Otizimli, Zihinsel Engelli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Davranış Problemleri Düzeyi

Otizimli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerinin hangi düzeyde olduğunu belirlemek için davranış problemleri ölçeğinden alınan ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.7.3' de sunulmuştur.

Tablo 4.7.3. Otizimli, Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Davranış Problemleri Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Madde	Normal Çocuklar			Otizimli Çocuklar			Zihinsel Engelli Çocuklar		
	N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss
Düşüncesizce hareket eder.	50	1,02	,82	51	1,88	,95	49	1,38	,83
Üzülendiğinde ya da korktuğunda hastalanır.	50	,60	,88	51	1,03	,84	49	1,32	,98
Diğer çocuklara sataşır veya onlarla alay eder.	50	,36	,63	51	,72	,98	49	,63	,85
Başkalarının duygularına tepki vermez.	50	,84	,86	51	1,31	1,02	49	1,42	1,00
Ailesinden ya da bakıcısından ayrılmaya tepki gösterir.	50	1,54	,90	51	1,70	,94	49	1,71	1,04
Gürültü yapar.	50	1,52	,97	51	2,05	,90	49	1,69	,98
Ani patlama veya sinir krizi geçirme huyu mudur?	50	,66	,91	51	1,33	1,05	49	1,06	1,06
Bütün dikkati üzerine çekmek ister.	50	1,72	,83	51	1,92	1,05	49	1,65	,90
Endişeli veya gergin midir?	50	,98	,91	51	1,50	,96	49	1,36	1,03
Paylaşımıcı değildir.	50	,68	,91	51	1,50	,94	49	1,28	,88
Fiziksel saldırganlığı var mıdır?(vurur, tekme atar, iter)	50	,44	,61	51	1,33	1,01	49	1,08	1,03
Çocuklarla oyun oynarken çekingendir.	50	,94	,86	51	1,56	1,00	49	1,40	,86
Kızdığıında bağırır veya çığlık atar.	50	1,42	,94	51	2,01	,94	49	1,67	,80
Arkadaşlarının elinden eşyaları alır.	50	,66	,77	51	1,78	,92	49	1,06	,98
Konsantre olmakta veya görevini sürdürmekte zorluk çeker mi?	50	,76	,87	51	1,94	,94	49	1,75	,94
Kurallara uymaz.	50	,62	,66	51	1,76	,92	49	1,53	,89
Arkadaş edinmede problem yaşar mı?	50	,64	,85	51	1,94	,96	49	1,69	,91
Korkar ve endişe duyar mı?	50	1,08	,89	51	1,60	,85	49	1,79	,88
İnatçıdır.	50	1,70	,88	51	2,23	,86	49	2,08	,81
Hareket etmeden oturamaz - aşırı aktif midir?	50	1,64	1,04	51	2,19	,89	49	1,85	,95
Diğerlerinden öç almaya çalışır.	50	,36	,56	51	,94	,96	49	,95	1,07

Ailesine, öğretmenine ya da bakıcısına başkaldırır.	50	,78	,76	51	1,45	,80	49	1,24	,94
Ağrı, sızı ya da hastalıktan yakınır.	50	,92	,80	51	1,37	,93	49	1,30	,96
Anaokulu ya da bakım evine gitmeye tepki gösteriyor mu?	50	,46	,64	51	1,01	,96	49	1,06	,96
Kıpır kıpır ve hareketli midir?	50	2,26	,92	51	2,37	,87	49	2,04	1,01
Üzüldüğünde teselli etmek zor mudur?	50	,90	,70	51	1,72	,80	49	1,51	,91
Grup çalışmalarından hoşlanmaz.	50	,56	,73	51	1,60	1,07	49	1,53	,76
Diğer çocukları korkutur veya kabadayılık eder.	50	,14	,40	51	,72	,93	49	,85	1,04
Üzgün ve keyifsiz görünür.	50	,56	,67	51	1,05	,90	49	1,26	,95
Davranışlarında ani değişiklikler olur mu?	50	,92	,77	51	1,76	,83	49	1,51	,89
Diğer çocukları kıskanır mı?	50	1,18	,71	51	1,33	1,03	49	1,48	,96
Yaşından küçük davranır.	50	,40	,69	51	1,72	1,02	49	1,73	,95
Başkasının malına zarar verir.	50	,14	,35	51	1,09	,98	49	1,06	1,06
Huysuz ya da değişken ruhlu mudur?	50	,70	,83	51	1,66	,86	49	1,38	,97
Eleştiriye ya da azara karşı aşırı duyarlı mıdır?	50	1,74	,87	51	1,82	,95	49	1,73	,88
Mızımızlanır ya da şikayet eder.	50	1,20	,78	51	1,64	1,03	49	1,67	,85
Arkadaşlarının hakkını elinden alır mı?	50	,30	,54	51	1,11	1,05	49	,95	,95
Devam eden faaliyetleri bozar.	50	,30	,61	51	1,47	,94	49	1,20	,97
Yalan söyler.	50	,48	,64	51	,58	,77	49	,83	1,00
Kolaylıkla kıskırtılır mı?	50	,78	,81	51	1,11	,88	49	1,20	1,07
Diğer çocukları sıkır ve kızdırır.	50	,30	,61	51	1,11	1,01	49	1,06	1,14
SP	50	22,74	11,78	51	40,00	13,24	49	35,28	14,67
ÖP	50	12,46	6,52	51	22,13	6,99	49	21,83	7,48
TPDÖ	50	35,20	17,17	51	62,13	18,76	49	57,12	21,24

Tablo 4.7.3' de otizmli, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların davranış problemleri ölçeği maddelerinin ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir.

Tablo 4.7.3 incelendiğinde normal gelişim gösteren çocuklarda Davranış Problemleri Ölçeğindeki en yüksek ortalama “Kıpır kıpır ve hareketli midir? ” (madde 25) ($\bar{X}$ = 2,26) maddesindedir. Bu maddeyi “Eleştiriye ya da azara karşı aşırı duyarlı mıdır?” (madde 35) ($\bar{X}$ = 1,74) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonrada en yüksek ortalamaya sahip olan madde ise “Bütün dikkati üzerine çekmek ister.” (madde 8) ($\bar{X}$ = 1,72) maddesidir.

En düşük ortalamaya sahip olan maddeler incelendiğinde ise en düşük ortalamaya sahip maddenin “Diğer çocukları korkutur veya kabadayılık eder.” (madde 28) ($\bar{X}$ = ,14) ve “ Başkasının malına zarar verir.” (madde 33) ($\bar{X}$ = ,14) maddeleri olduğu görülmektedir. Bu maddeyi ise “Arkadaşlarının hakkını elinden alır mı?” (madde 37) ($\bar{X}$ = ,30), “Devam eden faaliyetleri bozar.” (madde 38) ($\bar{X}$ = ,30) ve “Diğer çocukları sıkır ve kızdırır.” (madde 41) ($\bar{X}$ = ,30) maddeleri takip etmektedir. Bu maddeden sonra ise “Diğer çocuklara sataşır veya onlarla alay eder.” (madde 3) ($\bar{X}$ = ,36) maddesi en düşük ortalamaya sahip maddeler arasında görülmektedir. En düşükten en yükseğe doğru gidildikçe madde ortalamalarının ve standart sapmalarının yakın olduğu görülmektedir.

Aileler tarafından belirlenen en yüksek ve en düşük ortalamaya sahip olan maddeler incelendiğinde; en yüksek ortalamaya sahip maddelerin sosyal kabul ile ilgili olduğunu, en düşük ortalamaya sahip maddelerin ise; grup oyunlarında yaşadıkları yetersizlikler olduğunu görmekteyiz. Bu sonuçlarda oyun beceri ölçeğinden alınan sonuçlar ile paralel sonuçlardır. Bu durumda çocukların grup oyunlarında ki yetersizlikleri, oyun esnasında davranış problemlerine dönüşmüştür şeklinde tahmin edilmektedir.

Tablo 4.7.3 incelendiğinde Otizmlili çocuklarda Davranış Problemleri Ölçeğindeki en yüksek ortalama “Eleştiriye ya da azara karşı aşırı duyarlı mıdır?” (madde 35) ($\bar{X}$ = 2,37) maddesindedir. Bu maddeyi “İnatçıdır.” (madde 19) ($\bar{X}$ = 2,23) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonrada en yüksek ortalamaya sahip olan madde ise “Hareket etmeden oturamaz - aşırı aktif midir?” (madde 20) ($\bar{X}$ = 2,19) maddesidir.

En düşük ortalamaya sahip olan maddeler incelendiğinde ise en düşük ortalamaya sahip maddenin “Bütün dikkati üzerine çekmek ister.” (madde 8) ($\bar{X}$ = 1,92) maddesi olduğu görülmektedir. Bu maddeyi ise “Konsantre olmakta veya görevini sürdürmekte zorluk çeker mi?” (madde 15) ($\bar{X}$ = 1,94) maddesi takip

etmektedir. Bu maddeden sonra ise “Arkadaş edinmede problem yaşar mı?” (madde 17) ($X= 1,94$) maddesi en düşük ortalamaya sahip maddeler arasında görülmektedir. En düşükten en yükseğe doğru gidildikçe madde ortalamalarının ve standart sapmalarının yakın olduğu görülmektedir. Dışlıklı’ e (2007) göre; buradan otizmliler çocuklar çevresindeki kişilere karşı ilgisiz davranmaktadırlar. Araştırmada elde edilen sonuç ile literatürde yer alan bilgilerin paralellik gösterdiği görülmektedir.

Tablo 4.7.3 incelendiğinde Zihinsel engelli çocuklarda Davranış Problemleri Ölçeğindeki en yüksek ortalama “Eleştiriye ya da azara karşı aşırı duyarlı mıdır?” (madde 19) ($X= 2,08$) maddesindedir. Bu maddeyi “İnatçıdır.” (madde 25) ($X=2,04$) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonrada en yüksek ortalamaya sahip olan madde ise “Hareket etmeden oturamaz - aşırı aktif midir?” (madde 20) ($X= 1,85$) maddesidir. En düşük ortalamaya sahip olan maddeler incelendiğinde ise en düşük ortalamaya sahip maddenin “Bütün dikkati üzerine çekmek ister.” (madde 3) ($X=,63$) maddesi olduğu görülmektedir. Bu maddeyi ise “Yalan söyler.” (madde 39) ($X=,83$) maddesi takip etmektedir. Bu maddeden sonra ise “Diğer çocukları korkutur veya kabadayılık eder.” (madde 28) ($X=,85$) maddesi en düşük ortalamaya sahip maddeler arasında görülmektedir. En düşükten en yükseğe doğru gidildikçe madde ortalamalarının ve standart sapmalarının yakın olduğu görülmektedir. En düşük ve en yüksek ortalamaya sahip maddeler incelendiğinde; otizmliler çocuklar ile hemen hemen benzer sonuçlar olduğunu görmekteyiz.

Tablo 4.7.3 sonuçlarına göre davranış problemi ölçeği maddelerine bakıldığında her çocuk grubu için en yüksek ortalamaya sahip maddenin “Çocuğum oyun oynamaya başlamadan önce kuralları belirlemede rol üstlenir” (madde 25) olduğunu, “Hareket etmeden oturamaz - aşırı aktif midir?” (madde 20) ve “Eleştiriye ya da azara karşı aşırı duyarlı mıdır?” (madde 19) un ise otizmliler ve zihinsel engelli çocukların en yüksek puan aldıkları maddeler olduğunu görmekteyiz. Her grup çocuk için ise ortak olarak en düşük ortalamaya sahip bir maddenin olmadığını görmekteyiz. Bu durumda da her grup çocuğun farklı davranış problemlerinin olduğunu, ortak bir davranış probleminin olmadığını görmekteyiz. Ayrıca “Bütün dikkati üzerine çekmek ister.” (madde 8) maddesi normal çocuklarda en yüksek ortalamaya sahip madde olurken, otizmliler çocuklarda en düşük ortalamaya sahip

madde olmuştur. Bu durumda otizmli çocukların çevresine karşı ilgisiz davranır yargısı ile paralel bir sonuç elde edildiğini görmekteyiz.